

**Preparation of Sub-Sector White Papers
FAO Project TCP/SUR/3301 (1)**

Ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij

Beleidswitboek Veeteelt

September 2011

Dit beleidswitboek is onderdeel van de serie beleidswitboeken van het ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij. De reeks bestaat uit

*Tuinbouw
Rijst
Bananen
Visserij & aquacultuur
Agribusiness
Agrarische gezondheid en voedselveiligheid
Landbouwontwikkeling Binnenland
Veeteelt*

Preface

The White Paper for the Sub-Sector Livestock, 2012-2016” was prepared by the Food and Agriculture Organization of the United Nations (FAO); project number TC/SUR/3301 (1), on requested of the Ministry of Agriculture, Animal Husbandry and Fisheries (Ministry of Agriculture). The report was completed during the period July – September 2011, but preliminary activities commenced in early June 2011. Delays at several points during the period and a mere one month consultancy period proved to be too short to complete the assignment in a timely manner.

The call for the preparation of the agricultural sector policy document and the preparation of sub-sectoral and agricultural sector issue white papers were stated in the Government Statement 2010-2015, *Cross Road, “Together to Better Times”*. In April 2011 the Ministry of Agriculture presented its policy document 2010-2015 (BeleidsNota 2010-2015).

The policy document outlines broad goals and conditions and 7 main objectives. They are:

- (1) To achieve and ensure food security for the entire population Suriname
- (2) To guarantee the agricultural health and food safety
- (3) To develop a sustainable agricultural sector
- (4) To develop the agricultural sector to be the food producer and food supplier of the Caribbean
- (5) To Increase the agricultural sector contribution to the national economy
- (6) To establish the institutional and infrastructural conditions for the sustainable development of the agricultural sector

(7) To manage the preconditions and risks in implementing the agricultural policy framework.

The agricultural policy document is considered as a roadmap of policy. The policy document also mentions that among other things action plans and specific projects for important agricultural sectors and strategic issues should be worked out in the white papers with the active involvement of stakeholders. Therefore, these white papers describe the policies and strategies for the achievement of food and agriculture production, the development of the various products, sub-sectors and issues and the cost involved.

To involve stakeholders, the Ministry of Agriculture with support of all consultants organized during June - July 2011 a series of sub-sect oral and agriculture issue workshops. To conclude the series of workshops a National Agricultural Conference was organized on 16 July 2011. The Conference brought together more than 300 stakeholders including Government Ministers, members of the National Assembly, civil society, farmers organization, ngo's, scientists, farmers and farmers organizations to discuss the preliminary findings and proposals for actions and projects to go forward and to make recommendations for the preparation of the white papers. When necessary follow-up meetings were held with stakeholders groups.

With the support of TCP/SUR 3301(1) a total of 8 white papers were prepared in Dutch. The white papers focus on the sub-sectors rice, banana, horticulture, livestock, fisheries, the interior development and documents on agribusiness, and food safety.

This white paper: SubSector Livestock2012-2016" comprises (a) summaries in the English and Dutch language and (b) the main technical report in Dutch.

Beleidswitboek sector veeteelt

Lijst met gebruikte afkortingen	4
Inleiding	6
1. Samenvatting	7
Summary	9
2. Overzicht veeteeltsector	11
2.1. Macro-economische beschouwing	11
2.2. De subsectoren	18
2.3. Uitdagingen voor ontwikkeling	31
2.4. Potentie van de veeteelt	39
3. Huidige programma's en activiteiten	41
3.1. Overheidsprogramma's	41
3.2. Overige inspanningen	44
4. SWOT analyses	45
4.1. Zwakten en gaps	45
4.2. Strategische issues	47
5. Ontwikkelingsstrategieën	49
5.1. Meerjaren strategische doelen	49
5.2. Kern ontwikkelingsstrategieën	49
5.3. Analyse van het algehele sector beleid	51
5.4. Beschouwing van gezichtspunten van NGO's en private stakeholders	53
6. Gebieden voor internationale samenwerking	55
7. Acties	56
7.1. Activiteiten overzicht naar beleidsdoel	56
7.2. Nadere omschrijving activiteiten naar beleidsdoel	58
8. Financiering	66
9. Duurzaamheid aspecten	68
9.1. Milieu	68
9.2. Gender	68
9.3. Armoedebestrijding	69
10. Aanbevelingen	70
Beschikbare informatie	74
Bijlage 1. De veterinaire dienst en de OIE	75
Bijlage 2. Aan te passen / te ontwerpen wetgevingsproducten	78
Bijlage 3. Samenvatting van discussies op drie veeteeltworkshops	80
Bijlage 4. Activiteitenmatrix met kosten per jaar	84
Bijlage 5. Logical framework veeteeltontwikkeling	88

Tabellen en Figuren

Tabel 1.	Bijdrage van de agrarische sector aan nationale economie 2005 – 2009 (Bruto Binnenlands Product in constante prijzen) x SRD 1.000.000	12
Tabel 2.	Enige kengetallen van de veeteelt subsectoren (2010)	12
Tabel 3.	Gemiddelde vleesconsumptie per hoofd van de bevolking (2009).	13
Tabel 4.	Soorten graslanden en gemiddelde veebezettingen herkauwers per district (2008)	13
Tabel 5.	Aantallen bedrijven en dieren naar subsector in 1959, 1981 en 2008	15
Tabel 6.	Gemiddeld voortgebrachte productiewaarde per bedrijf per subsector (2010)	16
Tabel 7.	Vergelijking dieraantallen per soort vee (2008)	16
Tabel 8.	Productie van pluimvee in de periode 2004 – 2009	18
Tabel 9.	Slachtingen van rundvee 2004 -2010	20
Tabel 10.	Levering boerenmelk, import melkpoeder en productie MCP 2004-2009	22
Tabel 11.	Slachtingen van varkens 2004 – 2009	24
Tabel 12.	Slachtingen van kleine herkauwers 2004 – 2009	26
Tabel 13.	Importen van verschillende typen vlees en vleesproducten 2009 en 2010	28
Tabel 14.	Caricom verplichtingen voor kippenvlees onder WTO overeenkomst voor landbouw	30
Tabel 15.	Rauwe melkproductie en zuivelimporten 2004 – 2009	30
Tabel 16.	Export- en importwaarde van agrarische producten in de periode 2004 – 2009	31
Tabel 17.	Gemiddelde winkelprijzen in SRD van lokale en importkip in 2010.	35
Tabel 18.	Mediaan van de aantallen dieren per bedrijf in de subsectoren veeteelt (2008)	51
Figuur 1.	Bedrijfsarealen voor veebedrijven (herkauwers) per grootteklasse (LVV, 2010)	14
Figuur 2.	Schematische weergave van keten in de veeteelt	17

Lijst met gebruikte afkortingen

ABS	Algemeen Bureau voor de Statistiek
AC	Agrarische Census
ACP	Organisation of African, Caribbean and Pacific States
ADEKUS	Anton de Kom Universiteit van Suriname (ook: ADEK)
AHA	Animal Health Assistant
AKF	Agrarisch Krediet Fonds, beheerd door de Landbouwbank
APSS	Associatie Pluimvee Sector Suriname
ASP	Agrarisch Sector Plan
ASYCUDA	Automated SYstem for CUsToms DAta
BBP	Bruto Binnenlands Product
BIS	Bauxiet Instituut Suriname
BOG	Bureau Openbare Gezondheid
CARICOM	Caribbean Community
CELOS	Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek in Suriname
CGO	Centrum voor Gemeenschapsontwikkeling (van Evangelische Broedergemeente)
CLAYUCA	Consortio Latinoamericano y del Caribe de Apoyo a la Investigación y al Desarrollo de la Yuca
CSME	Caribbean Single Market & Economy
DZB	Dierziektebewaking (-systeem)
EMBRAPA	Empresa Brasileira de Pesquisa Agropecuária
EU	Europese Unie
FAO	Food and Agriculture Organisation
FOB	Free on Board
Foscap	Fonds voor studies en capaciteitversterking, fonds uit restant Verdragsmiddelen
FTAA	Free Trade Association of the Americas
GAP	Good Agricultural Practice
GVE	Groot Vee Eenheid
HACPP	Hazard Analysis and Critical Control Points
HI	(ministerie van) Handel en Industrie
HRM	Human Resource Management
I&R	Identificatie en Registratie systeem
IDB	InterAmerican Development Bank
IICA	Inter-American Institute for Cooperation on Agriculture
KI	Kunstmatige Inseminatie
LT	Landbouwtelling
LVV	(ministerie van) Landbouw, Veeteelt en Visserij
MCP	Melkcentrale Paramaribo
NATIN	Natuurtechnisch Instituut (MBO)
NCD	New Castle Disease
NH	(ministerie van) Natuurlijke Hulpbronnen
NGO	Niet Gouvernementele Organisatie
NVB	Nationale Vrouwenbeweging
OAS	Organisatie van Amerikaanse Staten
OB	Omzetbelasting
ODL	Onderdirectoraat Landbouw
ODVe	Onderdirectoraat Veeteelt
ODVi	Onderdirectoraat Visserij
OIE	Office International de Epizooties (Wereldorganisatie voor Dierengezondheid)
PAHO	Panamerican Health Organisation
PAS	Pater Ahlbrinck Stichting
PKC	Palm Kernel Cake
PTC	Poly Technic College (HBO)
RGB	(ministerie van) Ruimtelijke ordening, Grond- en Bosbeheer
RO	(ministerie van) Regionale Ontwikkeling
SAIS	Surinaams Agrarisch Informatie Systeem

SAP	Structureel Aanpassingsprogramma
SEL	Stichting Experimentele Landbouw
SPS	Sanitaire en Phytosanitaire maatregelen van de WTO
SRD	Surinaamse Dollar
STEPS	Stichting Ecologische Producten Suriname
ToR	Terms of Reference
USD	Amerikaanse dollar
VCM	Verenigde Cultuurmaatschappij
VG	(ministerie van) Volksgezondheid
VKI	Viskeuring Instituut
VSA	Verenigde Staten van Amerika
WHO	World Health Organisation
WTO	World Trade Organisation

Inleiding

In deze studie wordt u een overzicht gegeven van de situatie in de veeteeltsector en welke acties gewenst zijn om deze belangrijke sector te behouden en uit te breiden. Veeteelt met de subsectoren melkvee, slachtvee, pluimvee (kippen en doksen), varkens en kleine herkauwers (schapen en geiten) vormt een belangrijk onderdeel van veel traditionele landbouwsystemen in met name de kustvlakte van ons land. In de huidige tijd zien we veranderingen komen. In alle subsectoren is het aantal bedrijven afgenomen, veel van die veebedrijven hebben nog steeds kleine arealen, weinig dieren en om meerdere redenen zijn de meeste bedrijfsleiders parttime bezig. Het resultaat is geen professionele bedrijfsvoering en de betrokkenheid bij de sector is veel minder dan gewenst.

Een breed scala aan veeteeltactiviteiten is lange tijd als vanzelfsprekend binnen onze economische bedrijvigheden beschouwd. De noodzakelijke structurele aanpassing van onze economie eind tachtiger begin negentiger jaren liet ons echter zien dat een bestaande bedrijvigheid, de pluimveesector, door enkele minder doordachte maatregelen in korte tijd bijna in haar geheel kan verdwijnen. Ook nu zijn er bedreigingen voor deze sector. De toenemende, veelal gedwongen, openstelling van onze grenzen voor buitenlandse producten en de energieke pogingen van handelaren om nieuwe producten op onze kleine markt te zetten maken steeds meer groepen, met name belanghebbenden, bewust dat deze veeteeltactiviteiten geen vanzelfsprekende situatie meer zijn in de komende jaren. Ook binnen onze grenzen c.q. supermarkten worden internationale handelsoorlogen tussen landen en in toenemende mate handelsblokken uitgevochten met als doel het vergroten van hun respectieve marktaandeelen. Hierbij zijn onze vaak minder draagkrachtige consumenten de potentiële afnemers van veelal restproducten, welke desnoods met subsidie tegen dumprijzen worden verkocht op buitenlandse markten. In een dergelijke omgeving is het voor kleinschalige en veelal minder efficiënte veehouders moeilijk te overleven, zeker als het nationale fiscale stelsel niet is ingericht op ondersteuning van lokale productie. Hierbij wordt nationaal nog te weinig gelet op de vele voordelen van productie binnen de eigen grenzen voor andere productiesectoren, werkgelegenheid, toeleveringsbedrijven en minder afhankelijk zijn van regionale en internationale leveranciers c.q. marktomstandigheden. Daarnaast is beter toezicht op de kwaliteit van de producten gewenst.

De ingrijpende gevolgen van korte termijn beslissingen in de pluimveesector heeft deze subsector bijna uitgeschakeld. Slechts dertig procent van de potentiële productie is nog lokaal, de rest van deze bedrijvigheid is nu uitbesteed aan het buitenland. De druk op de gehele sector neemt echter toe, behalve pluimvee wordt ook de druk op de varkenshouderij en slachtveebedrijven groter. Het is nu nog mogelijk deze teelten te steunen en de nationale markt te behouden c.q. te heroveren. Het voordeel van geen (tarief)belemmeringen op de Caribische markt (CSME) moet mogelijkheden geven de regio te voorzien van onze producten.

De eerder uitgesproken keuze voor productie zal zich echter moeten weerspiegelen in het budget van dit productie ministerie alsook in het selecteren van deskundigen voor alle cruciale plekken binnen het apparaat.

Voor het aanwijzen van nieuwe productiegebieden zullen veel zaken diepgaand moeten worden uitgezocht alvorens er keuzes worden gemaakt. Belangrijk is dat er snel vorderingen worden gemaakt met de lokale teelt van voercomponenten. Zonder een doorbraak op dit gebied zal het moeilijk zijn een concurrerende positie voor onze veeteeltsector te bewerkstelligen.

Samenvatting

Het beleid van het ministerie van Landbouw, Veeteelt en Visserij (LVV) voor de periode 2010 – 2015 heeft zeven strategische doelen, waarvan vijf zich direct op de productie richten. Naast het waarborgen van voedselzekerheid en voedselveiligheid zijn duurzame ontwikkeling van de sector en de vergroting van de bijdrage aan de nationale economie belangrijk, waarbij de gehele sector zich moet richten op een rol als voedselproducent van de Caribische regio. De rol van veeteelt is nationaal aanzienlijk, wat betreft export is het nog miniem. Met name bij producten van dierlijke oorsprong gelden vanouds strenge regels bij de invoer in een ander land.

Dit rapport is het resultaat van een studie welke vanuit het hoofdkantoor werd aangestuurd om te komen tot een nadere invulling van de beleidstrategie voor belangrijke beleidsgebieden. Door de medewerkers van het onderdirectoraat Veeteelt werden concept witboeken per teelt ontwikkeld en gelijkaardige activiteiten werden door werkgroepen bij andere onderdirectoraten en afdelingen uitgevoerd. In de tweede fase werden in samenwerking met de FAO externe deskundigen aan de werkgroepen toegevoegd om te assisteren bij het finale concept. Een of meerdere workshops werden met belanghebbenden gehouden om inzichten en meningen vanuit het veld te horen. Het hieruit voortgekomen concept werd op de Landbouwconferentie van 16 juli 2011 in Paramaribo samengevat gepresenteerd en de opmerkingen meegenomen bij het opstellen van de definitieve versie.

De huidige situatie in de veeteelt kenmerkt zich door veel kleine bedrijven met gemiddeld weinig dieren, weinig areaal (minder dan twee hectare) en veelal parttime inzet van arbeid. De gemiddelde veeteler is 45-54 jaar oud en man, wat bij zowel rundveeteelt, varkensteelt als pluimveeteelt geldt. Bij runderen is meestal geen (goed) grasland beschikbaar en is de productie van het vee veelal laag. Knelpunten zijn o.a. de huidige inslacting van de kudde runderen, 54% slachtdieren is vrouwelijk. Bij pluimvee, als grootste bedrijfstak, zijn kleine bedrijven, meestal met één hok, ook ruim in de meerderheid. Bij de vers vleesvoorziening is 90% van het vers rund- en varkensvlees eigen product. Alleen de kippenbedrijven, voor 1990 goed voor meer dan 95% van de lokale consumptie, voorzien de laatste twee decennia door politieke beslissingen nog maar een derde van de markt. Goedkope kipdelen met slechts 22% invoerrechten hebben de lokale industrie in de problemen gebracht. Vleesverwerking vindt beperkt plaats. De lokale vraag naar melk en melkproducten stijgt, de producenten zijn voornamelijk kleine gezinsbedrijven. Voerproblemen stagneren vaak de melkproductie. De import van melkpoeder is jaarlijks circa 1400 ton, waarvan de melkcentrale een kwart afneemt. Import van vlees, vleesproducten, melkpoeder en zuivel kost USD 30 – 40 miljoen per jaar.

Sterke punten van de veeteelt sector zijn o.a.

- Beleid overheid gericht op ontwikkeling van de veeteelt
- Aanwezigheid van verwerkende bedrijven (melk en slachterijen)
- Voldoende land en water beschikbaar
- In alle subsectoren vooruitstrevende bedrijven als voorbeeld aanwezig

Zwakke punten zijn o.a.

- Bedrijfsstructuur: kleinschaligheid, veel parttime veehouders
- Slechte kwaliteit rauwe melk en matige kwaliteit karkassen
- Kennisniveau en betrokkenheid vaak laag, weinig organisatie
- Veel inefficiënties in de productie maken kostprijs hoog
- Vergrijzing van veehouders en deels ook bij het kader (AHA's)
- Afhankelijkheid van import hoog (voer en andere input)
- Wet- en regelgeving voor veehouderij is verouderd

Belangrijke kansen voor de sector zijn een toenemende vraag en trend van stijgende prijzen op de wereldmarkt. Beter management moet een rendabele productie tegen lagere prijzen mogelijk maken. De bedreigingen zijn met name de stroom import producten, welke tegen lage tarieven het land binnenkomen, de verkavelingen van goede landbouwgrond, het slechte imago waardoor de sector jongeren niet meer aantrekt.

De voorgestelde maatregelen zijn gericht op veel onderdelen van het proces om de sector aan te passen aan de veranderende omstandigheden. Belangrijk daarbij zijn de randvoorwaarden zoals het moderniseren van de wet- en regelgeving, betere fiscale voorzieningen en kredietfaciliteiten, lokale grootschalige productie van voercomponenten, betere productie infrastructuur, meer ordening in de sector, versterking van het kader en de omvorming van de veterinaire dienst naar OIE standaarden. Het ministerie moet verder inzetten op goed fokmateriaal, GAP trainingen, alternatieve (lokale) voermengsels en andere maatregelen om de efficiency te verbeteren. Samen met de maatregelen om de inslaching om te buigen en de pluimveesector meer ruimte geven zal de beoogde groei van de sector dan kunnen worden bereikt.

Summary

The new policy of the ministry of Agriculture, Animal Husbandry and Fisheries for the period 2010 – 2015 aims at food safety, food security, sustainable development and increasing the contribution to the national economy, enabling the sector to become food producer for the Caribbean region. Though the livestock sector is important for employment, economy and food security in Suriname, the export of livestock products is still marginal. Import of meat and dairy products is traditionally restricted by governments to reduce risks of transfer of animal diseases.

This document is the result of a study on behalf of the central office of the ministry made by the livestock department to develop policy documents covering most important policy issues of the ministry. Draft white papers were made by the staff of the livestock department for each subsector: poultry, beef, dairy, pigs and small ruminant. The other departments produced likewise draft documents on other issues. In collaboration with FAO external experts were recruited to advise the working groups to produce a second draft. In workshops the stakeholders were consulted to comment on the policy recommendations and to suggest improvements. The second draft was presented at the National Agricultural Conference on 16 July 2011 in Paramaribo and new comments were made. Together with other comments the final document was produced.

The livestock sector is characterized by mainly small scale holdings in poultry, beef cattle and dairy. Though small scale holdings in pigs prevail a few companies dominate this market. Most farm managers work part-time, are males and 45-54 years old. Both cattle and dairy farms have problems feeding their cows, most pastures are natural and have a low production. Genetically the quality of their herd is low resulting in low milk yields and poor beef quality. The cattle herd of Suriname is declining for years, more than 54% of the cattle brought to the slaughterhouse is female. In general the country is self sufficient in fresh meat, besides the import of poultry meat from USA and Brazil. Till 1990 Suriname was self sufficient in poultry meat, political decisions made the local market being flooded with cheap leg quarters from the USA. Local industry still has only 30% of the market left. Processing of meat is not widespread, most processed products are imported. The demand for dairy products is growing, one milk processing plant functions, three other dairy plants use imported milk powder. Import of meat, processed meat, milk powder and dairy products amounts to USD 30-40 million a year.

Strong points of the livestock sector are:

- Government policy is focused on livestock development
- Availability of processing units (dairy and slaughterhouses)
- Plenty of agricultural land and water
- In all sub sectors progressive farms exist as a example

Weak points are

- Farm structure: small scale holdings, mostly part-time farmers
- Poor quality of milk (result of handling) and of carcasses / beef
- Management skills and commitment mostly low, organisation level low
- Production inefficiencies make the cost price relative high
- Ageing of the farmers and also of the ministry staff, especially the AHA's
- Dependence on import high (feed and other input)
- Legislation on Livestock Production needs reviewing

The challenges of the livestock sector are more demand for meat and dairy products and a trend of better prices on the world market. A animal disease monitoring system according OIE standards should be in place to benefit from these opportunities. Better management practices (GAP , GMP) should enable a profitable production with lower cost prices. Threats are foremost the increasing number of imported products entering the country with low import rates, the division of agricultural land in residential areas, the image of farming doesn't attract young people in the sector.

The proposed actions are targeting elements of the production process to make the sector adapt to the changing conditions. Important are preconditions like reviewing the Legislation on Livestock Production, better tax provisions and financing facilities for livestock production activities, local mechanised production of feed crops, better production infrastructure in rural areas, expansion and training of personnel and enhancing the process in the Veterinary department to comply with the standards of OIE.

The ministry should continue its efforts for new breeds to improve productivity, GAP and GMP training sessions, developing alternative local feed mixtures and other actions to improve the efficiency of livestock production. Other actions to stop the current decline of the cattle herd and to give more support for the poultry industry are discussed. All these actions will make the livestock sector grow and at least stay an important part of rural production and rural development.

2. Overzicht veeteeltsector

2.1. Macro-economische beschouwing

werkgelegenheid en armoedebestrijding

Het aantal directe en indirecte arbeidsplaatsen in de totale agrarische sector wordt geschat op 25.000. Verdeeld over landbouw, veeteelt en visserij zijn dat respectievelijk 12.200 (48%), 6.400 (26%) en 6.500 (26%). Verdere verdeling over de subsectoren binnen veeteelt kan verwarrend zijn daar er enerzijds vaak meerdere teelten op één bedrijf aanwezig zijn en anderzijds veel arbeid (51%) parttime wordt ingezet. Over de subsectoren worden soms cijfers vermeld, waar o.a. geconcludeerd kan worden dat er meer bedrijven zijn dan arbeidsplaatsen. De gemiddelde bezetting per bedrijf is één arbeidsplaats, duidend op het parttime karakter van veel van deze activiteiten op de bedrijven. De werkgelegenheid is belangrijk in Groot Paramaribo en relatief nog meer in de districten. Zonder deze veeteeltactiviteiten zouden veel van de betrokken mensen geen of minder werk en daarmee minder inkomsten hebben. Voor veel van de geboden arbeidsplaatsen zijn laaggeschoolde arbeidskrachten nodig. Dit type arbeidsplaatsen worden bijgevolg vaak ingevuld door armere delen van de bevolking. Met name in de rurale gebieden is dit vaak ook een der weinige beschikbare vormen van werkgelegenheid. Deze vorm van bedrijvigheid betekent een armoedeverlichting in de betrokken gebieden en vormt ook vaak een reden dat men in het betrokken gebied blijft wonen.

Bij de ondernemers in de veeteelt zien we in veel gevallen een parttime inzet. De beweegredenen om actief te zijn in de veeteelt zijn wisselend. Kleine boeren zijn vaak traditioneel actief op kleine familiebedrijven of hebben er voor gekozen, beide groepen ervaren in de praktijk weinig bestaanszekerheid. Bijgevolg moeten ze 'hosselen' om te overleven. Ook kunnen de inkomsten van mensen met een andere hoofdbezigheid beperkt zijn en probeert men met veeteeltactiviteiten deze verdiensten aan te vullen met producten en/of inkomsten. Zo vormen veeteeltactiviteiten een belangrijke rol in armoedeverlichting alsook in het leefbaar houden van het platteland en het bevorderen van sociale stabiliteit.

In deze context is het opvallend dat ons binnenland, de gebieden met tribale gemeenschappen, weinig veeteeltactiviteiten kent. In deze meest arme gemeenschappen worden vaak wel huiskippen gehouden, maar andere typen dieren nagenoeg niet. Pogingen zijn in het verleden en worden nog steeds ondernomen om hierin verandering te brengen. Om verschillende redenen is veeteelt nog niet geworteld. Dierlijke eiwitten in het dieet komen hier traditioneel meer van visserij en jacht, maar beide eiwittenbronnen worden in veel deelgebieden schaars en/of minder veilig om veel van te consumeren. Aanvoer van dierlijke eiwitten, met name import kipdelen uit de kustvlakte, is door de deels verbeterde ontsluiting eenvoudiger geworden. De veeteelt in het binnenland wordt in 2.2.6. verder besproken.

investeringen

In de landbouw als geheel is de laatste jaren fors geïnvesteerd met name in (de infrastructuur van) bananen en rijst, veel met internationale donorgelden en leningen. In de directe veeteeltproductie zijn in de afgelopen periode door de overheid geen grote investeringen gepleegd. Wel is een nieuw Veterinair laboratorium ingericht als onderdeel van het geïntegreerde LVV voedselveiligheid laboratorium. Helaas ging dit gehele complex enkele maanden na de opening verloren door brand in november 2010. In de particuliere sector zien we een gestadige afname van investeringen binnen de veeteeltsector, hetgeen consequenties heeft voor de productie en de voedselzekerheid.

bijdrage in BBP

De bijdrage van de totale veeteeltsector in het BBP schommelt rond de 1.5% in de afgelopen periode (Tabel 1). Binnen de gehele agrarische bedrijvigheid is het veeteeltaandeel al sinds begin jaren '70 boven de 20%, het is nu circa 22%.

Tabel 1. Bijdrage van de agrarische sector aan nationale economie 2005 – 2009 (Bruto Binnenlands Product in constante prijzen) x SRD 1.000.000

Omschrijving	2005	2006	2007	2008	2009
Formele sector	4431	4595	4822	5027	5201
Agrarische sector	303	318	340	315	353
Landbouwgewassen	143	150	160	162	186
Veeteelt	66	65	82	74	82
Visserij	94	103	98	79	85
Aandeel agrarische sector in BBP (formele sector) als %	6,8	6,9	7,0	6,3	6,8
Aandeel veeteelt in nationaal BBP (formele sector) als %	1,5	1,4	1,7	1,5	1,6

Bron: ABS

In Tabel 2 wordt een overzicht gegeven van de subsectoren met data over het aantal bedrijven en de aantallen aanwezige dieren. De productiewaarde van de sector veeteelt, ruim SRD 125 miljoen, vormt een wezenlijke bijdrage aan de nationale economie en maakt het land minder afhankelijk van importen. Naast de uitgave aan deviezen kan de voedselzekerheid bij import in gevaar komen door verstoringen in de internationale handel als gevolg van o.a. uitbraak van (dier)ziekten, regionale spanningen en de gevolgen van natuurrampen.

Tabel 2. Enige kengetallen van de veeteelt subsectoren (2010)

Subsector	Bedrijven	Dieraantallen	Productie (aantallen)	Productiewaarde (SRD)
Pluimvee (slacht)	2200	500.000	8.140.000 kg	61.864.000
Pluimvee (leg)	1500	240.000	45.000.000 stuks	15.750.000
Slachtvee	1000	36.000	1.882.000 kg	21.643.000
Melkvee	1000	18.000	6.500.000 liter	12.350.000
Varkens	155	29.000	1.900.000 kg	13.680.000
Kleine herkauwers	450	13.000	16.500 kg	577.500
Totaal				125.864.000

(uit: Beleidsnota LVV, 2011)

De veeteeltsector is met het huidig productieniveau redelijk tot goed in staat een grote mate van zelfvoorziening te bereiken voor het **verse** deel van deze producten (Tabel 3). Alleen de slachtkippen bedrijven vormen hierop een uitzondering. Sinds begin negentiger jaren is de eerdere positie met nagenoeg 100% zelfvoorziening door politieke beslissingen in een periode met hoge inflatie en structurele aanpassingen grotendeels verloren gegaan. Het cijfer van de kleine herkauwers wijkt af van de realiteit omdat veel geconsumeerde lokale dieren niet in de statistieken verwerkt zijn.

De beperkte aanwezigheid van lokale verwerkingscapaciteit tot vleesproducten is een zwak punt in de ketens van de veeteelt subsectoren. Eigen verwerking tot een uitgebreid assortiment aan producten (vleeswaren, gepekeld vleesproducten, vleesconserven) is in geringe mate aanwezig. Zo vormt het populaire zoutvlees, naast kip en kiplen, een relatief grote post bij de import van vlees en vleesproducten. Op deze aspecten wordt later ingegaan (2.2.7.).

Tabel 3. Gemiddelde vleesconsumptie per hoofd van de bevolking (2009).

<i>Vleessoort</i>	<i>lokaal (kg)</i>	<i>import (kg)</i>	<i>totaal (kg)</i>	<i>lokaal als % totaal</i>	<i>lokaal vers als % totaal vers</i>
Rundvlees	3.85	2.70	6.55	59	92
Varkensvlees	3.58	1.34	4.92	73	90
Schape- en geitenvlees	0.03	0.03	0.06	50	50
Kippenvlees	15	33.49	48.49	31	33
Eieren (stuks)	95	1	96	99	99

Bron: LVV

veeteelt arealen

Van het totaal aanwezige graslandareaal is 9.535,74 ha natuurlijk grasland en 4.429,17 ha cultuur- grasland (Tabel 4). Daarnaast wordt 6.624,39 ha braakland voor kortere of langere tijd ook gebruikt om herkauwers op te 'weiden'. In totaal wordt 20.637,43 ha gebruikt voor herkauwers, waarvan bij de graslanden slechts 31.6 % productief cultuurgrasland is.

Tabel 4. Soorten graslanden en gemiddelde veebezettingen herkauwers per district (2008)

<i>District</i>	<i>Nat gras</i>	<i>Cult gras</i>	<i>Totaal grasland</i>	<i>Rund GVE</i>	<i>S/G GVE</i>	<i>Tot GVE</i>	<i>Ha/GVE</i>	<i>GVE/Ha</i>
PARAMARIBO	127.78	1.06	128.84	700	52	752	0.17	5.84
WANICA	2,466.82	579.05	3,045.87	7,763	374	8,137	0.37	2.67
NICKERIE	1,800.43	293.92	2,094.35	7,322	177	7,499	0.28	3.58
CORONIE	18.11		18.11	464	12	476	0.04	26.29
SARAMACCA	1,651.30	4.68	1,655.98	2,858	74	2,932	0.56	1.77
COMMEWIJNE	1,191.28	3,540.14	4,731.42	8,242	121	8,363	0.57	1.77
MAROWIJNE	11.18	0.21	11.39	10	9	19	0.60	1.67
PARA	2,268.84	10.11	2,278.95	932	21	953	2.39	0.42
TOTAAL KUSTVLAKTE	9,535.74	4,429.17	13,964.91	28,291	840	29,131	0.48	2.09

Bron: data 5e landbouw telling 2008-2009

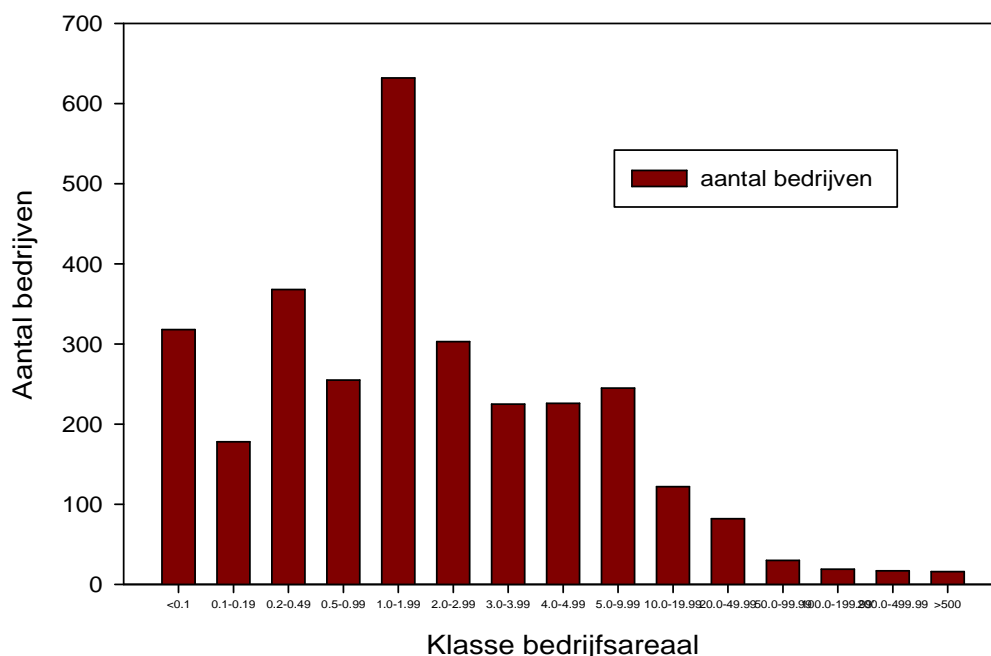
Uit de telling van 2008 blijkt dat de gemiddelde veebezetting per areaal grasland, gecorrigeerd in Groot Vee Eenheden (GVE) per ha, goed is voor de kustvlakte.

Volgens deze opgaven is het ongeveer 2 GVE per ha, terwijl 'zeer goed onderhouden grasland' 2,5 tot 3 GVE kan voeden. Deze cijfers zijn voor slacht- en melkvee. Edoch, de vereiste graslandkwaliteit wordt niet gehaald. Circa 32% is aangeplant grasland (*cultuurgrasland*), de rest is natuurlijk grasland. Van het cultuurgrasland is een deel echt goed onderhouden. Het onderhoud van dit grasland bestaat uit regelmatig maaien & bemesten, waarbij de dieren via een rotatiesysteem worden omgeweid. Dit type management wordt nog weinig toegepast. Opmerkelijk is dat in Paramaribo en Coronie resp. bijna 6 en 26 GVE/ha worden vermeld. Daar in deze districten grasland vaak ontbreekt worden lege percelen en wegbermen gebruikt voor tuieren en het snijden van gras als voer voor dieren op stal.

omvang bedrijfsarealen

Opvallend is de beperkte omvang van veel veebedrijven, waarbij hier de spreiding van de grootte van het areaal van veebedrijven met herkauwers wordt genomen (Figuur 1).

Distributie bedrijfsarealen herkauwers

Figuur 1. Bedrijfsarealen voor veebedrijven (herkauwers) per grootteklasse (LVV, 2010).

De grootste groep (1751 bedrijven, 58%, van totaal aantal van 3036 bedrijven) beschikt over minder dan 2 ha grond. Vaak zijn ook groente- en fruitteelt en woonvoorzieningen op hetzelfde perceel aanwezig. Ruim 90% van de veeteeltbedrijven met herkauwers zit in de groep bedrijven tot 10 ha. De kwaliteit van het grasland bij deze bedrijven is, als eerder vermeld, voor het overgrote deel natuurlijk grasland wat een lage voerproductie voor de dieren betekent. Zowel het ruwe eiwitgehalte als de verteerbaarheid van dit type vegetatie is grote delen van het jaar gering. Bijvoederen is dan nodig en dit leidt tot extra kosten bij de vaak al marginale bedrijfsvoering. De roep om verhoging van de melk opkooprijs is sociaal begrijpelijk. Puur economisch is het niet verantwoord, gelet op de prijs van het alternatief, import melkpoeder.

afname aantal bedrijven

Een verontrustende ontwikkeling van de afgelopen jaren is de verkaveling van landbouwgronden in de wijde omgeving van de hoofdstad. Vooral in Wanica worden percelen van met name kleine rundveehouders om diverse redenen direct door de familie of via verkoop aan derden verkaveld.

Bij de voortgebrachte productiewaarde zien we grote verschillen voor de gemiddelde output per bedrijf per subsector (Tabel 6). Deze waarden zijn slechts een indicatie van de verkopen per bedrijf / unit, waarbij de productiekosten (huisvesting, voer, andere input) sterk kunnen verschillen.

Tabel 6. Gemiddeld voortgebrachte productiewaarde per bedrijf per subsector (2010)

<i>Subsector</i>	<i>gemiddelde voortgebrachte productiewaarde per bedrijf</i>	<i>Opmerkingen</i>
Pluimvee (slacht) (2200 bedrijven)	SRD 28.100	
Pluimvee (leg) (1500 bedrijven)	SRD 10.500	
Slachtvee (1000 bedrijven)	SRD 21.650	<i>Grootste groep bedrijven (60%) heeft 5-9 dieren</i>
Melkvee (1000 bedrijven)	SRD 12.350	<i>Grootste groep bedrijven heeft 3-4 dieren</i>
Varkens (155 bedrijven)	SRD 88.300	<i>Invloed grote bedrijven op dit cijfer relatief groot</i>
Kleine herkauwers (450 bedrijven)	SRD 1.300	<i>Veel output ontbreekt hier, de route via het slachthuis is niet gangbaar</i>

* deze cijfers zijn alleen een indicatie van de (verschillen in) productiewaarde per subsector. De data zijn gebaseerd op opgaven van de bedrijven en vertonen waarschijnlijk een onderrapportage.

De voortgebrachte productiewaarde per doorsnee bedrijf is in de meeste subsectoren laag, daar de grote groep bedrijven (veel) kleiner is en een nog lagere productiewaarde voortbrengt. De productiviteit op de bedrijven moet hoger worden opdat enerzijds de bedrijfsinkomsten op een aanvaardbaar niveau komen en anderzijds de productiekosten voor ons lokaal voedsel zo mogelijk dalen.

gebruikte data

Alvorens de subsectoren te behandelen wordt gewezen op de gebruikte cijfers wat betreft de aantallen dieren. De voorlopige uitkomsten van de Vijfde Landbouwtelling zijn in veel gevallen een ondertelling van de werkelijke situatie in het veld. Bij de telling werden data gevraagd aan de bedrijfsleiders welke niet op het bedrijf werden gecontroleerd door de 'tellers'. O.a. de (ongegrunde) angst dat gegevens worden doorgegeven aan de Dienst der Belastingen heeft (veel) geënquêteerden lagere dan de werkelijke aantallen doen opgeven. De omvang en samenstelling van de aanwezige landbouwhuisdieren op de bedrijven volgens de Landbouwtelling wijkt af van het beeld van de reguliere opname van de afdeling statistieken van LVV (Tabel 7).

Tabel 7. Vergelijking dieraantallen per soort vee (2008)

<i>Totaal per diersoort</i>	<i>eenheid</i>	<i>LVV statistiek</i>	<i>AC 2008</i>	<i>Afwijking</i>
Rundvee	st.	49,035	28,288	42.3%
Varkens	„	27,127	8,975	66.9%
Karbouwen	„	750	130*	82.6%
Geiten & schapen	„	12,500	8,404	32.7%
Kippen en overige pluimvee	1000 st.	5,272	484	90.8%
Gemiddelde afwijking				63.0%

*Alleen mannelijke dieren opgenomen

Bron: LVV

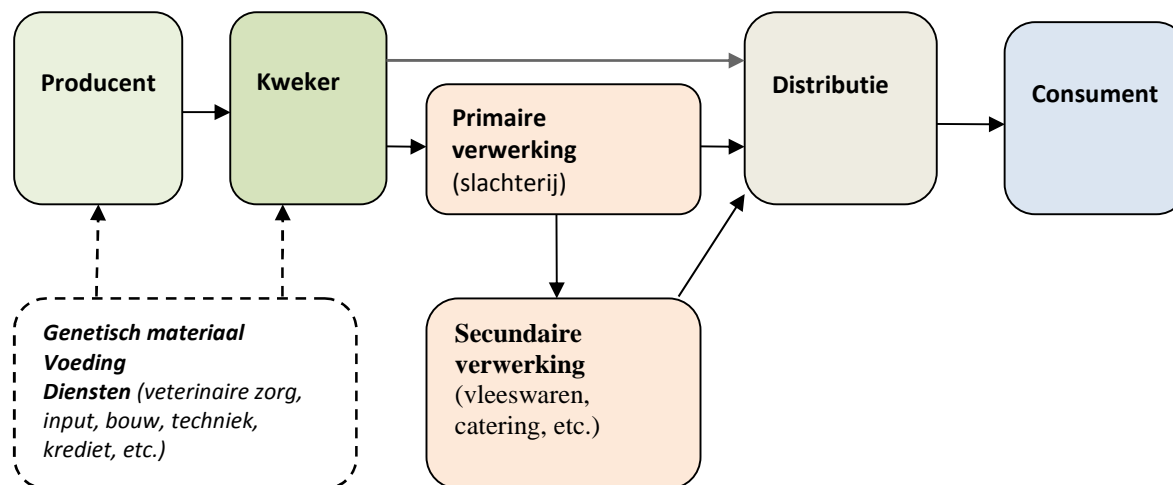
De gesignaleerde ondertelling is op gemiddeld 63% geschat. Internationaal wordt dit ook ervaren, waarbij afwijkingen van 30 tot 50% niet ongewoon zijn. Vooral bij kippen en varkens zijn de verschillen groot.

veeteeltketen

Het aanbod aan veeteeltproducten werd vroeger nagenoeg geheel bepaald door de landbouwers. Hun productie vormde het aanbod op de markt afgezien van enkele import producten zoals in deze het zoutvlees. Tegenwoordig staan de wensen en eisen van de afnemers meer centraal. Het productieproces moet zowel kwalitatief als kwantitatief beter afgestemd worden op de wensen van de consumenten. Het streven wordt meer en meer om vraag en aanbod op één lijn te brengen en daartoe moeten binnen de keten van producent naar consument afspraken gemaakt worden. Dit proces van samenwerken en afstemmen wordt omschreven met het begrip *ketenbenadering*. Hierbij stijgt het aandeel van de verwerking, de voedingsindustrie, in de keten steeds meer daar door verwerking veelal beter aan de eisen van de consumenten kan worden voldaan.

De productie van onze veeteeltbedrijven wordt deels rechtstreeks afgenomen door de consument en afhankelijk van het product in meer of mindere mate via verwerking naar de eindconsument. Bij melk gaat veel rauwe melk via een verwerker naar de consument, maar hoe verder de afstand naar de verwerker hoe meer rauwe melk direct naar de consument gaat. Bij de vleesproducten spelen behalve afstand ook andere factoren mee welk deel direct en welk deel verwerkt wordt afgezet. Bij de kleinere landbouwhuisdieren zoals pluimvee en de lokale kleine geiten zal in de districten een aanzienlijk deel rechtstreeks worden geleverd aan de consumenten. Opmerkelijk is dat varkens van de bedrijven in Commewijne niet in het slachthuis belanden. Aangenomen mag worden dat ze wel voor de verkoop worden gekweekt. Eieren zullen relatief ook vaak direct hun weg vinden naar de consument.

In onderstaand figuur wordt de keten in de veeteelt weergegeven.

Figuur 2. Schematische weergave van keten in de veeteelt

2.2. De subsectoren

2.2.1. Pluimvee

De kippenteelt speelt de belangrijke rol binnen de veeteelt van Suriname. Kippenvlees maakt 68% uit van de vleesconsumptie in ons land en kippenvlees en –eieren vormen samen meer dan 50% van de totale dierlijke eiwitconsumptie. Pluimveeteelt is echter een kwetsbare bedrijvigheid omdat de importcomponent groot is. Meer dan 75 % van de voerbestedingen worden geïmporteerd en aangezien voer meer dan 70% van alle productiekosten voor kip vormt is het duidelijk hoe gevoelig deze teelt is voor wijzigingen in economische verhoudingen. De ineenstorting van de subsector begin negentiger jaren kwam mede door deze afhankelijkheid.

Tabel 8. Productie van pluimvee in de periode 2004 – 2009.

Omschrijving	Eenheid	2004	2005	2005	2007	2008	2009
Aantal slachtkippen	1000 st.	4.144	4.461	4.139	5.940	4.898	6.407
Aantal legkippen	1000 st.	272	188	160	147	124	214
Vleesproductie	1000 kg	7.045	7.583	7.036	10.097	8.326	9.528
Totaal vleesproductie	1000 kg	7.595	8.143	7.636	10.697	8.826	9.758
Productie tafeleieren	1000 st.	58.000	38.539	34.633	42.912	36.190	46.769

Bron: LVV

De subsector pluimvee is verdeeld in een aantal activiteiten, zoals

- *breeders*, zowel voor productie van legkippen (100% zelfvoorziening) als voor productie van slachtkippen (ca 2/3 deel zijn hier geproduceerde kuikens)
- consumptie eieren productie, nagenoeg elk jaar is het land zelfvoorzienend
- slachtkippen, tot ± 1990 zelfvoorzienend, nu wordt 30 - 40% van de markt voorzien
- broederijen
- voerfabrieken
- verwerkers
- importeurs

Veel kleine bedrijven beperken zich tot één of twee activiteiten. De grotere bedrijven hebben echter meerdere activiteiten in eigen beheer, wat de efficiency en de winstgevendheid sterk vergroot. Het betreft enkele bedrijven die in (een deel van) de productiestadia, slachterijen, distributie en meerdere verkooppunten zitten.

Het aandeel van de importkip is sinds begin negentiger jaren groot geworden, waarbij aanvankelijk vooral uit de VSA en daarna ook veel uit Brazilië wordt geïmporteerd. Dit importvlees wordt tegenwoordig vooral door de horeca gebruikt. Opmerkelijk is dat de helft van al het in ons land verkochte kippenvlees in/via restaurants, warungs, broodjeszaken etc. wordt afgezet.

Het aantal pluimveebedrijven is het grootst in Wanica (± 1100), gevolgd door Nickerie (± 950) en dan Commewijne (± 500). Veel van deze productie eenheden zijn activiteiten gericht op bijverdiensten.

Onderstaand worden meer data over de pluimveeteelt gegeven

Pluimvee				
Arbeid	Bij slacht- en legkippen zitten de mannen onder de landbouwers meest in de groep 45-54 jaar, de vrouwen meest in de groep 35-44 jaar. Veel zijn parttimers. Vrouwen zijn veel minder aanwezig, zeker bij de grotere bedrijven.			Bij de LT 2008 wordt een ondertelling van circa 90% bij pluimvee verondersteld. Vanwege angst voor de Belastingdienst heeft men lagere opgaven gedaan dan in werkelijkheid het geval is.
Hokken	Van alle bedrijven (3351) hebben 2290 (68%) één hok, daarna zijn er 720 (21%) met twee hokken. Qua oppervlak heeft 43% een hokoppervlak van 5-19 m ² en 34% een hokoppervlak van 20-99 m ² . Een hokoppervlak van meer dan 1000 m ² hebben 37 bedrijven, waarvan 28 in Wanica liggen.			Wanica heeft volgens de opgaven het meeste pluimvee (65%), gevolgd door Saramacca en Nickerie. De aanwezigheid van veel grote bedrijven verhoogt het gemiddeld aantal dieren per bedrijf in Wanica (285), Para (171) en Saramacca (147) sterk .
Voeding	Voer maakt 75% van de kosten voor een volgroeide kip uit, 90% van het voer wordt geïmporteerd. Sommige grote bedrijven mengen hun eigen voer, anderen kopen lokaal of importeren zelf. Bij de kleine bedrijven, wordt vaak zelf een voer gemaakt afgewisseld of gemengd met commerciële voermengsels.			Aantallen zijn weinig reëel, berekening via de jaarlijkse productie duidt op aanwezige groep pluimvee van circa 1 miljoen, welke deels 6x per jaar wordt vervangen.
Aantallen dieren	Grootste groep bedrijven heeft 10-49 dieren, de landelijke verdeling is als volgt:			Er zijn drie typen pluimveehouders: Gezinnen met scharrelkippen op het erf Kleine landelijke pluimveehouderij Industriële pluimveehouderij
	District	aantal bedrijven	aantal dieren	dieren / bedrijf
	PARAMARIBO	220	9640	43.82
	WANICA	1105	315942	285.92
	NICKERIE	972	44823	46.11
	CORONIE	111	6623	59.67
	SARAMACCA	420	61734	146.99
	COMMEWIJNE	501	17770	35.47
	MAROWIJNE	191	8549	44.76
	PARA	109	18725	171.79
	TOTAAL	3,629	483,806	133.32
Veterinaire zorg	Met name vitaminen & mineralen worden bij 31% van de bedrijven toegepast, verder antibiotica bij 24% van de bedrijven. Kuikens worden vaak bij de broederijen al gevaccineerd.			Pluimvee heeft verschillende stadia in de productie die in verschillende (delen van) bedrijven zijn ondergebracht: <i>ouderdier bedrijven,</i> <i>broederijen</i> <i>slacht- en legkippenbedrijven,</i> <i>voerbedrijven,</i> <i>slachterijen en</i> <i>verwerkingsbedrijven.</i>
Prijzen	De kostprijs van een kg kip is relatief hoog, gerekend wordt met SRD 8.60 / kg af-boerderij			Vooraf bij slachtdieren worden contractors ingezet door de grotere bedrijven In afnemende omvang van de groep dieren zijn de volgende teelten te onderscheiden: <i>Slachtkippen,</i> <i>Legkippen</i> <i>Doksen (eenden)</i> <i>Huiskippen</i> <i>Ouderdieren</i> <i>Ganzen</i>
De kostprijs zal omlaag moeten wil men op de Surinaamse en daarna Caribische markt meer ruimte krijgen. Aanpak van de voerkosten is voor de hand liggend. Verder moet de voerconversie, nu wordt gerekend met 2.25, omlaag. In de VSA is de voerconversie gemiddeld 1.84. Om deze efficiency te bereiken is verbetering van de huisvesting, met name door systemen als <i>tunnel ventilation</i> , belangrijk. De benodigde grote investering vormt daarbij het knelpunt.				

2.2.2. Slachtvee

In Suriname worden over het algemeen *Zebu's* en *Zebu* kruisingen gehouden als slachtvee. De karakteristieken van *Zebu's* zijn:

- Hoge tolerantie voor (tropische) ziekten & plagen
- Efficiënte benutter van grasland en aangepast aan extensieve teeltsystemen
- Late geslachtsrijpheid (meer dan twee jaar in de meeste gevallen)
- Relatief trage vleesaanzet en matige vleeskwaliteit (taaiheid van het vlees)

Sinds 2008 wordt via KI methoden gestimuleerd betere vleeskruisingen te krijgen. Hiervoor wordt *Red Angus* sperma gebruikt, welke aanpak bij kleine veehouders redelijk goed werkt. Bij bedrijven met grotere groepen slachtvee is het effect nihil, daar deze dieren meestal verwilderd zijn.

Onder deze omstandigheden kan men de toestand van vrouwelijke dieren slecht monitoren.

Vervolgens is het inbrengen van een rietje problematisch waardoor de resultaten hier pover zijn.

Binnen de slachtveesector zijn slechts 24 bedrijven met 50 of meer dieren, waarvan slechts zes bedrijven met 200 of meer dieren. De management methoden op veel bedrijven zijn extensief, waarbij dieren voornamelijk op matig tot niet onderhouden graslanden worden gehouden. Deze bedrijven leveren dan ook vaak magere '*slecht be vleesde*' dieren aan.

De teeltmethode bij kleine veehouders varieert. Indien de weilanden klein zijn (< 5 ha), worden 5 – 10 stuks slachtvee semi-intensief gehouden, waarbij de dieren worden bijgevoerd. Voornamelijk mannelijk vee, gekocht van andere bedrijven, wordt met deze methode vetgemest voor de slacht. Aangezien de verzorging op dit type bedrijven over het algemeen beter is dan bij de extensieve veehouderij zijn de voor slacht aangeboden dieren beter be vleesd. Bij iets grotere arealen (5 – 10 ha) worden de runderen vaak op onverbeterd ('natuurlijk') grasland gehouden.

Tabel 9. Slachtingen van rundvee in de periode 2004 – 2010.

Omschrijving	Eenheid	2004	2005	2005	2007	2008	2009	2010
Aantal runderen	stuk	8.648	7.647	8.699	8.719	9.807	10.722	11.630
waarvan koeien	als %	53%	46%	44%	44%	49%	51%	54%
Slachtgewicht	1000 kg	1.483	1.338	1.610	1.594	1.726	1.891	1.882
Gem. slachtgewicht	kg	171,5	175,0	185,1	182,8	176,0	176,4	162.0

Bron: LVV

Het feit dat de laatste jaren meer dan de helft van de ter slachting aangeboden runderen bij het slachthuis koeien zijn, alsook de trend van een dalend gemiddeld slachtgewicht indiceren dat er een serieuze inslacting plaatsvindt van de nationale kudde. In het 1^e halfjaar 2011 was zelfs **56%** van de dieren vrouwelijk, gemiddeld slachtgewicht steeg naar 175.2 kg. In totaal werden in 1e halfjaar 2011 4810 dieren geslacht met een totaal gewicht van 842 ton. Maatregelen om inslacting tegen te gaan moeten op korte termijn worden doorgevoerd om de slachtveesector voor ons land te behouden.

Wanica heeft de meeste bedrijven, gevolgd door Commewijne en Saramacca. In aantallen dieren is Commewijne ruim koploper voor Nickerie en Wanica. Op de rechteroever van de Commewijne is veruit ons grootste slachtveebedrijf gevestigd. Het bedrijf onderscheidt zich o.a. door goed graslandmanagement met omweidingsystemen alsook praktijkonderzoek met diverse rassen en kruisingen. Deze onderneming, met circa vijfduizend dieren, is vergevorderd met de GlobalGAP certificering.

Slachtvee					
Arbeid	81% van de bedrijfsleiders is man, grootste groep zijn mannen tussen 45-54 jaar oud, meer dan 60 % is parttimer.				<p>Bij de LT 2008 wordt een ondertelling van > 40% bij runderen verondersteld. Vanwege angst voor de Belastingdienst heeft men lagere opgaven gedaan dan in werkelijkheid het geval is. De opgave van ter verkoop aangeboden dieren (1545) is een fractie van de totaal geslachte groep (9814 stuks).</p> <p>Commewijne heeft volgens de opgaven het meeste slachtvee (43%), gevolgd door Nickerie en Wanica.</p> <p>De aanwezigheid van enige grote bedrijven verhoogt het gemiddeld aantal dieren per bedrijf in met name Nickerie (> 52) en Commewijne (> 40) drastisch. Op enkele na zijn alle bedrijven daar van gelijke omvang als in de overige districten.</p> <p>Bedrijven met minder dan 5 dieren leveren de best verzorgde slachtdieren, daarboven loopt de karkaskwaliteit vaak terug.</p> <p>Inslachting van de nationale kudde is momenteel gaande. Meer vrouwelijk (54%) dan mannelijk vee wordt nu geslacht met een afnemend karkasgewicht (2010 was het 161 kg).</p> <p>De Surinaamse praktijk parameters zijn: Afkalvingpercentage 65- 80% Kalversterfte 10%</p> <p>Groecijfers van stiertjes 500 g / dag en van vaarsjes van 465 g /dag zijn mogelijk. Andere rassen halen in de tropen hogere cijfers tot zelfs meer dan 1000 g / dag.</p>
Areaal	58% van de rundveebedrijven heeft < 2 ha, nog geen 5% van de bedrijven heeft meer dan 50 ha.				
Grasland	Minder dan 1/3 van het grasland is cultuurgrasland, weer een klein deel daarvan is goed onderhouden				
Bijvoederen	Bij kleine bedrijven tot 5 dieren wel, bij grotere is het niet de gewoonte				
Aantallen dieren	Grootste groep bedrijven heeft 5-9 dieren, de landelijke verdeling is als volgt:				
	District	aantal bedrijven	aantal dieren	dieren / bedrijf	
	PARAMARIBO	80	500	6.25	
	WANICA	470	3200	6.81	
	NICKERIE	73	3852	52.77	
	CORONIE	27	257	9.52	
	SARAMACCA	140	2408	17.20	
	COMMEWIJNE	196	7956	40.59	
	MAROWIJNE	2	10	5.00	
	PARA	21	327	15.57	
TOTAAL	1,009	18,510	18.34		
Veterinaire zorg	Behandelingen tegen screw worm op 48% van de bedrijven, parasietencontrole op 30% van de bedrijven. Toediening van vitaminen & mineralen en van antibiotica vinden op resp. 29% en 20% van de slachtveebedrijven plaats.				
Prijzen	Prijs op slachtplaats is gemiddeld SRD 13 per kg geslacht gewicht (2010). In 2011 is dat gestegen tot SRD 17 per kg (mei 2011)				
Zonder goed onderhouden en bemest grasland is er geen sprake van een goed bedrijfsmanagement. Goed grasland is afhankelijk van met name een goede waterbeheersing in het productiegebied.					

2.2.3. Melkvee

De melkveesector is een belangrijke subsector binnen de veeteelt in Suriname. Onze parastatale zuivelfabriek, de Melkcentrale (MCP), is een HACPP gecertificeerd verwerkingsbedrijf dat in 2010 6.5 miljoen liter rauwe melk, ongeveer 80% van de lokaal geproduceerde melk, verwerkt heeft.

De veestapel bestaat voornamelijk uit *Criollo* runderen alsook Friese zwart bonte koeien en kruisingen van deze twee en ander ingebrachte rassen. *Criollo* is het meest aangepast aan het klimaat en heeft geen al te hoge voedereisen. Zwart bont en *Holstein* produceren goed onder betere omstandigheden. De laatste jaren wordt via KI ook *Jersey* kruisingen gemaakt, welke beter onder de overheersende suboptimale omstandigheden kunnen produceren. Deze door LVV gepromote kruising is echter, ondanks goede resultaten, nog niet echt doorgebroken.

Onderstaand de data over de leveringen aan de Melkcentrale en de productie van melk en melkproducten in de afgelopen jaren, mede op basis van geïmporteerd melkpoeder.

Tabel 10. Levering boerenmelk, import melkpoeder en productie MCP 2004-2009

Omschrijving	Eenheid	2004	2005	2006	2007	2008	2009
MELKCENTRALE							
PRODUCTIE:							
Opkoop Boerenmelk	1000 ltr	4,401	5,684	5,847	6,065	5,120	4,935
Melkpoeder	„	6,768	5,475	3,905	3,687	2,694	2,403
TOTAAL VERWERKT	1000 ltr	11,169	11,159	9,752	9,752	7,814	7,338
Gepasteuriseerde melk	„	9,229	8,835	7,667	6,935	6,304	5,794
Melkproducten	„	1,698	1,698	1,310	1,413	1,308	1,529
Aandeel melkpoeder	%	61	49	40	38	34	33
WAARDE:							
Opkoop Boerenmelk	SRD 1000	7,042	9,094	10,340	11,523	9,728	9,377
Melkpoeder	„	6,497	4,654	4,686	7,457	4,241	3,379
Melkpoeder per liter	SRD	0.96	0.85	1.20	2.02	1.57	1.41
Boerenmelk per liter	„	1.60	1.60	1.77	1.90	1.90	1.90
IMPORT MELKPOEDER							
- Hoeveelheid	Ton	1,365	1,259	1,150	1,031	1,272	657
- Waarde	SRD 1000	9,533	10,157	9,937	13,136	15,255	5,100
- Waarde per ton	SRD	6,984	8,068	8,641	12,741	11,993	7,763
AANDEEL MELKCENTRALE							
Verwerkte melkpoeder	Ton	846	622	592	380	359	355

Bron: Agrarische statistische gegevens 2004-2009

De primaire melkproductie kent voornamelijk kleine bedrijven, 3-4 runderen is gewoon. Naast de kleine gezinsbedrijven zijn er circa tien bedrijven met 50 of meer dieren. Het grootste deel van de jaarlijks aan de Melkcentrale geleverde melk is afkomstig uit het Wanica gebied met de concentratie van vnl. kleine bedrijven rond Houttuin en Domburg. In Noord Para zijn voornamelijk middelgrote melkveebedrijven te vinden. Binnen de sector bestaan drie belangenverenigingen, die tot op heden niet goed samenwerken.

Wat betreft regionale spreiding hebben opeenvolgend Wanica (> 650), Nickerie (150) en Commewijne (46) de meeste melkveebedrijven, naar aantallen dieren gekeken is de volgorde Wanica, Nickerie en Para.

Melkvee					
Arbeid	<ul style="list-style-type: none"> . 83% van bedrijfsleiders is man en grootste groep is tussen 45-54 jaar oud, . bijna alle bedrijven zijn gezinsbedrijven . handmelken is nog algemeen, slechts enkele grotere bedrijven hebben melkmachines 			<p>Bij de LT 2008 wordt een ondertelling van > 40% bij runderen verondersteld. Vanwege angst voor de Belastingdienst heeft men lagere opgaven gedaan dan in werkelijkheid het geval is.</p> <p>Nickerie heeft volgens de opgaven het meeste melkvee (47%), gevolgd door Nickerie (35%) en Para (6%).</p>	
Areaal	58% van rundveebedrijven heeft minder dan 2 ha, Bij melkveebedrijven zijn weinig bedrijven met grote arealen			Grotere bedrijven zijn in Nickerie (gemiddeld > 22), Para (> 14) en Saramacca (> 12), maar veel bedrijven daar zijn gelijkaardig als in de overige districten.	
Grasland	Minder dan 1/3 van het grasland is cultuurgrasland, weer een klein deel daarvan is goed onderhouden. Beweiding is algemeen maar kwaliteit grasland meestal gering (dieren moeten dichtbij stal blijven i.v.m. het dagelijks melken).			Het grootste deel van de leveringen aan de MCP komt van Wanica, waar de bedrijven gemiddeld ongeveer 7 dieren hebben. De grote groep bedrijven zal nog kleiner zijn.	
Bijvoederen	Bij melkveebedrijven is dit een noodzaak, de kleine arealen rond de stal leveren niet genoeg voeding. Bijvoer en gesneden gras vormen aanvullende stalvoeding.			Zero-grazing vindt op enkele grote bedrijven plaats, waarbij alleen voeding op stal plaats vindt. Het gras / voer komt voornamelijk van buiten het bedrijf, zoals ook vaak bij kleine bedrijven het geval is.	
Aantallen dieren	Grootste groep bedrijven heeft tot 3-4 dieren, de landelijke verdeling is als volgt:				<p>Graslandmanagement wordt weinig toegepast, op grotere goed geleide bedrijven wordt vaker een rotatiesysteem gebruikt. In sommige gebieden is de ontwatering en de waterbeheersing slecht onderhouden waardoor het grasland geen hoge producties kan halen.</p> <p>De melkkwaliteit is vaak laag, met name</p> <p>Een verbetering is de opzet van melk collectie stations in de productiegebieden. Initiatieven hiertoe zijn nog niet afgerond.</p> <p>In tegenstelling tot pluimveeproducten is de deviezencomponent van melk laag, Kalloe (2009) vermeldt 25%.</p>
	District	aantal bedrijven	aantal dieren	dieren / bedrijf	
	PARAMARIBO	40	200	5.00	
	WANICA	658	4563	6.93	
	NICKERIE	156	3470	22.24	
	CORONIE	23	207	9.00	
	SARAMACCA	36	450	12.50	
	COMMEWIJNE	46	284	6.17	
	MAROWIJNE	0	0	0.00	
	PARA	43	605	14.07	
	TOTAAL	1,002	9,779	9.76	
Veterinaire zorg	53% van bedrijven gebruikt larvicide tegen screw worm. Parasietencontrole gebeurt op 35% van bedrijven en antibiotica op 26% v. bedrijven. Mastitisbehandeling wordt op slechts 7% van de bedrijven toegepast. Mastitis is een belangrijke oorzaak van lage microbiologische melkkwaliteit.				
Prijzen	Sinds mei 2011 is de melk opkoop prijs verhoogd naar SRD 2.50 /liter af-boerderij. Verhogingen resulteren veelal in een toename van de leveranties aan MCP.				
<p>Grote problemen bij melkvee zijn de geringe beschikbaarheid van ruw voeder en het daaraan gerelateerde gebrek aan goed grasland. Initiatieven om deze problematiek aan te pakken zijn nodig om de productie een stimulans te geven.</p>					

2.2.4. Varkens

De varkensproductie is geconcentreerd in ruim 150 bedrijven met een dominantie van enkele grote ondernemingen. Deze grote bedrijven controleren veel schakels in de productie en hebben veelal exportambities. Bedrijven in de gebieden Wanica en Saramacca zijn over het algemeen (middel)groot, terwijl in Coronie de productie voornamelijk plaats vindt op kleine familiebedrijven. Enkele grote en kleine bedrijven verwerken in toenemende mate varkensvlees tot een reeks van producten. Verwerking van varkensvlees heeft een grote potentie voor zowel de lokale als de regionale markt.

De primaire productie is niet (meer) georganiseerd terwijl de verwerking een belangenorganisatie heeft. Eén bedrijf is vertegenwoordigd in alle geledingen van de bedrijfskolom (primaire productie, slachterij, verwerking, slagerijen en distributie), anderen hebben al vergevorderde plannen hiertoe. De lokale productie overschrijdt periodiek de behoefte aan varkensvlees in het land.

Bij de productie van varkensvlees is de afhankelijkheid van geïmporteerde voercomponenten een belangrijke bottleneck. De grote bedrijven mengen hun eigen voer, met rijststrijpmeel, eventueel tarwe, rijst en premix als ingrediënt. De kleinere bedrijven gebruiken soms kant-en-klare voermix maar meestal ook eigen mengsels met geïmporteerde en lokale bestanddelen respectievelijk maïs & sojameel en banaan & cassave. Dit mengen van voer vergt wel een kennis van zaken, daar de gezondheid van de dieren en de vleeskwiteit hoge eisen stellen aan het aangeboden voer.

De kleine varkenshouders hebben dringend behoefte aan ondersteuning i.v.m. de stijgende voerprijzen (80 % van de kosten), ziektepreventie (veterinaire zorg) en verkaveling van landbouwgebieden. Voor deze subsector is aanwijzing door de overheid van bestemmingsgebieden belangrijk, van alle typen veebedrijven heeft deze bedrijfstak de meeste problemen met omwonenden. De totale populatie varkens blijkt vrij stabiel te zijn met gemiddeld 27.000 dieren, waarvan jaarlijks 22.000 tot 25.000 worden geslacht (Tabel 11).

Tabel 11. Slachtingen van varkens in de periode 2004 - 2009

Omschrijving	Eenheid	2004	2005	2005	2007	2008	2009
Aantal varkens	stuk	22.683	25.586	23.879	23.465	22.941	24.853
Slachtgewicht	1000 kg	1.650	1.766	1.662	1.607	1.551	1.759
Gem. slachtgewicht	kg	72,7	69,0	69,9	68,5	67,6	70,8

Bron: LVV

Na een dalende trend tot 2008 is er weer een toename te zien in het aantal slachtingen van varkens in 2009. In 2009 werden er 24.853 varkens geslacht met een totaal gewicht van 1.759 ton. Het gemiddeld slachtgewicht bedroeg 70,8 kg, welke het hoogst is van het afgelopen 5 jaar. De dalende trend tot en met 2008 hing samen met productiestagnatie in het grootste varkensbedrijf van ons land. Dit werd indertijd opgevangen met de import van verse varkensvlees (buikdelen). Binnen het marktsegment *vers varkensvlees* vormt invoer de laatste jaren een deel van 7-11%, welke meest in hotels en restaurants wordt gebruikt. De lokale productie voldoet doorgaans aan de landelijke behoefte, wat neerkomt op een zelfvoorzieningsgraad voor vers varkensvlees van ca. 90%.

De grote varkenskwekerijen halen standaarden die vergelijkbaar zijn met die van bepaalde Europese landen. Bij de spreiding over de districten is het aantal varkensbedrijven het grootst in Wanica, daarna Coronie en Nickerie. Gelet op aantallen dieren is Saramacca koploper, gevolgd door Wanica.

Varkens				
Arbeid	In het algemeen is 99% van de agrarische bedrijven een gezinsbedrijf, bij de gesaneerde varkenssector zijn er meer vennootschappen. Exacte cijfers ontbreken, hooguit 5% zal een andere vorm dan gezinsbedrijf zijn. De grotere bedrijven hebben een goede organisatiegraad met vast personeel. Bij de grote groep kleine bedrijven worden de taken meestal binnen het gezin georganiseerd.			Bij de LT 2008 wordt een ondertelling van > 65% bij varkens verondersteld. Vanwege angst voor de Belastingdienst heeft men lagere aantallen opgegeven dan in werkelijkheid aanwezig zijn.
Hokken	52% van de bedrijven heeft één hok, daarna volgt de groep met zes hokken of meer (21%). Qua oppervlak is de klasse hokruimte tussen 20-99 m ² de grootste (35%), gevolgd door de klasse 5-19 m ² (29%). Meer dan 500 m ² hokruimte hebben 16 bedrijven, waarvan zes meer dan 1000 m ² .			Dit blijkt ook uit de onderlinge verhoudingen waarbij per zeug minder dan twee biggen en nog geen drie mestvarkens op een bedrijf aanwezig zijn. Saramacca heeft volgens de opgaven de meeste varkens (42%), gevolgd door Wanica (37%) en Coronie.
Voeding	Van alle kosten is voer het belangrijkste (80%), veel grote bedrijven mengen zelf hun voer. Bij de kleinere bedrijven is het vaak kant-en-klaar voer aangevuld met lokale componenten.			De aanwezigheid van vooral grote c.q. middelgrote bedrijven verhoogt het gemiddeld aantal dieren per bedrijf in Saramacca (> 750) en in mindere mate in Wanica (> 62). Coronie heeft na een recente opleving weer veel kleine bedrijven met gemiddeld 12 dieren.
Aantallen dieren	Grootste groep bedrijven (23%) heeft 3-4 dieren, de landelijke verdeling is als volgt:			
	District	aantal bedrijven	aantal dieren	dieren / bedrijf
	PARAMARIBO	0	0	0.00
	WANICA	54	3354	62.11
	NICKERIE	18	575	31.94
	CORONIE	51	626	12.27
	SARAMACCA	5	3753	750.60
	COMMEWIJNE	11	157	14.27
	MAROWIJNE	0	0	0.00
	PARA	16	510	31.88
TOTAAL	155	8,975	57.90	
Veterinaire zorg	Deze richt zich vooral op toedienen van vitaminen & mineralen alsook antibiotica, resp. op 43% en 39% van de bedrijven. Verder is controle op parasieten gangbaar op 29% v.d. bedrijven.			Jaarlijks worden tussen de 23 -27 duizend varkens geslacht, welke zorg dragen voor ca. 90% van onze behoefte aan vers varkensvlees.
Prijzen	De laatste maanden is de opkoopprijs gezakt naar SRD 7 per kg levend gewicht, ondanks stijging van de voerprijzen en van andere kosten. Winkelprijzen zijn niet gedaald, ergo de kleine boer zit klem.			Volgens de Veeteeltsector studie van 1993 waren er nog veel verbeteringen mogelijk. Vooral bij de kleine bedrijven is door verbeterd management nog veel efficiency te behalen. Inspanningen van de bedrijven worden ondersteund door trainingen van het ministerie. Ook adviezen van de veevoerindustrie zijn belangrijk.
De grotere bedrijven zijn redelijk efficiënt bezig, de kleine bedrijven kunnen inefficiënties weghalen door meer samenwerking, KI toepassingen en beter bedrijfsmanagement.				
Voer met meer lokale componenten zou alle varkensbedrijven helpen om een lagere kostprijs te realiseren.				

2.2.5. Kleine herkauwers

De teelt van kleine herkauwers vindt hier slechts op bescheiden schaal plaats. Het aantal bedrijven is niet groot en het aantal dieren per bedrijf is laag (gemiddeld minder dan 10 stuks). Het grootste deel van de bedrijven met schapen en/of geiten bevinden zich in Wanica, Coronie en Nickerie. In het binnenland is slechts één bedrijf gevestigd met een groot aantal dieren.

In ons land worden schapen en geiten uitsluitend voor het vlees gehouden. Deze dieren worden niet gemolken, bijgevolg is er ook geen verwerking van melk. Over het algemeen zijn er slechts enkele dieren aanwezig op een bedrijf en specialisatie in de teelt van kleine herkauwers is zeldzaam. Kleine herkauwers zijn vaak één van de aanwezige diersoorten op het bedrijf, combinaties met rundvee-, varkens- of pluimvee- en groententeelt komen veelvuldig voor. Kleine herkauwers vormen vaak een klein deel van het bedrijfsinkomen en genieten meestal weinig aandacht van het management.

Meestal worden bij de kleinere bedrijven de dieren in een klein weiland geweid of langs de straat gezet aan een touw (tuiëren). 's Avonds worden de dieren binnengehaald in een min of meer toereikend hokje in de buurt van het huis, dit vooral tegen diefstal en aanvallen van wilde honden. Op de enkele grotere bedrijven ziet men goed gebouwde stallen, aangepast voor deze diersoort, en voedert men de dieren ook vaak bij met slijpmeel of melkkoeienvoer.

De dieren vormen vaak een spaarpotje voor grote onverwachte uitgaven of worden gebruikt voor de vleesvoorziening van grote feesten (bruiloften). Over het algemeen worden de dieren bij de producenten opgekocht door opkopers, al dan niet in dienst van een of meerdere slachterijen, die ook het transport naar het slachthuis verzorgen. De meerderheid van de geslachte dieren gaan niet via het abbatoir, maar worden eigenhandig thuis geslacht (zonder vleeskeuring).

Verkoop geschiedt meestal op de voet, soms op basis van het karkasgewicht. De momenteel geldende prijzen zijn ongeveer SRD 17.50 per kg levend gewicht, of ongeveer SRD 35 per kg karkasgewicht. Per jaar wordt ongeveer 15 ton schapen- en geitenvlees via de slachthuizen op de lokale markt gezet (Tabel 12).

Tabel 12. Slachtingen van kleine herkauwers in de periode 2004 - 2009

Omschrijving	Eenheid	2004	2005	2005	2007	2008	2009
Aantal kl. herkauwers	stuk	1600	1813	1573	1357	1407	1595
Slachtgewicht	ton	14	12	15	12,7	13,5	16,4
Gem. slachtgewicht	kg	8,8	6,6	9,5	9,4	9,6	10,3

Bron: LVV

Met deze lage productie en veelal ook lage kwaliteit is export nog niet aan de orde. Met name voor de horeca worden wisselende hoeveelheden lamsvlees per jaar geïmporteerd (Tabel 13).

Ondanks de hoge prijzen voor schapen en geiten komt de teelt toch niet goed op gang. Belangrijkste redenen hiervoor zijn technische problemen met de teelt van vooral schapen onder onze vochtige, warme klimaatsomstandigheden. Vooral ingewandsparasieten spelen hierbij een grote rol. Kleine herkauwers hebben aanzienlijk meer verzorging nodig dan runderen. Op veel bedrijven wordt deze extra zorg niet verleend met als gevolg hoge sterfte onder de dieren. Onder de kwekers bestaat een sterke behoefte aan training en voorlichting.

2.2.6. Veeteelt in het binnenland

Veeteelt wordt in het binnenland tot op heden weinig beoefend. Alleen pluimvee is in beperkte mate met voornamelijk *oso fowru* aanwezig in de gemeenschappen. In het verleden zijn er kleinschalige veeteeltproeven gedaan door o.a. LVV, CGO en PAS. Grootschalige aanpak was er door de overheid / Stichting voor Experimentele Landbouw (SEL) in Babunhol (slachtvee) en later ook op Tibiti. Vanaf het uitbreken van de binnenlandse oorlog (Babunhol in 1986, Tibiti in 1989) stond de bedrijfsvoering bij deze rundveeprojecten zwaar onder druk. Momenteel zijn er activiteiten op Tibiti met geiten en schapen.

Zowel LVV, PAS als CGO hebben in het verleden meerdere pogingen ondernomen om op enkele plaatsen (o.a. Djumu, Langatabiki, Bigiston) rundvee op kleine schaal te introduceren. De eisen aan de boeren wat betreft de dagelijkse zorg en aanleg van grasland alsook het veelvuldig voorkomen van slangen waren enkele van de problemen, die duurzame successen in de weg stonden. Toch zijn er binnenlandbewoners die op eigen initiatief vele jaren vee hebben gehouden o.a. bij Papatam. Veelal betrof het mensen die eerder in loondienst ervaring hadden opgedaan bij een veebedrijf in de kustvlakte en daarna in hun stamgebied een eigen bedrijf opzetten. Het bedrijf in Papatam bleef functioneren na 1986 in de toen meer geïsoleerde positie van dit deel van het land. Hun afzet was redelijk eenvoudig en lonend, nu is melkproductie op kleine schaal in deze gebieden niet meer lonend.

Met **kleinvee** zoals geiten en schapen werden redelijke resultaten genoemd te Patamaka (STEPS) en Coppename/Wayombo (PAS). Pluimvee wordt op veel plaatsen in het binnenland gehouden. De slacht- en legkippen lopen veelal vrij rond, maar beschikken over een nachtverblijf. Soms worden de kippen in afgesloten ruimten gehouden o.a. leghorns. De afzet van eieren verloopt vaak eenvoudiger dan van slachtkippen. Deze vormen een grotere uitgave en hebben ook meer concurrentie van de bevroren kipdelen uit de kustvlakte c.q. het buitenland. O.a. NVB, PAS en STEPS stimuleren met name vrouwen de laatste jaren om kippen te houden. De hoge transportkosten van voer geven de kwekers in deze gemeenschappen problemen, het is moeilijk winstgevend te draaien. Het verminderen van de afhankelijkheid van voer uit de kustvlakte is een belangrijke issue om meer succes te halen. Lokaal telen van voedergewassen moet ook hier meer aandacht krijgen. De combinatie van groenteverbouw en kippenteelt wordt veel toegepast vanwege de mestproductie welke cruciaal is voor het behoud van de bodemvruchtbaarheid op de tuinbouwpercelen.

*Opmerkelijk is dat de Saramaccaners bij de vredesonderhandelingen met de kolonisator rond 1760 op de oorspronkelijke geschenkenlijst **varkens en schapen** hadden vermeld. Bij de uiteindelijke uitgevoerde schenking komen de dieren niet meer voor. Ervaring met veeteelt in West Afrika was toen nog aanwezig in deze groep. Inwilliging van deze eis toen zou in onze tijd een geheel andere en meer duurzame landbouwsituatie in het binnenland hebben gegeven.*

Teelt van bosdieren zoals *hé*, *pingo* en *kapuwa* klinkt aantrekkelijk, maar de mogelijkheden zijn beperkt. De teelt vergt investeringen in o.a. goede afrasteringen en ook hier dagelijks geschikt voer, waardoor de kostprijs hoog kan worden. Voor de lokale bevolking is het dan niet interessant als consument. Afzet bij toeristenkampen of naar hotels in de kustvlakte zou het lonend kunnen maken.

Een fenomeen van de laatste jaren is de aanvoer van levend vee, voornamelijk runderen, naar afgelegen kampen in het binnenland. Hierbij gaat het om de aanvoer van slachtvee in korjalen, welke ter plaatse worden geslacht. Hierdoor worden risico's met aanvoer van gesneden vlees (onvoldoende koeling, etc.) naar ver afgelegen goudzoekerkampen omzeild.

2.2.7. Verwerking en consumptie

In Paramaribo zijn twee moderne particuliere slachthuizen, een voor rundvee en een voor varkens. In de districten zijn ook (staats)voorzieningen, welke echter vaak rudimentair tot vervallen zijn. In Nickerie is het oude slachthuis nog steeds open, wat in principe een bedreiging van de volksgezondheid vormt. De nieuwbouw verloopt daar langzaam, de inmiddels geconstrueerde onderdelen van de staalbouw moeten nu vervoerd worden van Paramaribo naar de reeds eerder opgezette fundering ter plaatse.

In lijn met de bevolkingsaantallen heeft Paramaribo en omliggend gebied ook de meeste slagerijen. Hier zijn momenteel 66 slagerijen gevestigd, waarvan 33 uitsluitend rundvlees verkopen, acht uitsluitend varkensvlees verhandelen en de resterende 25 zijn gemengde slagerijen. Naast de genoemde vleessoorten worden in bijna alle slagerijen vleesproducten (broodbeleg) en kip of kipdelen verkocht. In Nickerie zijn drie slagerijen gevestigd, in Coronie en Saramacca elk één en in Para zijn twee slagerijen.

Behalve door de slagers in de districten worden ook vlees en vleesproducten getransporteerd door twee slagerijen vanuit Paramaribo naar het westen (Nickerie en Coronie) en door twee slagerijen vanuit Paramaribo naar het oosten (Commewijne en Marowijne). Afhankelijk van de wisselkoers en de vleesprijzen in ons land worden ook wisselende hoeveelheden vlees en vleesproducten gesmokkeld naar met name Frans Guyana. Uiteraard zijn hier geen cijfers van beschikbaar.

Worstsoorten als vlees- en bloedworst zijn populaire lokale verwerkte vleesproducten, die weinig last hebben van import varianten. Andere lokale worstsoorten lijken qua volume minder succesvol. Bij vleeswaren zijn ook een aantal lokale soorten, die in een beperkt aantal winkels redelijk tot goed verkocht worden. Hier zijn importproducten al concurrerend, waarbij vooral grotere supermarkten als verkoopkanaal functioneren voor gekoelde of diepvries import bacon, ham en dergelijke. Vleesconserven van rund, varken, kip en schaap hebben nog geen lokale opposenten, gelijk de populaire producten gezouten varkensstaart en zoutvlees. Verwerkingfaciliteiten zijn bij LT 2008 nog weinig geïdentificeerd, 26 bedrijven in totaal waarvan 21 voor het invriezen van kip en kipdelen.

In Tabel 3 is eerder de vleesconsumptie per hoofd van de bevolking aangegeven, waar getoond is dat op de *vers vlees* markt de lokale producten rundvlees, varkensvlees en consumptie eieren sterk zijn. Het veruit belangrijkste marktsegment, kippenvlees, is indertijd voornamelijk door het stellen van kortzichtige politieke prioriteiten grotendeels overgeleverd aan buitenlandse producenten. De pluimveesector is indertijd opgeofferd aan goedkoop vlees voor de arme bevolkingsgroepen. Bij deze besluitvorming is helaas weinig creativiteit en visie gebruikt waardoor de negatieve werking op de lokale sector nog steeds aanwezig is.

2.2.8. Importen van vlees en producten van dierlijke oorsprong.

De import van vlees, vleesproducten en andere producten van dierlijke oorsprong is jaarlijks aanzienlijk. Anders dan bij plantaardige producten wordt deze importen niet door export uit dezelfde groep producten (deels) gecompenseerd. In Tabel 13 zijn de importen van vlees en vleesproducten van de verschillende diertypen opgenomen. Verwerkte vleesproducten zijn o.a. saucijsjes, corned beef, rookworst, diepvries hamburgers, etc.

De waarde per groep wisselt per jaar omdat de wereldmarktprijzen sterk kunnen schommelen en de hoeveelheden wisselen, mede daar conserven en diepvriesproducten relatief lang opgeslagen kunnen worden.

Tabel 13. Importen van verschillende typen vlees en vleesproducten 2009 en 2010.

Product	2009		2010	
	Hoeveelheid (x 1000 kg)	Waarde (x 1000 USD)	Hoeveelheid (x 1000 kg)	Waarde (x 1000 USD)
Pluimvee				
Vers kippenvlees	14.972	15.884	18.794	35.370
Verwerkt kippenvlees	1.439	2.910	2.168	2.784
Subtotaal in USD		USD 18.794.000		USD 38.154.000
Runderen				
Vers rundvlees	164	596	159	664
Verwerkt rundvlees	295	916	145	442
Zoutvlees	868	2.915	910	2.960
Subtotaal in USD		USD 4.427.000		USD 4.066.000
Varkens				
Vers varkensvlees	223	208	152	407
Verwerkt varkensvlees	313	985	477	1.289
Gezouten varkensstaart	126	414	170	393
Subtotaal in USD		USD 1.607.000		USD 2.089.000
Kleine herkauwers				
Vers lamsvlees	17	189	9	40
Subtotaal in USD		USD 189.000		USD 40.000
Totaal in USD		USD 25.017.000		USD 44.349.000

Bron: LVV / Douane / ASYCUDA

Bij pluimvee zien we de grote hoeveelheid 'vers vlees' die sinds begin jaren negentig jaarlijks wordt binnengehaald. Dit vormt meer dan 60-70% van de jaarlijkse landelijke consumptie. Deze grote post aan deviezen en de gemiste kans op meer werkgelegenheid en economische bedrijvigheid in meerdere sectoren moeten de bedrijven en het beleid uitdagen tot een ander model te komen. Tot op heden is ons land binnen de Caricom een vreemde eend in de bijt met haar regime wat betreft de invoer van de internationaal laaggeprijsde restanten van de pluimvee vleesproductie (Tabel 14).

De totale hoeveelheid ingevoerd rundvlees is minder groot. Hier valt zoutvlees op, de waarde van bijna USD 3 miljoen per jaar is aanzienlijk. Vers rundvlees is een beperkte post, het import vers vlees

bestaat met name uit duurdere delen voor hotels en restaurants en vormt ca. 8% van de jaarlijkse consumptie aan vers rundvlees.

Tabel 14. Caricom verplichtingen voor kippenvlees onder de WTO overeenkomst voor landbouw.

Land	WTO Bound rates	Werkelijk betaalde tarieven* (in 2000)
Belize	110%	40% op alle kipproducten
Guyana	100%	56% op hele kip en delen 10% op bouten, back & neck, lever, poot
Haïti	10%	5% op alle kippenvlees
Jamaica	100%	86% op hele kip en bouten 80% op vleugels 0% op back & neck
Suriname	20%	12% op kip en kipproducten (sinds 2004 is het 22%)
Trinidad & Tobago	110%	40% op hele kip 136% op kippedelen 136% op kalkoen / eend

* werkelijk betaalde tarieven door importeurs door toepassing van andere rechten en tarieven

(naar: Caribbean Poultry Association : Trade Competitiveness (2001))

Ook bij varkensvlees is de import aan vers vlees beperkt tot ca. 10% van de totale hoeveelheid gebruikt vers varkensvlees. De import bestaat ook hier voornamelijk uit de wat duurdere delen voor de horeca zoals sparerib en varkenshaas.

Import van consumptie eieren komt weinig voor, in 2008 werden 328.960 stuks ingevoerd voor een bedrag van USD 45.000,-. In de meeste jaren is import niet nodig en ook niet lonend. Bij (dreigende) schaarste met stijgende prijzen worden incidenteel importvergunningen verleend.

Naast de Melkcentrale, waaraan zo'n 450 bedrijven hun melk leveren, zijn er drie particuliere zuivelbedrijven. Deze drie verwerkers gebruiken (hoofdzakelijk) geïmporteerde melkpoeder. De kostprijs van consumptiemelk, bereid uit melkpoeder, is de meeste jaren substantieel lager dan de consumptiemelk bereid uit (voornamelijk) lokale rauwe melk. De betrokken verwerker van lokale melk heeft bijgevolg zware concurrentie van lokale producten bereid met import melkpoeder.

Tabel 15. Rauwe melkproductie en zuivelimporten 2004 - 2009

Omschrijving	Eenheid	2004	2005	2005	2007	2008	2009
Melk naar Melkcentrale NV	1000 l	4.401	5.684	5.847	6.065	5.120	4.935
Import melkpoeder totaal	1000 kg	1.365	1.259	1.150	1.031	1.272	1.391
Import melkpoeder MCP	1000 kg	846	622	592	380	359	355
Melkpoeder import	USD 1000	10.157	9937	13.136	15.255	5.100	4.467
Totale zuivel import *	USD 1000	7.876	9.075	9.457	11.757	14.194	12.140

Bron: LVV

* - dit is cijfer inclusief import eieren en honing (beide relatief minimaal)

In principe moet iedere zuivelverwerker aangeboden rauwe melk opkopen, hieraan wordt echter geen gehoor gegeven. Er speelt in deze momenteel een zaak in hoger beroep, waarbij een verwerker is veroordeeld inderdaad rauwe melk te moeten opkopen.

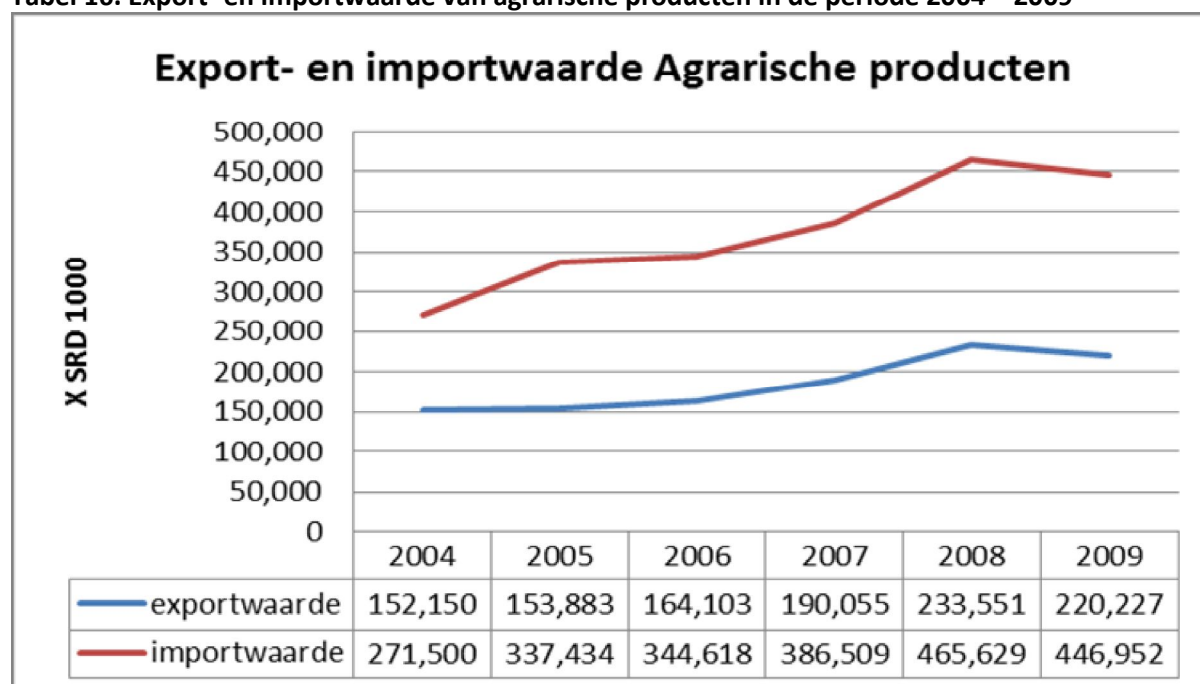
Een andere particuliere verwerker koopt momenteel wel ‘rauwe melk’ op nadat deze door de MCP is gepasteuriseerd. Hier ligt een model dat ook door de andere verwerkers kan worden gebruikt waarbij niet iedere verwerker een dure intake en pasteurisatielijijn hoeft op te zetten.

Een aanzienlijk deel van deze importen is door lokale productie van onze eigen veeteeltsector te vervangen. De uitdaging aan de politiek, onderzoek, voorlichting, boeren, verwerkers, handel en ook de consument is om hieraan inhoud te gaan geven.

2.3. Uitdagingen voor ontwikkeling

De cijfers over ingevoerde agrarische producten indiceren dat er een grote uitdaging voor de gehele agrarische bedrijvigheid bestaat (Tabel 16). De andere agrarische sectoren kunnen bogen op enige tot redelijke exporten naast aanzienlijke importen. Mede door de aard van veeteeltproducten, met strenge veterinaire eisen bij importerende landen, is haar bijdrage aan de export van ons land nihil.

Tabel 16. Export- en importwaarde van agrarische producten in de periode 2004 – 2009

Bron: Douane, ASYCUDA

(uit: Beleidsnota LVV, 2011)

Een aanzienlijk deel van deze importen is door lokale productie in de veeteelt te vervangen. De uitdaging aan onderzoek, voorlichting, boeren, verwerkers, handel, consument maar bovenal de politiek is hieraan inhoud te geven.

Het is duidelijk dat de veeteeltsector zich de komende periode moet omvormen van een kleine op zelfvoorziening gerichte bedrijfstak met veel kleine gezinsbedrijven naar een kleiner aantal, zoveel mogelijk samenwerkende groepen van, bedrijven die uiteindelijk concurrerend kunnen opereren op de regionale markt. Door toepassing van moderne productie systemen en minder gebruikmaking van (dure) buitenlandse componenten weten deze bedrijven de mogelijkheden van ons land optimaal te benutten.

In dit traject zijn twee stadia te onderscheiden,

- I de optimale bediening van de **lokale markt met goede en aantrekkelijke veeteeltproducten** ,
- en vervolgens

II de penetratie van de **buitenlandse c.q. de Caribische markt.**

Gegeven de verschillende uitgangsposities voor elke veeteelt subsector afzonderlijk kan dit pad in aantal onderdelen en in tijd afwijken. Een aantal voorwaarden zijn echter in grote mate gelijk.

Drie belangrijke randvoorwaarden bij deze transformatie zijn:

- het lokaal goedkoop produceren van goede **basis voercomponenten** voor de subsectoren.
- het voldoen aan de **OIE standaarden** van de veterinaire dienst en overige diensten & bedrijven.
- het aanpassen van de **wet- en regelgeving** voor de veehouderij en de gerelateerde bedrijvigheid

Gezien de huidige situatie in de sector is de randvoorwaarde dat regionale markten tegen redelijke tarieven bereikbaar zijn voor onze producten nog niet een dringende vereiste.

Veel aandacht moet in de eerste periode uitgaan naar de mogelijkheden van **lokale productie van voercomponenten**. Goede bronnen van eiwitten en energie voor het voer dienen lokaal grootschalig gemechaniseerd en duurzaam verbouwd te worden. Zonder invulling van deze voorwaarde zal het bedrijfsleven niet dan wel marginaal concurrerend vlees en vleesproducten kunnen voortbrengen voor de regionale markt. Mocht aan deze voorwaarde niet kunnen worden voldaan dan zal op den duur het aandeel van lokale vleesproducten op de binnenlandse markt verder gaan afnemen.

Lokale productie van bulk voercomponenten is een absolute eis voor het succesvol implementeren van levensvatbare en concurrerende veeteeltactiviteiten. Dit geldt in het bijzonder voor de teelt van pluimvee en varkens, maar ook voor rundvee en kleine herkauwers wordt export interessant bij het beschikbaar zijn van goedkope (lokale) voercomponenten. De kostprijs van onze veeteelt producten ligt traditioneel (te) hoog en het aandeel van de voerkosten in de kostprijsstructuur is aanzienlijk tot groot. De noodzaak tot het ontwikkelen van grootschalige productie van lokale voercomponenten wordt al tientallen jaren in studies en op seminars aangegeven. Helaas is nooit de studie van deze problematiek langdurig opgepakt door een of meerdere der mogelijke uitvoerende instanties.

Prioriteit en middelen moeten aan een degelijk (praktijk)onderzoek voor lokale voercomponenten gegeven worden. Bronnen van eiwit en energie dienen lokaal goedkoop beschikbaar te komen. Met name de gemechaniseerde teelt van **voederrijst, maïs, soja** en/of **pinda** komt dan eerst in beeld. **Cassave** wordt ook vaak genoemd, maar heeft / had vanouds minder mogelijkheden tot mechanisatie. Samenwerking met o.a. Brazilië zou hier evenwel verandering in kunnen brengen.

In dit verband is het interessant dat in juni 2011 een overeenkomst is gesloten om soorten eendenkroos (*Lemna* spp.) als grootschalige proef te telen voor de productie van zowel energie als eiwit. Dit onderzoek is een gezamenlijk initiatief van VCM, NH en onderzoeksinstituten uit de VSA en zou onder andere een eiwitrijke component voor diervoer kunnen opleveren.

Het gewas rijst, ons volksvoedsel, is een vertrouwd lokaal gewas dat volop gemechaniseerd wordt verbouwd en al omgeven is door ondersteunende diensten. De eis van meer geïsoleerde locaties voor de voederrijst arealen speelt, maar daar moet een oplossing voor te vinden zijn.

Vooraf met soja en pinda zijn in de zeventiger en begin tachtiger jaren redelijke tot goede profresultaten behaald met gemechaniseerde teelten op de arme Zanderij gronden.

Maïs bleef achter, vooral door een complex van bodemgelieerde problemen. Brazilië heeft veel ervaring opgebouwd met sojavariëteiten welke meer en meer zijn aangepast aan onze groeiomstandigheden. Goede aanpak van deze twee gewassen kan behalve de veeteeltsector ook andere activiteiten stimuleren (spijsolie, snacks) die voordelen kunnen opleveren voor de nationale economie, onze deviezenpositie en bij pinda ook de volksgezondheid.

In dit verband dient ook de mogelijke opleving van de oliepalmsector worden genoemd. De bij verwerking vrijkomende *palm kernel cake* (PKC) kwam in de tachtiger jaren van de fabriek van LM Victoria beschikbaar en was gewild als effectieve voercomponent in diverse subsectoren.

Algemene uitdagingen voor de veeteeltsector

Uitdaging 1. Grootschalige lokale productie van basis voercomponenten

Uitdaging 2. De veterinaire dienst moet voldoen aan de OIE standaarden en regels

Uitdaging 3. Aanpassen van de wet- en regelgeving

Ad 1. Ook zonder export ambities is het wenselijk dat de afhankelijkheid van buitenlandse basiscomponenten voor de verschillende voersoorten sterk afneemt. Nu is de lokale veeteelt productie mede door de dure import van voercomponenten weinig concurrerend. We besteden nu **jaarlijks USD 30 – 45 miljoen** aan import van vlees en andere producten van dierlijke oorsprong voor menselijke consumptie plus **USD 12 - 15 miljoen** aan import van voermengsels en -componenten.

Mede door gewijzigde internationale (handels)verhoudingen zien we een langzame afname van de eerder opgebouwde hoge mate van zelfvoorziening. Deze afbrokkeling van de positie van lokale producten op de eigen markt is met een betere eigen voervoorziening voorlopig te stuiten. Alleen door lokale productie van basis voercomponenten alsook betere benutting van bestaande bronnen van voercomponenten zal de kostprijsstructuur kunnen verbeteren en kunnen met name buitenlandse hele kip beter en de kipdelen (dumpproducten) redelijk worden beconcurrerd. Met een dergelijke aanpassing van de nationale veeteeltproductie kan vervolgens ook over de grenzen gekeken worden. Zonder een dergelijke innovatie kan de lokale productie van rund- en varkensvlees ook betrekkelijk snel geraken in een scenario gelijk dat van de kipsector begin negentiger jaren.

Ad 2. De nationale voedselveiligheid en voedselzekerheid zijn gebaat bij een beter functionerende veterinaire dienst, zowel in het veld (dierziektebewaking (DZB) en identificatie & registratie (I&R)) als bij de verwerking vanaf slacht tot en met verkooppunten van vlees, kip en eieren. De veterinaire dienst moet voldoende worden voorzien met **middelen** (personeel, materieel en financieel) om op basis van **autoriteit / gezag** (wetgeving, laboratoria, etc.) en door **dialog** met alle belanghebbenden uiteindelijk **toegang tot markten** voor producten van het land / bedrijven te kunnen realiseren. Het proces van omvormen van de veterinaire dienst startte in 2004 met de goedkeuring van het Agrarisch Sectorplan (ASP) project *Veehouderij ontwikkeling in Suriname* maar deze omvorming is tot op heden niet afgerond. Voor een overzicht van de OIE eisen wordt verwezen naar Bijlage 1.

Ad 3. In de gehele bedrijvigheid met veeteelt wordt gewerkt op een juridische basis van verouderde **wetgeving uit 1954 en 1961**. Voorgaande regeringen hebben aangekondigd dat de noodzakelijke aanpassing op vele deelgebieden zou worden aangebracht maar dit is niet geëffectueerd. Ervaren wetgevingsjuristen met veterinaire ervaring / achtergrond zijn eerder geïdentificeerd maar de vereiste moderne wet- en regelgeving is uiteindelijk nog niet geproduceerd. Ook voor de verbetering van de productie infrastructuur is verdere wet- en regelgeving nodig om de waterschappen genoeg handhavingbevoegdheid te geven voor een goede waterbeheersing in productiegebieden.

Deze drie uitdagingen (lokale productie van voerbestanddelen, een moderne veterinaire dienst en adequate wet- & regelgeving) zijn grotendeels het domein van veeteelt. Het ministerie zal zelf de concept wetten moeten opstellen. Vanuit de veeteeltkolom moet alle beschikbare expertise en medewerking maar ook druk komen om deze zaken snel te kunnen realiseren.

Naast deze drie grote uitdagingen zijn er een aantal **sectorwijde uitdagingen**, zoals

Verlaging van kosten van (import) input, o.a. door verlaging c.q. afschaffen van invoerrechten, omzetbelasting, meer samenwerking tussen bedrijven bij inkoop en distributie, etc.

Betere organisatie op bedrijfsniveau, door beter bedrijfsmanagement en schaalvergroting moet de productie efficiënter plaats gaan vinden.

Stabiele en hoge productkwaliteit, wat ondermeer door trainingen en certificeren kan worden bereikt. Eveneens moet door verdere verwerking van de basisproducten meer toegevoegde waarde en imports substitutie worden gerealiseerd.

Verhoging van de lokale kwaliteit kan ook benut worden om de eisen aan buitenlandse producten te verhogen en daarmee goedkope en minderwaardige producten te weren.

Kwaliteitscontrole op voercomponenten en -producten opzetten mede door certificering van de voerleveranciers

Kredietfaciliteiten die beter afgestemd zijn op de eisen van de sector, veel typen veehouderij hebben bij investeringen een *grace* periode van meerdere jaren nodig.

Betere organisatie in de verschillende ketens, alleen mogelijk door meer samenwerking en wet- en regelgeving. De opzet van productschappen of gelijkaardige structuren is dan een volgende stap.

Rampenplannen per dierziekte beschikbaar hebben, compleet met compensatieregelingen en de daarvoor benodigde fondsen (inclusief mechanismen om deze fondsen adequaat te voeden).

Binnen nog aan te wijzen **bestemmingsplannen** moeten productiegebieden voor (grotere) veeteeltbedrijven komen, waardoor infrastructuur aangepast kan worden en bedrijfsactiviteiten later niet door omwonenden / andere partijen in (juridische) problemen verzeild raken

De huidige mogelijkheden om producten per **boot of vliegtuig op de Caribische markten** te krijgen zijn beperkt en duur. Om de aspiraties waar te kunnen maken moet hierin verandering komen. Gelet op de wat langere periode die nodig is om veeteeltproducten op de regionale markt te kunnen en mogen afzetten zal deze logistieke situatie door de druk van de andere sectoren reeds verbeterd zijn wanneer de veeteeltproductie dat peil bereikt heeft.

Per subsector zijn er een of meer bijkomende uitdagingen, die hieronder worden behandeld.

2.3.1. Pluimvee

Tot 1990 was Suriname zelfvoorzienend met de productie van kippenvlees. Door deviezenschaarste, verschillende wisselkoersen, problemen met importvergunningen en het Structureel Aanpassing - programma (SAP) kwam de productie van lokale kip in problemen. De optredende schaarste aan kip werd opgevangen door de import van goedkope kip en vooral kieldelen, aanvankelijk uit Amerika en later ook Brazilië. In korte tijd verloor de lokale sector meer dan 60% van haar marktaandeel met alle gevolgen voor bedrijven, werkgelegenheid, investeringen en toeleveringsbedrijven. Ook de overige delen van de lokale landbouw ondervonden hierdoor problemen. De rijstsector levert een aanzienlijk deel van haar verwerkte producten aan de pluimvee sector, waar de vraag toen minder werd. Verder is kippenmest een belangrijke input bij met name de groenteteelt. Door de productieval bij de kipsector was er veel minder van deze meststof beschikbaar.

De pluimveesector kampt vanaf deze import van kip met een ongelijke concurrentiepositie. Ons land hanteert nu een importheffing (*'bound rate'*) van 20% op kip en kipedelen wat concurreren met de goedkope import kipedelen onmogelijk maakt voor onze producenten. Lokale bedrijven zijn klein vergeleken met de grootschalige buitenlandse industrie in de VS en Brazilië.

Onze relatief kleinschalige bedrijven worden geconfronteerd met hoge voerkosten, daar 75% tot 90% van de voercomponenten import is. Ook medicamenten, vaccins en de meeste van de investeringsgoederen zijn import. Deze import wordt deels belast met invoertarieven. Binnen de kolom moet omzetbelasting (OB) worden betaald op o.a. lokaal voer, waardoor de importeurs extra voordeel hebben.

Onderstaand de gemiddelde consumentenprijzen in SRD van lokaal en geïmporteerd kippenvlees over 2010 (Tabel 17). Per SRD betaald voor kippenvlees is de opbrengsten van de overheid voor import vlees 13%. Bij lokaal geproduceerd vlees zal dit percentage aanzienlijk hoger zijn.

Tabel 17. Gemiddelde winkelprijzen in SRD van lokale en importkip in 2010.

<i>Gemiddelde winkelprijzen in SRD van lokale en importkip (2010).</i>		
<i>Periode</i>	<i>Lokaal (hele kip)</i>	<i>Import (boutjes)</i>
1e kwartaal	12.85	4.97
2 ^e kwartaal	13.87	5.14
3 ^e kwartaal	14.53	5.37
4 ^e kwartaal	13.83	5.54
Gemiddeld over 2010	SRD 13.77	SRD 5.25

Bron: LVV Veeteelt statistieken

Veel van de geïmporteerde kipedelen, zeker uit de VSA, zijn restproducten, het productiedoel van de pluimveebedrijven daar is borstfilet. De rest van de kip levert een aantal producten waar de industrie nog wat aan probeert te verdienen. Met allerlei vormen van steun proberen de regeringen van met name de grote spelers, de VSA, Brazilië en de EU, deze overschotten aan kipedelen te slijten op de wereldmarkt. De effecten van deze handelspolitiek zijn dat de lokale industrie in veel zuidelijke landen onder grote druk staat dan wel het loodje legt als hun regering geen beleid voor (enige) ondersteuning van de lokale productie voert. Importheffingen tot 150% worden gehanteerd om de eigen sector te beschermen, andere landen hebben quota systemen waarbij importen boven de toegelaten quota tot 236% worden belast.

De geïmporteerde kipedelen, in Caricom studies omschreven als *'residual and poorer quality products'* hebben het structurele verband van de lokale pluimvee industrie in veel Caribische landen verzwakt en bedreigen het overleven van deze sector. De bevolking van de Caricom is gemiddeld de grootste gebruiker van kippenvlees ter wereld om het relatieve belang van de sector aan te geven.

Het gevolg van dit staand beleid van de Surinaamse overheid over twee decennia is dat jaarlijks de lokale productie van circa 15 duizend ton kippenvlees is overgeheveld naar het buitenland. Dit betekent dat duizenden banen, direct en indirect, verloren zijn gegaan. Een traject voor het herstel van deze fout is nog steeds niet opgesteld, ondanks druk vanuit de sector waarbij het beleid in andere Caribische landen op dit punt wordt aangehaald. Het lijkt nu een goed moment voor de overheid om samen met de lokale pluimveesector een traject met samenhangende maatregelen op te stellen voor een volledig herstel van deze belangrijke bedrijvigheid. Gelet op de omvang van de importhandel met tientallen miljoenen USD per jaar spelen er grote belangen maar een keuze voor eigen productie en werkgelegenheid lijkt wenselijk.

Hierbij moet de overheid de voedselzekerheid van de armere delen van onze bevolking in deze garanderen. Kip is hier gelijk als in de rest van het Caribische gebied veruit de belangrijkste eiwitbron van de bevolking.

In sommige landen worden om die reden specifieke kipdelen (zoals 'back & neck') met een lage of zonder heffing het land binnen gelaten, terwijl op andere kipdelen en hele kip een (hoge) heffing staat. Voor de armere delen van de bevolking blijft kip zo betaalbaar en ook de lokale industrie krijgt de kans (weer) volop kip te produceren.

In een recente studie van de Wereldbank werd ons land geclassificeerd als één der zes Latijns Amerikaanse landen welke het meest kwetsbaar zijn bij het optreden van verhoogde voedselprijzen (Wereldbank, 2011). Suriname is kwetsbaar omdat het veel voedsel importeert, een hoog armoede cijfer heeft en ook onvoldoende sociale programma's paraat heeft om snel schokken op te vangen. Er wordt binnenkort een begin gemaakt om een dergelijk programma voor ons land op te zetten.

Maatregelen zijn gewenst om de situatie voor de lokale pluimveeproducenten te verbeteren. Indien de lokale industrie weer een groot deel van de jaarlijkse kipconsumptie zou kunnen produceren, in ons geval haar productie ruim kan verdubbelen, moet zij dat tegen meer concurrerende prijzen kunnen doen. Deze productievergroting moet samen met de andere voorgestelde maatregelen de lokale kostprijs aanzienlijk doen kunnen dalen. Een dergelijke benadering heeft ook voordelen van veel directe en indirecte werkgelegenheid en meer werk voor toeleveringsbedrijven. Import biedt qua werkgelegenheid vooral een groep 'dozenschuivers' een baan. Met de opgebouwde ervaringen van de andere Caribische landen moeten overheid en pluimveesector een convenant kunnen overeenkomen waarbij overheid, producent en consument voordeel aan hebben.

De pluimveesector is redelijk georganiseerd in de Associatie Pluimvee Sector Suriname (APSS) die de belangen van deze sector behartigd. Alle spelers zijn echter nog niet (structureel) betrokken bij deze organisatie. Om meer structuur in de sector te brengen heeft het ministerie in 2010 binnen het project *Veehouderij Ontwikkeling in Suriname* een consultant ingeschakeld voor een plan om de ketenbenadering te stimuleren. De sector heeft positief gereageerd op dit plan, maar vanuit de sector, de eerste belanghebbenden, zijn er nog geen verdere stappen ondernomen. Het ontbreken van wet- en regelgeving wordt aangevoerd maar dat kan geen belemmering voor initiatieven zijn.

Na een diep dal zijn er gelukkig tekenen van een opleving (geweest) in zowel de productie als het marktaandeel van de lokale pluimvee industrie. Een groot pluspunt voor het lokale bedrijfsleven is de vaak loyale houding van de consumenten, die waar mogelijk kiezen voor een stuk Surinaams vlees. Deze houding wordt door de lokale producenten bij hun marketing en *image building* al redelijk goed gebruikt.

2.3.2. Slachtvee

Een uitdaging binnen de slachtveeteelt die direct aanpak behoeft is de veiligstelling van de lokale rundvleesvoorziening. Nu worden meer vrouwelijke dan mannelijke runderen ter slachting aangeboden, waardoor het groeipotentieel van de subsector snel aan het verdwijnen is.

Verder zal gewerkt moeten worden aan een optimale voervoorziening. Graslandverbetering is daarbij het eerste aandachtspunt, daar de kwaliteit van het grasland op veel bedrijven laag is. Deze aanpak heeft echter weinig zin indien de waterbeheersing in een productiegebied niet goed is geregeld. Het doen functioneren van effectieve waterschappen zal dan bepalend zijn voor betere voeding van de runderen.

Om de mogelijkheden voor toekomstige exporten goed te kunnen benutten is een sterke verhoging van de karkaskwaliteit door rasverbetering nodig. Het nu overwegende vleesras, *Zebu*, munt niet uit in vleeskwiteit en vleesaanzet. Bij professionalisering van de slachtveeteelt zullen betere vleesrassen dan wel kruisingen nodig zijn.

Naast deze maatregelen is ook de verbetering van de dierziektecontrole structuren belangrijk. Samen met het dieridentificatie en – registratie systeem is dan betere begeleiding van de bedrijven mogelijk waardoor de productiviteit verder kan stijgen. Aanpassing van de verwerkingsfaciliteiten tot internationale normen speelt voornamelijk in het district Nickerie.

De huidige gemiddelde opkooprij (medio 2011) van meer dan SRD 17,00 per kg geslacht gewicht is hoog. Gelet op de gemiddeld nog matige vleeskwiteit is USD 5,00 per kg geslacht gewicht bij export niet haalbaar. Bij de voorgenomen aanpak van veel meer productie zal ook de efficiency in de keten opgeschroefd moeten worden om de kostprijs omlaag te brengen. We moeten bij slachtvee bij de te nemen maatregelen denken aan

- Beter grasland gedurende alle seizoenen o.a. door betere waterbeheersing
- Beter kuddemanagement opdat o.a. minder ziekten en meer groei optreden
- Het gebruik van betere vleesrassen / kruisingen die sneller vlees aanzetten
- Meer efficiency in de keten (nu grote sprong van af-boerderij prijs naar winkelprijs)

2.3.3. Melkvee

De subsector melkvee staat voor de volgende uitdagingen

- Productiegroei naar het niveau van volledige lokale voorziening in melk en melkproducten
- Verbetering van de kwaliteit van het basisproduct rauwe melk
- Verbetering van de productie efficiëntie en het bedrijfsmanagement
- Verbetering van de infrastructuur in de productiegebieden
- Stimulering van toepassing van productiesystemen gebaseerd op ruwvoer c.q. gedroogd gras

Suriname is momenteel niet zelfvoorzienend in zuivel. Bovendien is verwachtbaar dat bij stijging van de inkomens door geleidelijke veranderingen van eetpatronen de zuivelconsumptie verder zal stijgen. Naast deze lokale groeipotentie bieden op termijn Guyana en andere landen in het Caribische gebied mogelijkheden voor export van ons assortiment aan zuivelproducten.

2.3.4. Varkens

De grote uitdaging is om de komende jaren de kleinere en middelgrote varkenskwekerijen door trainingen ook op het uitstekende productieniveau van onze grote ‘voorbeeld’bedrijven te brengen. Een verdere uitdaging binnen de varkensteelt is het ontwikkelen van meer lokale voercomponenten om de bestaande grote afhankelijkheid van invoer van veevoergrondstoffen te kunnen verminderen. De managementkwaliteiten op veel bedrijven moeten door trainingen verbeterd worden waardoor de bedrijfsefficiency en daarmee de concurrentiekracht op de lokale en in een later stadium de regionale markt vergroot worden.

2.3.5. Kleine herkauwers

Uitdagingen binnen de teelt van kleine herkauwers liggen voornamelijk op het vlak van goede voorziening in kwaliteit vermeerderingsmateriaal, training & voorlichting voor de producenten en organisatie van de subsector. In een later stadium komt het ontwikkelen van een betere marktpositie voor schapen- en geitenvlees op de lokale en regionale markt. De kostprijs van ons vlees zal moeten dalen om lokaal en later in de regio goed afgezet te kunnen worden.

2.3.6. Samenvattend

De veeteeltsector is verdeeld in vijf subsectoren pluimvee, slachtvee, melkvee, varkens en kleine herkauwers. Naast specifieke kenmerken hebben deze vijf teelten ook een algemene basis.

Binnen onze veeteelt zijn overwegend kleine bedrijven met weinig dieren aanwezig die voor meer dan de helft op parttime basis worden gedraaid. Bij de bedrijven met herkauwers is, indien aanwezig, het weiland van het type natuurlijk grasland, wat weinig grasproductie geeft. Bij varkenshouders en bij kippenboeren heeft de overgrote groep bedrijven één hok met weinig dieren. Veel van de gebieden waar veebedrijven aanwezig zijn hebben geen infrastructuur voor deze vorm van productie. Bedrijfsuitbreiding is moeilijk te realiseren in deze gebieden.

De sector kent weinig actieve organisaties en de betrokkenheid van veel boeren is, mede door het overwegende 'bijverdienste' karakter van de teelt, gering. Deze situatie houdt mede in dat de bewustwording wat betreft *bio-veiligheid* op het bedrijf in veel gevallen minder dan gewenst is. Het nationale dierziektebewakingssysteem is mede hierdoor nog niet adequaat in haar functioneren. De ingezette institutionele versterking van de veterinaire dienst dient voortgezet te worden.

Voer is, mede door de conditie van het grasland, voor alle subsectoren erg belangrijk. Voor voercomponenten en andere input bestaat een grote afhankelijkheid van de import. Bij de subsectoren zijn enkele teelten o.a. door een zwakke genetische basis van de dieren weinig productief. Met name bij de herkauwers, slachtvee, melkvee, geiten en schapen, zijn meer productieve rassen nodig om betere resultaten te behalen. Bij melkvee speelt dat de kwaliteit van de aangeleverde rauwe melk laag is, wat door de behandeling van dit product wordt veroorzaakt.

De nationale slachtvee kudde kent al enige jaren een fase van inslacting, het eerste halfjaar van 2011 waren zelfs 56% van de geslachte dieren vrouwelijke runderen. Hiermee wordt in feite de productiecapaciteit van de kudde weggehaald en vermindert het totaal aantal dieren snel. In een gezonde situatie is ca. 44% van het aangeboden vee vrouwelijk.

Sinds twintig jaar wordt tegen lage tarieven de import van kip en kipdelen toegestaan, waarmee de lokale bedrijven oneerlijke concurrentie wordt aangedaan. Sindsdien is tweederde van de eerdere lokale productie overgeheveld naar het buitenland met alle gevolgen van de lokale economie en de werkgelegenheid in ons land. Naast enige ondersteuning zal ook de kostenstructuur van de lokale kippenbedrijven lager moeten worden. Hiervoor zijn een aantal samenhangende deels ondersteunende maatregelen nodig welke overheid en subsector overeen moeten komen.

Bij de varkens is de productiviteit redelijk hoog, hier vormt naast het algemene voervraagstuk, de inadequate verwerking van mest een probleem. Bedrijven liggen in gebieden, die meer en meer verkaveld raken waardoor klachten toenemen over de aanwezigheid van deze productiebedrijven.

De opdracht aan de gehele agrarische gemeenschap is verder te werken om door technische en organisatorische verbeteringen hun producten voor redelijk concurrerende prijzen op de markt te brengen. Voor de veeteelt is het belangrijk dat vanuit de andere agrarische sectoren zoveel mogelijk voergrondstoffen lokaal geteeld worden en aanwezige bijproducten optimaal als voercomponent benut kunnen worden. Binnen de subsectoren veeteelt zijn schaalvergroting en efficiency maatregelen nodig om de kostprijs verder te kunnen verlagen. Certificeren van (pluim)veebedrijven

moet de kwaliteit bewaken, mede voor (latere) invulling van bestaande exportambities. Verdere verwerking van de basisproducten gebeurt nog weinig. De vraag naar deze producten wordt nu ingevuld door import. Lokale verwerking kan de consumptie van lokale basisproducten verhogen waarbij gebruik wordt gemaakt van de toenemende vraag naar *snel klaar- c.q. gemakproducten*.

2.4. Potenties van de veeteelt

2.4.1. Pluimvee

Momenteel kunnen de bedrijven 70.000 tot 90.000 slachtkuikens per week produceren, maar deze potentie wordt niet volledig benut. Binnen de keten wordt tot 50% van de aanwezige capaciteit niet gebruikt. Broedeieren voor legkippen worden hier geproduceerd, maar van de broedeieren voor slachtkippen wordt een derde deel nog geïmporteerd, voornamelijk uit de VSA. Er zijn zes grote broedbedrijven die zorgen voor de aanmaak van zowel leg- als slachtkuikens. Opvoeren van de broedeieren productie is geen grote investering. Ook op de Caribische markt is er vraag en met gebruikmaking van onze positie binnen de markt moet levering mogelijk zijn. Opvoeren van de productiviteit bij slachtkippen zal op meerdere fronten moeten geschieden. Naast ondermeer de verlaging van de voerkosten zal het verlagen van de te hoge voerconversie tijd en geld vragen.

2.4.2. Slachtvee

De potenties van de sector liggen voorlopig meer in uitbreiding en kwaliteitsverbetering van de veestapel. Hiervoor zal veel meer geïnvesteerd moeten worden in graslandverbetering en graslandmanagement van het huidige graslandareaal om de groei van de dieren te verbeteren. Met de huidige hoge opkoopprijzen is deze verbetering interessant evenals het toepassen van methoden om de dieren bijvoeding te geven (vetmesten).

Het ombuigen van de huidige trend naar groei van de kudde zal zeker drie jaren vergen waarna weer in de eigen behoefte kan worden voorzien. Naast de markt voor vers vlees is de binnenlandse vraag naar diverse rundvleesproducten groot, hier moet een groter eigen marktaandeel opgebouwd kunnen worden.

Met verhoogde aantallen slachtdieren met een (veel) hogere vleeskwaliteit kan, mits voldaan is aan de andere voorwaarden, export starten. De internationale prijzen zijn voorlopig alleen interessant als onze karkaskwaliteit sterk verbeterd is. Verwerkte rundvleesproducten lijken nu dan ook een betere optie, waarbij de overheid een rol kan spelen.

2.4.3. Melkvee

Het produceren van melk kan efficiënter en tegen lagere kosten dan nu het geval is door een beter graslandbeheer, betere/ adequate veevoeding en verzorging van de dieren in het algemeen. Samen met een beter fokbeleid op de bedrijven door o.a. KI, betere dierziektepreventie en bijgevolg een betere melkkwaliteit is een rendabele melkveehouderij tegen relatief lage concurrerende kosten mogelijk.

Momenteel is de (parastataal) De Melkcentrale N.V. het enige bedrijf dat volop lokale rauwe melk opkoopt en verwerkt. In 2010 werd door dit bedrijf 6.5 miljoen liter melk van de boeren opgekocht, als aanvulling werd melkpoeder geïmporteerd voor de productie van gepasteuriseerde melk en de aanmaak van andere zuivelproducten. Naast de Melkcentrale NV zijn er lokaal nog 3 opererende melkverwerkers die alleen de relatief goedkope melkpoeder als grondstof gebruiken. Zij betrekken de melkpoeder tegen de marktkoers en ondervinden de effecten van duurdere grondstoffen op de wereldmarkt. Geschat wordt dat alle lokale bedrijven dagelijks tezamen 50.000 liter melk en

melkproducten produceren. Een deel produceert ook meer gespecialiseerde producten als slagroom, kwark en zure room.

Op de lokale markt zijn ook kant-en-klare steriele melk en melkproducten uit het buitenland te koop. In 2010 werden 3.295 ton aan melk en melkproducten ingevoerd met een totale waarde van USD 7.8 miljoen. Een der particuliere bedrijven heeft inmiddels export van melk naar het Caribische gebied kunnen realiseren.

Gesteld kan worden dat de potentie van de subsector melkvee ligt op:

- Importvervangende van melkpoeder en diverse melkproducten
- Export van melk en melkproducten

2.4.4. Varkens

De lokale markt voor vers vlees wordt goed bediend en groei moet o.a. gezocht worden in verwerkte varkensvlees producten, waar overwegend importproducten de markt beheersen. De potentie voor groei ligt in speciale producten of verwerkte producten zoals varkensham, schouder en lendenen voor de verwerking t.b.v. de horeca sector.

Inspelen op de wisselende vraag over de seizoenen is de afgelopen jaren verbeterd en hier zal verder aan gewerkt moeten worden. Grote afnemers zijn sommige maanden genoodzaakt verwerkt vlees en vleesdelen te importeren. Nog altijd wordt gezouten varkensstaart geïmporteerd, wat echter moeilijk is te vervangen door het lokale product. Aan vers varkensvlees, varkensvleesproducten en varkensstaart werd in 2010 in totaal 799 ton geïmporteerd voor een bedrag van USD 2.089.000,-

Stimulering van de lokale verwerkers in productontwikkeling om de import varkensproducten, een markt van USD 1.5 miljoen, te vervangen is de eerste stap. Nader onderzoek naar de potentie van hier verwerkte varkensproducten voor export is gewenst. De ambities van deze verwerkers bestaan en moeten gestimuleerd worden. Dergelijke activiteiten kan de sector de mogelijkheid bieden de wisselende vraag naar (speciaal) vers vlees beter op te vangen en zo meer zekerheden geven.

2.4.5. Kleine herkauwers

De potentie van de subsector kleine herkauwers is beslist groot. De binnenlandse markt is nog steeds niet voorzien ondanks de huidige hoge af-boerderij prijzen. De afzetmogelijkheden op de binnenlandse markt tegen redelijke prijzen (vergelijkbaar met de prijs van rundvlees) kunnen op ongeveer 50.000 kg worden geschat. Bij het huidige slachtgewicht van 10 kg zijn dat 5.000 dieren, dit is driemaal de huidige productie. De gemiddelde consumptie per hoofd van de bevolking is dan slechts 0.1 kg, ter vergelijking de huidige rundvleesconsumptie is 5.5 kg per hoofd.

Regionaal bestaat er een ruime potentie voor de import van schapen- en geitenvlees. De meeste mensen in de regio prefereren het 'droge' vlees van *Black belly* schapen boven dat van Australisch en Nieuw Zeeland 's 'vet' schapenvlees. Een marktonderzoek uit 2009 noemt FOB prijzen voor de markten van Trinidad, Barbados en Jamaica van respectievelijk SRD 8,50, 15,20 en 14,50. Dit houdt in dat de huidige productieprijs van SRD 35,00 met minstens de helft moet dalen wil er een mogelijkheid bestaan tot penetratie van de regionale markten.

3. Huidige programma's en activiteiten

3.1. Overheidsprogramma's

3.1.1. Algemeen

Het project *Veehouderij Ontwikkeling in Suriname* is nog in uitvoering. Het in 2005 gestarte project beoogt de omvorming van de veterinaire dienst tot het kwaliteitsbewakend orgaan voor dierziekte-monitoring en –bewaking, ondersteund door een bedrijvenregistratie en identificatie- & registratiesysteem voor landbouwhuisdieren. Een der onderdelen, de dierziekte survey, werd gestart in 2010 bij pluimvee en varkens door een landelijke monstername. De verwerking en analyse van de genomen monsters is, mede door de brand in het nieuwe veterinaire laboratorium in november 2010, opgehouden. De verwerking van deze wel behouden gebleven monsters zal op een redelijke termijn moeten geschieden.

Door de brand en het wijzigen van de financiering van sectormiddelen naar de reguliere begroting is de uitvoering van dit belangrijke project verder vertraagd. De opzet van een nieuw veterinair laboratorium, binnen het voedselveiligheidscentrum met een residuelaboratorium (met name voor groente en fruit) en het viskeuring instituut (VKI), is aangekondigd. Recent heeft Nederland zich bereid getoond de apparatuur van het LVV laboratorium te financieren. Voorwaarde is dat het lab binnen een jaar wordt opgezet. De landelijke dierziektesurvey moet rond de operationalisering van het nieuwe veterinaire laboratorium weer worden opgepakt, evenals de afronding van de bedrijvenregistratie en het dieridentificatie & -registratie systeem.

Voor veel van de voorgenomen en ook reeds gestarte activiteiten is aanpassing van de wet- en regelgeving vereist. Dit speelt al vele jaren en aanvragen voor ondersteuning zijn eerder uitgegaan. Momenteel ligt bij FAO een aanvraag voor hulp bij deze aanpassingen. Assistentie is toegezegd op de deelgebieden 'diervoeding', 'diergezondheid' en 'dierlijke productie', waardoor de 'wet bestrijding dierziekten', de 'vleeskeuringwet', 'wet registratie van bedrijven en dieren alsook identificatie van dieren' en de 'wet diervoeding' aangepast c.q. gemaakt kunnen worden. Andere wet- en regelgeving is nodig ondermeer voor de in te stellen productschappen, (para)veterinaire beroepen en diergeneesmiddelen. Een overzicht van de nodige wetgeving is opgenomen in Bijlage 2.

Op het HRM vlak zijn veel inspanningen nodig. In het eerste document *Veehouderij ontwikkeling in Suriname* (ASP, 2003) werd de uitbreiding (en daarmee ook verjonging) van de groep Animal Health Assistants bepleit, samen met de uitbreiding van het aantal keurmeesters. In 2008 werd de groep op te leiden medewerkers geschat op 26 mensen. Hiervoor is veel overleg gevoerd en ook recent zijn nog aanvragen gedaan bij de FAO. De gecombineerde opleiding van keurmeesters en AHA's zou o.a. door PTC worden verzorgd. Momenteel is men bezig met een upgradering van de keuringsdienst. Met de verhoogde activiteiten zullen bij de afdeling veeteeltontwikkeling vooral meer hoger opgeleide medewerkers ingezet moeten worden.

3.1.2. Pluimvee

Gelet op haar faciliterende rol binnen de sector verzorgt LVV voorlichting- en bewustwording-programma's. Binnen deze programma's worden o.a. posters, folders en brochures verspreid op beurzen, trainingen, tentoonstellingen en presentaties alsook via de verschillende ressortkantoren. Landelijk wordt een training *kleinschalige pluimveehouderij* verzorgd voor kleine kwekers, waarbij er telkens een ander ressort wordt aangedaan. Zowel de veeteelt- als landbouwvoorlichters van het ressort participeren in de trainingen wat continuering van het programma in het ressort bevordert.

Doksenteelt wordt steeds populairder, hierop gerichte training en voorlichting worden nodig. Brochures en folders worden verstrekt en toegespitste trainingen voorbereid. Er zijn inmiddels meer dan 120 personen getraind in het efficiënt en hygiënisch kweken van kip in de rassen Para, Commewijne, Wanica A & B en Nickerie. De resterende rassen moeten nog worden bezocht.

In samenwerking met het Surinaams Bureau voor Standaarden (SBS) wordt gewerkt aan de afronding van twee documenten die belangrijk zijn voor de pluimveesector t.w. *vlees en vleesproducten* en *tafeleieren*. Deze standaarden bevatten een aantal internationaal geaccepteerde regels die gelden voor het slachtproces van pluimvee, het versnijden en verpakken, het classificeren en de koeling tot de opslag in de supermarkt of slagerij alsook het classificeren van eieren en de opslag tot aan het verkooppunt. Een voorstel voor het samenstellen van een commissie om pluimveevoeding onder de loep te nemen is ingediend.

Stimuleren van de verbetering van de organisatie in de keten. Binnen het project *Veehouderij ontwikkeling in Suriname* is eerder een consultant aangetrokken om de mogelijkheden van een productschap *pluimveevlees en eieren* in overleg met de belanghebbenden uit te werken. Na commentaar van de stakeholders op het concept rapport is een finaal rapport ingediend voor de opzet van een productschap. Het is de taak van de sector zelf om dit productschap vorm te geven in de komende periode, LVV kan daarbij stimuleren en moet zorgen voor flankerend beleid.

Een werkgroep, ingesteld door het ministerie van Handel en Industrie, komt tweewekelijks bijeen om mogelijke versoepeling van de fiscale maatregelen voor de pluimveesector te bespreken. In deze werkgroep zitten de actoren HI, LVV, Financiën/Douane, APSS, SBS en de voerfabrikanten.

Vanaf 2007 is gestart met het registreren van kleine slachtplaatsen, want naast voedselzekerheid is ook voedselveiligheid belangrijk. Met het registreren en enquêteren van de betrokken eigenaren begint een proces van meer bewustwording rond het hygiëne probleem. Trainingen worden voorbereid om HACCP en GAP op deze belangrijke plaatsen in de keten te introduceren.

Binnen het project *Veehouderij ontwikkeling in Suriname* is het document *Emergency preparedness plan for Avian Influenza and NCD* voorbereid. Na de installatie van een werkgroep wordt dit document binnenkort getoetst d.m.v. een *table top* en een simulatieoefening, waarna het document afgerond kan worden. Documenten voor andere ziekten en teelten zijn voorbereid.

Gemeenschappen in het binnenland hebben behoefte aan meer dierlijk eiwit dan nu verkregen uit jacht en visserij. Hiertoe worden ter plaatse steeds meer pluimveebedrijfjes opgezet. Om dit proces in goede banen te leiden worden de gemeenschappen, vaak geholpen met startkapitaal door NGO's, begeleid door veeteeltvoorlichters en Animal Health Assistants (AHA's) van het onderdirectoraat veeteelt. Naast deze begeleiding worden ook instellingen met (FAO-*Telefood*) projecten gesteund, waarbij kinderhuizen worden voorzien van en geïnstrueerd in de teelt van leg- en slachtkippen om bij te dragen in hun eigen levensonderhoud.

3.1.3. Slachtvee

Binnen de subsector slachtvee lopen enkele programma's:

- Een programma voor het verbeteren van de karkaskwaliteit middels rasverbetering. Via het bestaande Kunstmatige Inseminatie netwerk van het onderdirectoraat – voorheen slechts ter beschikking voor melkveehouders – wordt sperma van een goed slachtvee ras (*Red Angus*) gedistribueerd. Voornamelijk de kleinere (slacht)veeouders en hobbyisten maken gebruik van deze dienst om hun vrouwelijk vee met dit sperma te insemineren.

De grotere bedrijven maken niet of nauwelijks gebruik van deze mogelijkheid, vanwege het feit dat de runderen in de grootschalige slachtveehouderij extensief worden gehouden. De detectie van de tocht, het immobiliseren en insemineren van verwilderd vrouwelijk vee is een zeer grote uitdaging. De resultaten (drachtige dieren) zijn in deze gevallen teleurstellend laag. Monitoring van enige *Red Angus* kruisingen geeft aan dat deze dieren onder het management systeem van de meeste kleine veehouders een goede groei en prima karkaseigenschappen hebben. Binnen dit programma is het gelukt van 1 dier de groei tot en met de slacht te monitoren. Voor grotere bedrijven zijn dekstieren een goed werkend alternatief.

- Een voorlichtingsprogramma voor graslandbeheer en veeselectie (rassen en raskruisingen).
- De bouw van een nieuw slachthuis in Nickerie dat voldoet aan internationale standaarden. Er wordt gewerkt aan fase 2, het opzetten van de staalconstructie. Binnenkort moet het transport naar de bouwplaats geschieden, waarna de afbouw en inrichting plaatsvinden.

3.1.4. Melkvee

In de afgelopen jaren heeft het ministerie een aantal activiteiten uitgevoerd met als doel de melkveesector te stimuleren naar groei. Deze zijn:

- Continue training veehouders binnen de subsector in de aspecten van de toepassing van *Good Agricultural Practices (GAP)*, waarbij het gaat om verbetering van de melkwaliteit, het bevorderen van de hygiëne en efficiency op de bedrijven. De planning is om in een later stadium de bedrijven te certificeren.
- Ter verbetering en optimalisatie van melkcollectie en behoud van de melkwaliteit is voorbereidend werk gedaan om melkcollector centra op te zetten in de melkrijke gebieden. Het zit in de planning om in dit jaar een station op te zetten op de Staatsboerderij, terwijl in 2012 een station zal worden opgezet in het Houttuin gebied.
- Het project *Opzet Stichting ter bevordering van de Veehouderij*, welke beoogt omvorming van de Staatsboerderij tot een trainingscentrum voor de veeteeltsector. Veeboeren, studenten en anderen kunnen hier terecht voor kennis en voorlichting. Het project is momenteel in uitvoering.
- Training melkveehouderij en KI voor kleine veehouders van district Wanica, i.s.m. de FAO.

3.1.5. Varkens

Voor deze subsector zijn de volgende activiteiten gaande:

- Sinds eind 2008 worden trainingen verzorgd door Veeteeltontwikkeling voor kwekers om m.n. door rasverbetering, adequate voermethoden en kwaliteit- & managementtechnieken de efficiëntie te verbeteren. Dit programma dient gecontinueerd te worden in samenspraak met de stakeholders.
- Thans worden trainingen verzorgd aan de voorlichters over bioveiligheidsmaatregelen bij de teelt van varkens ter preventie van ziekten. Trainingsprogramma's op dit gebied voor varkens kwekers worden voorbereid.
- Er is een aanvang gemaakt met de opzet van het I&R systeem op kleine en middelgrote varkensbedrijven door het nummeren van fokzeugen en beren.

3.1.6. Kleine herkauwers

Binnen het Agrarisch Sector Programma is een project gestart voor de voorziening van producenten in kwalitatief goed vermeerderingsmateriaal. Een vermeerderingstation voor schapen en geiten is opgezet op het voormalige veebedrijf TIBITI van de Stichting Experimentele Landbouwbedrijven (SEL) in het Boven Coesewijne gebied.

Momenteel (mei 2011) zijn daar ongeveer 100 stuks drachtige *Black belly* oaien, ongeveer 100 stuks lammeren en 33 geïmporteerde dieren uit de Dominicaanse Republiek van de rassen *Katadhin*, *Dorper* en *Black belly*. Het bedrijf draait met slechts drie medewerkers en is voorzien van de meest noodzakelijke hulpmiddelen en materialen.

Binnen de afdeling Veeteeltontwikkeling van het Onderdirectoraat Veeteelt wordt momenteel gewerkt aan het opzetten van enkele modelbedrijven in de districten, en de opzet van een regulier trainingsprogramma voor producenten van kleine herkauwers.

In augustus 2010 zijn er in het kader van een FAO *Telefood* project 22 schapenhouders voorzien van rammen (*Black belly/Dorper* kruisingen) tegen een gereduceerde prijs om deze producenten in staat te stellen lammeren te produceren met hogere slachtgewichten dan momenteel gangbaar is.

3.2. Overige inspanningen

IICA heeft in het verleden veeteeltactiviteiten ondersteund, met name rond veterinaire aspecten.

Bij de FAO zijn verschillende programma's actief. Het bekende *Telefood* programma is een initiatief om door opzet van agrarische activiteiten aan armoedebestrijding te doen. In dit verband wordt ook met pluimveeteelt initiatieven getracht tehuizen en woongemeenschappen meer kansen te geven.

Hiernaast worden technische assistentie gegeven binnen het FAO *technical cooperation program*, o.a. bij de Emergency preparedness plannen waarvoor dit jaar nog een 'table top' en een simulatie oefening zal worden gehouden. Ook is voor de aanpassing van de wetgeving een verzoek ingediend bij de FAO voor assistentie.

SEL (Stichting Experimentele Landbouw) heeft twee veebedrijven, Babunhol en Tibiti. Het bedrijf in Tibiti wordt deels ingezet bij het kleine herkauwers project en het areaal van Babunhol is bestemd als veeopvang bedrijf te dienen alsook als quarantaine locatie bij de tijdelijke invoer van slachtvee. Het is nog onduidelijk wat de opname van SEL in de groep staatsbedrijven onder beheer van de *Investment and Development Corporation Suriname N.V.* betekent voor deze plannen.

Bij de drie veevoerfabrieken worden activiteiten uitgevoerd om o.a. de kwaliteit te verbeteren. Een der bedrijven kan nu snelle analyse van de voercomponenten uitvoeren. Problemen zijn er o.a. bij de aanvoer van componenten uit het buitenland, daar de haven niet is ingericht op bulkvervoer. Hierdoor worden veel extra kosten gemaakt om lading te lossen. Ook de beperkte marktomvang en beperkte opslagmogelijkheden vanwege ons klimaat verhogen de kostprijs. Deze kanalen zijn geschikt om voorlichting naar veeboeren te brengen, hier zou LVV meer gebruik van kunnen maken.

De Verenigde Cultuurmaatschappij, onderdeel van de Van Alen groep, doet veel inspanningen om o.a. de slachtveeteelt op een hoger niveau te brengen. Innovatieve aanpak wordt getoond vanaf de ontginning van de oude plantagearealen, experimenten met nieuw graslandmanagement tot het gebruik van voor ons land nieuwe vleesrassen / kruisingen. Sinds de start in de zeventiger jaren wordt door particulier initiatief een moderne efficiënte aanpak van veeteelt getoond in onze jonge kustvlakte. Het bedrijf is vergevorderd met de Global GAP certificatie.

4. SWOT analyses

4.1. Zwakten en tekorten

4.1.1 Interne Sterkten en Zwakten

Bij het Ministerie van LVV zijn de volgende sterkten in relatie tot de veeteeltsector en de strategische doelen geconstateerd. Deze sterkten moeten behouden blijven en verder uitgebouwd worden.

- Het Ministerie van LVV heeft een Onderdirectoraat Veeteelt met ressortkantoren die als werkarmen fungeren in het veld. LVV staat hierdoor dichtbij het veld. Doelen zijn daardoor snel te realiseren door de korte lijnen tussen OD Veeteelt en het veld
- De medewerkers van LVV op OD Veeteelt hebben relatief veel kennis en ervaring
- Met name de paraveterinair (AHA's) hebben het vertrouwen van de meeste veetelers

Bij het ministerie van LVV zijn de volgende zwakten in relatie tot de veeteeltsector en de realisatie van strategische doelen geconstateerd:

- Er is onvoldoende geschoold kader. Om een gezonde en levensvatbare sector te ontwikkelen dient de dienstverlening te worden verbeterd. De voorziening in (para-)veterinair en veeteeltdeskundigen is daarbij belangrijk om ontwikkelingen in de verschillende subsectoren te begeleiden. Met name de groep paraveterinair is te klein en raakt vergrijsd. Er zal een HRM plan afgestemd op de beleidsopgave opgesteld moeten worden en op basis waarvan men kader moet aanwerven en opleiden om voldoende capaciteit te kunnen ontwikkelen
- Er is geen adequaat veterinaire laboratorium dat voldoet aan internationale standaarden
- Er is geen adequaat onderzoek- en trainingscentrum. Deze zal ondersteunend moeten zijn in het verder ontwikkelen van de sector
- Het ontbreken van een dierziektebewakingssysteem alsook het daaraan gekoppelde identificatie- & registratiesysteem voor dieren en bedrijven.
- De huidige wetgeving is niet adequaat en moet aangepast worden. Hierbij gaat het om de Wet bestrijding dierziekten en de Vleeskeuringwet. Te ontwerpen wetgevingsproducten zijn: Wet registratie van bedrijven en dieren en identificatie van dieren, Wet uitoefening diergeneeskunde en paraveterinaire beroepen, Wet diergeneesmiddelen, Wet diervoeding en Wet op dierenwelzijn.
- Er zijn geen bestemmingsgebieden vastgelegd voor potentiële veeteeltproductie activiteiten
- De benodigde financiële middelen voor uitvoering van het veeteeltbeleid en het strategisch veeteeltplan worden vanwege geringe uitvoeringscapaciteit en budgettaire beperkingen niet conform het strategisch plan voor de veeteeltsector goedgekeurd en beschikbaar gesteld. Autorisatie procedures zijn bovendien erg omslachtig.
- De onderzoek- en planningscapaciteit is niet optimaal. De onderzoek- en planningscapaciteit moet vergroot worden, met name op het gebied van strategische planning en management, en begrotingen

4.1.2 Externe kansen en uitdagingen analyse

Voor LVV Veeteelt bestaan de volgende kansen:

- Het opzetten van een dierziekte bewakingssysteem vergroot kansen op met name de CARICOM markt
- Stimuleren en faciliteren van de ontwikkeling van veeteeltproducten met meer toegevoegde waarde. Hiermee kan de import van voedingswaren (blikjeswaren, gezouten vlees enz.) teruggedrongen worden en de export van eigen producten opgepakt worden

- De ontwikkeling van meer grootschalige veeteelt bij zowel de traditionele als de niet-traditionele subsectoren. De schapen- en geitenteelt heeft een grote ontwikkeling- en exportproductie potentie
- Samenwerking met landen die een rijke landbouwtraditie hebben en over goed ontwikkelde (landbouw)expertise beschikken. Samenwerking zal zich richten op technische assistentie en kennisontwikkeling
- *Investment and Development Corporation Suriname N.V.*. Indien het bedrijf gaat functioneren zoals het bedoeld is, zullen de benodigde grote investeringen in de landbouwsector en de daaraan gekoppelde exportproductie op gang kunnen komen
- Fusie van Landbouwbank en NOB en instelling van een Garantiefonds voor bedrijfskredieten. Deze fusie en het garantiefonds kunnen nieuwe kansen creëren voor de financiering van midden- en kleinbedrijf in de veeteeltsector
- Investeringsstimulerende maatregelen. De aangekondigde maatregelen en incentives zullen de productie van vlees en vleesproducten extra aanmoediging geven.

LVV Veeteelt staat voor de volgende uitdagingen:

- Het verbeteren van de efficiency en concurrentiekracht op de lokale en internationale markt door met name te werken aan ketenontwikkeling
- Het upgraden van de productiesystemen naar WTO/SPS eisen en internationale standaarden om daarmee exportmarkten te veroveren
- Het verbeteren van bestaand natuurlijke grasland in hoog productieve graslandarealen op voorwaarde dat de waterbeheersing in die gebieden sterk verbeterd wordt
- Verbetering van de kwaliteit van de producten (vleeskarkas en melk)
- Tijdelijke import van slachtdieren zodat de nationale kudde kans krijgt te groeien
- Opzetten van veeteeltonderwijs is essentieel om kennis op het gebied van veeteelt over te dragen en te ontwikkelen, alsmede het ondernemerschap en capaciteiten binnen de veeteeltsector te ontwikkelen. Hierbij wordt gedacht aan het opzetten van een veeteelt (praktijk)school. De omvorming van de Staatsboerderij tot een modelbedrijf voor kennis en voorlichting moet ook in dat licht worden gezien
- Het verbeteren van de organisatie van de diverse subsectoren door het promoten van productschappen
- Het ondersteunen van de belanghebbenden zodat ze voorbereid zijn om effectief te kunnen inspelen op eventuele uitbraak van besmettelijke dierziekten

LVV als geheel staat voor de navolgende, ook voor veeteelt initiatieven belangrijke, uitdagingen:

- Het ontwikkelen van (de gemechaniseerde teelt van) lokale voercomponenten om de bestaande grote afhankelijkheid van invoer van veevoergrondstoffen te verminderen
- Verbetering van de infrastructuur, zowel de natte als de droge. De verbetering van de waterbeheersing door het instellen en operationaliseren van waterschappen is essentieel

De regering als geheel staat voor de navolgende, ook voor LVV belangrijke, uitdagingen:

- Verbeteren van het investeringsklimaat. Suriname wordt internationaal aangemerkt als investeerders onvriendelijk. Verbetering van het investeringsklimaat is essentieel om productie op gang te brengen en om het internationaal speelveld te betreden
- Tot stand brengen van Ruimtelijke Ordening. Er bestaan geen bestemmingsplannen waar het grondgebruik op een verantwoorde en effectieve wijze, en met een hoge ruimtelijke kwaliteit bij wet is vastgelegd
- Verbetering van goederenvervoer naar het Caribische gebied. Het goederenvervoer naar de regio beperkt in ernstige mate de export van Surinaamse producten. Om de

voedselproducent en –leverancier voor het Caribische gebied te worden, zal dit probleem aangepakt moeten worden.

Er liggen voldoende kansen om de beleidsdoelen te realiseren. De externe bedreigingen/uitdagingen analyse geeft ook aan dat het pad naar het realiseren van de doelen niet gemakkelijk zal zijn en dat het ministerie een aantal belangrijke stakeholders zal tegenkomen die zullen moeten meewerken. Voorbereidend werk en communicatie zullen essentieel zijn om de uitdagingen aan te kunnen pakken en te overwinnen.

4.2 Strategische issues

In onze nationale economie moeten de agrarische sectoren zoveel mogelijk worden gezien als te zijn activiteiten binnen het nationaal *gemengd bedrijf*. Alle sectoren hebben verbanden met elkaar en de kunst is dat zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen. Veeteelt heeft landbouwonderdelen zoals de rijst- en bacoventeelt nodig voor haar (bij-)producten voor gebruik als veevoercomponent, de groenteteelt heeft veel baat bij de organische meststoffen die vrijkomen bij de veeteelt activiteiten en bij groenteverwerking komen voorde veeteelt weer bijproducten beschikbaar. De efficiency van onderdelen van dit nationaal gemengd bedrijf kan op deze manier verhoogd worden wat zich uit in lagere kostprijzen en bijgevolg meer exportkansen. Schaalvoordelen zijn in de huidige wereld bij de omvang van onze markt relatief moeilijk te behalen dus moeten we ons extra toeleggen op andere maatregelen om met onze landbouw te kunnen overleven. De lange periode van een vaak meer eenzijdige benadering van de landbouw op enkele exportproducten heeft in wezen enkele zwakke marginale bedrijfstakken achtergelaten. Geïntegreerde productie modellen zijn nodig om deze bedrijfstakken genoeg kracht te geven om op de regionale markt te kunnen concurreren.

Voor het belangrijkste product binnen de veeteeltsector, kippenvlees, zal een keuze gemaakt moeten worden voor nationale productie. Twee decennia lang hebben de import kipdelen en in mindere mate de import kip de eigen kippenteelt bedrijvigheid ondermijnt en tot een derde van haar eerdere omvang gereduceerd. Wordt die keuze voor een eigen sterke industrie gemaakt dan zal overleg tussen overheid en bedrijfsleven moeten aangeven hoe dat bereikt kan worden met voordelen voor alle drie partijen: de overheid, de pluimvee sector en zeker ook de burgers als consument. Het verhogen van het huidige minimale tarief van 22% invoerrechten naar meer gangbare tarieven kan in stappen geschieden, waarbij ook *non tariff barriers* worden ingezet.

Bij het rundvee zijn twee issues dringend, het stuiten van de huidige inslacting van de nationale kudde en het vergroten van de rauwe melkproductie. Om de nationale kudde te behouden en te laten groeien zijn maatregelen noodzakelijk daar meer dan de helft van de slachtdieren in 2010 vrouwelijk vee was en het gemiddeld karkasgewicht sterk daalt. De melkvee sector heeft een impuls en onderdeel daarvan is het aantrekkelijker maken van de eigen melkproductie (deviezencomponent van 25%). Melkpoeder komt nu invoerrechtenvrij binnen voor de industrie en er is druk om dat te veranderen. De voervoorziening op veel rundveebedrijven heeft verbetering, waarbij de opzet van efficiënte groenvoerbedrijven door particulieren een mogelijkheid biedt dit te realiseren. Samen met rasverbetering en GAP trainingsprogramma's zal door deze maatregel de druk op de bedrijfsvoering minder worden en zal de output kunnen stijgen.

De verbetering van de slachtveevoorziening en uitbreiding van de productiecapaciteit heeft een aantal samenhangende maatregelen. Geschikt jong ter slacht aangeboden vrouwelijk vee wordt opgekocht en langer ingezet voor reproductie met hoogwaardige fokstieren. Tijdelijke import van slachtvee moet de markt in die periode voorzien van voldoende slachtdieren.

Deze maatregel biedt de mogelijkheid meer ordening in de subsector te bereiken door de aangevoerde dieren na de slacht te classificeren. Hierdoor kan meer transparantie en aanmoediging voor het leveren van kwaliteit worden bereikt en de opkoop worden geprofessionaliseerd .

Bij varkens is de teelt zelf redelijk goed ontwikkeld en behoeft meer de productieomgeving meer aandacht. De mestverwerking is nog een zwak onderdeel bij de productie. Betere methoden om de mest te verwerken zijn nodig bij grote en kleine bedrijven. Onderzoek moet worden gedaan waarbij energieopties en mesttoepassing worden bekeken. Verder is het belangrijk bedrijven te steunen bij het verhuizen van de productie eenheden naar beter gelegen gebieden, zulks mede in het kader van het opstellen van bestemmingsplannen. Op sommige van de huidige bedrijfslocaties is handhaving c.q. uitbreiding van het bedrijf erg moeilijk.

Allerlei vormen van verwerking van vlees worden steeds meer gevraagd oor de consument. Voorkomen moet worden dat dit aspect vooral door import wordt ingevuld. Traditioneel wordt al veel aan conserven en gezouten producten geïmporteerd in ons land. Behalve de lokale markt moeten er met het voordeel van de interne markt ook in de regio mogelijkheden zijn voor bepaalde (ambachtelijke) producten. Het functioneren van deze interne markt is in veel opzichten voorlopig helaas nog zwak gebleken. De huidige omvang van de import vleesproducten is in den beginne al aantrekkelijk genoeg om initiatieven te nemen deze (deels) te vervangen door lokale producten.

5. Ontwikkelingsstrategieën

5.1 Meerjaren strategische doelen

Het veeteeltbeleid van het ministerie van LVV richt zich in de komende beleidsperiode op de volgende strategische doelen.

1. Het waarborgen van de voedselzekerheid voor de totale Surinaamse bevolking.
2. Het waarborgen van de voedselveiligheid.
3. Het ontwikkelen en propageren van duurzame ontwikkeling van de Veeteeltsector.
4. Het doen ontwikkelen van de agrarische sector met de veeteeltsector als onderdeel daarvan tot de voedselproducent en –leverancier van en voor het Caribische gebied.
5. Het vergroten van de bijdrage van de veeteeltsector aan de nationale economie
6. Het scheppen van ruimtelijke voorwaarden voor het duurzaam ontwikkelen van de veeteeltsector
7. Het managen van de randvoorwaarden en risico's bij de uitvoering van het veeteeltbeleid.

De strategische doelen 6 en 7 zijn sectordoordrijvend en omvatten tevens de randvoorwaarden voor ontwikkeling van de veeteeltsector en het realiseren van de strategische beleidsdoelen 1 t/m 5. Tussen de strategische doelen 1 t/m 5 bestaan ook relaties.

- Om voedselzekerheid beter te waarborgen is het ook nodig om duurzame ontwikkeling van de veeteeltsector tot stand te brengen, alsmede ruimtelijke voorwaarden, randvoorwaarden en risico's bij deze ontwikkeling te beheersen
- Voedselveiligheid wordt vergroot door duurzame ontwikkeling van de veeteelt, ruimtelijke voorwaarden, randvoorwaarden en risico's te beheersen
- Duurzame ontwikkeling van de veeteelt wordt mede tot stand gebracht door ruimtelijke voorwaarden, randvoorwaarden en risico's te beheersen
- De voedselproducent en -leverancier worden van het Caribische gebied zal mede mogelijk worden als eerst de voedselzekerheid en -veiligheid voor de totale bevolking gewaarborgd is, de veeteeltsector duurzaam ontwikkeld is, en ruimtelijke voorwaarden, randvoorwaarden en risico's beheerst worden
- Bijdrage aan de economie door de veeteeltsector zal vrijwel zeker zijn als de voedselzekerheid en veiligheid voor de totale bevolking is gewaarborgd, een duurzame veeteeltsector ontwikkeld is, Suriname als voedselproducent en –leverancier dient voor het Caribische gebied en ruimtelijke voorwaarden, randvoorwaarden en risico's beheerst worden.

5.2. Kern ontwikkelingsstrategieën

Bij veeteelt speelt een aantal essentiële randvoorwaarden die de mogelijkheden binnen de sector in belangrijke mate bepalen. Deze zullen moeten worden aangepakt om de sector zelf te ontwikkelen. De grote afhankelijkheid van import grondstoffen voor de voedermengsels is eerder genoemd. De opzet van grootschalige gemechaniseerde bedrijven die hun product lokaal aan de veesector leveren is in meerdere opzichten een vooruitgang. Grootschalige en gemechaniseerde verbouw is vereist om te kunnen concurreren met buitenlandse producten. De Surinaamse realiteit leert dat het aanbod van laaggeschoolde arbeid voor deze activiteiten beperkt is. Het type arbeid dat bij deze gemechaniseerde activiteiten is aantrekkelijker voor werkers, waarbij in de praktijk ook vrouwen ingezet willen worden als chauffeur / bediener van de machines.

De teelt van voederrijst of van gewone rijst als voeder op nu niet (intensief) beplante arealen is een mogelijkheid om niet benutte productie infrastructuur te gebruiken. Interessanter zijn gewassen die een verwerkingsindustrie doen ontstaan met producten met meer toegevoegde waarde.

Bijproducten zoals perskoek kunnen dan beschikbaar komen voor de veeteeltsector. De opzet van een spijsoolie industrie op basis van soja of pinda of de verwerking van pinda tot een assortiment aan snacks zijn voorbeelden die veel bijeffecten kunnen brengen. Een voordeel van dit type industrie is dat 'afval' / residuen terecht kunnen komen bij veevoerfabrieken. Ervaring is er o.a. met de eerdere palmolie industrie geweest. Herstart van oliepalmbedrijven, waarbij de kernen gebruikt worden, gaat ook de bekende Palm Kernel Cake voercomponent opleveren.

Afzien van de keuze van ontwikkeling van de lokale teelt en verwerking van voercomponenten betekent dat onze veeteelt kwetsbaar blijft. Met het perspectief van meer vraag naar en grote prijsschommelingen van deze producten op de internationale markt is een meer autonome vorm van productie een groot winstpunt. Gelet op de toenemende inzet van voedercomponenten in efficiënte teeltsystemen bij alle veeteelt subsectoren is de eerder getoonde eenvoudige overstap door consumenten tussen de beschikbare eiwitbronnen bij productie haperingen in één subsector in de toekomst minder een minder vanzelfsprekende zaak.

De output van de sector komt vooral van veel kleine bedrijven, waar de veeteeltactiviteit veelal als een bijverdienste of hobby wordt gezien. Het nationale belang is vanuit deze brede basis geleidelijk aan een meer professionele veeteeltsector op te zetten. We hebben gezien dat het aantal bedrijven in alle subsectoren in een halve eeuw al met rond de zeventig procent is afgenomen. Een hoger niveau van voedselzekerheid en voedselveiligheid met een lagere kostprijs kan worden bereikt door schaalvergroting, samenwerking en beter management wat meer efficiency in de keten zal bewerkstelligen. Vanuit zo'n positie is export ook meer binnen bereik te brengen. Het is een dwingende eis de efficiency van de lokale bedrijven sterk te verhogen daar onze economie ook steeds opener wordt. De toetreding tot een breed scala aan verdragen, samenwerkingverbanden en de Caribische gemeenschap heeft onze markt toegankelijker gemaakt voor buitenlandse producten. De kostprijsstructuur van onze veeteeltproducten is niet in voldoende mate meegegaan in dit proces, lokaal zijn onze producten al vaak niet meer concurrerend met de import producten. Geen actie ondernemen betekent voor veel lokale producten een gestadig afnemend marktaandeel op de eigen markt. In deze context moet ook gewerkt worden aan voorzieningen die investeren in veeteeltproductie interessant maken. Onder de huidige omstandigheden zal men eerder genegen zijn te investeren in handel dan in productie. De veterinaire dienst vormt welbeschouwd nu in feite een laatste barrière om de gehele veesector op te rollen voor (de handel in) importproducten.

Het voldoen aan de OIE eisen wat betreft de veterinaire dienst, de veeteeltproductiebedrijven en de ondersteuning is niet alleen gericht op voedselveiligheid en daarmee ook voedselzekerheid. Het geheel aan maatregelen zorgt er ook voor dat de veeteeltproductie beter gevolgd kan worden en sneller en effectiever opgetreden kan worden om de productie van bedrijven te optimaliseren, verkeerde stoffen in de voedselketen naar oorsprong kunnen worden getraceerd en algeheel de productkwaliteit en -kwantiteit omhoog gaan. Deze omvorming van de veterinaire dienst is een voorwaarde voor het succesvol kunnen zijn van onze nationale veeteelt bedrijvigheid.

Bij de grondgebonden subsectoren, met name slachtvee en melkvee, is de infrastructuur in bijna alle productiegebieden verwaarloosd. Met name de waterbeheersing is vaak desastreuus, waardoor het investeren in bijv. graslandverbetering meestal niet verantwoord is. De gebruikte 'natuurlijke' graslanden hebben een lage grasproductie en kunnen door de voortdurende veebezetting een ongezond milieu zijn voor het vee. Zonder goede afwatering en anderzijds beschikbaarheid van water kan niet optimaal worden geproduceerd op deze graslanden. Aanpak van de infrastructuur (verbetering en onderhoud) middels het instellen c.q. activeren van waterschappen kan dit probleem helpen oplossen. Waterschappen moeten bevoegdheden krijgen om bijdragen te innen en onderhoud af te dwingen.

Het goed in kaart brengen van de huidige veeteeltactiviteiten moet helpen bij het aanwijzen van productiegebieden waarmee bij het opstellen van bestemmingsplannen en bij het instellen van waterschappen met de daarbij behorende middelen voor verbeteren van de productie infrastructuur beter kan worden gefocust.

De meerderheid van het aantal bedrijven hebben kleine arealen grond tot hun beschikking en uitbreiding van het bedrijf in de nabijheid is veelal niet mogelijk. De (komende) asfaltering van wegen in de districten Para en Brokopondo biedt mogelijkheden voor de opzet van grotere veebedrijven maar de realiteit is dat veel gronden in deze gebieden reeds zijn uitgegeven voor landbouw- en veeteelt activiteiten in de zeventiger en tachtiger jaren. De eventueel toen gestarte activiteiten zijn vaak weer gestopt en de eigenaren zijn vergrijsd. Wil men hier opnieuw starten dan zal waar mogelijk aan het terugbrengen van de gronden in de boezem van de overheid moeten worden gewerkt.

De wet- en regelgeving zal aangepast moeten worden om verdere verbeteringen in de teelten door te voeren. Nu worden activiteiten geremd door het ontbreken van de nodige wet- en regelgeving.

5.3. Analyse van het algehele sectorbeleid

Sectorbreed duidt de mediaan van de omvang van bedrijven op kleine bedrijven, ook als ter correctie van de veronderstelde onderrapportage de cijfers in onderstaande tabel met 50 tot 100% worden verhoogd.

Tabel 18. Mediaan van de aantallen dieren per bedrijf in de subsectoren veeteelt (2008).

Type	aantal dieren	Type	aantal dieren	Type	aantal dieren
Melkvee	3-4	Slachtkippen	10-49	Doksen	10-49
Slachtvee	5-9	Legkippen	10-49	Schapen	5-9
Varkens	5-9	Huiskippen	10-49	Geiten	10-19

Ook de relatief hoge gemiddelde leeftijd van de veetelers (45-54 jaar), de beperkte opleiding en het overwegend parttime karakter van de activiteiten vormen, samen met een vaak beperkte betrokkenheid met de sector, hindernissen om te komen tot snelle en aanzienlijke productiegroei over een langere periode binnen de subsector.

Kijken we naar de arealen van de bedrijven met herkauwers dan zien we grote beperkingen om vanuit deze positie snel sterke groei te realiseren. De grootste groep bedrijven (± 650) beschikt over 1 tot 2 ha grond, vaak inclusief woonvoorzieningen op het zelfde stuk grond. Ruim 90% van de veeteeltbedrijven met herkauwers zit in de groep met een spreiding van 0+ tot 9.99 ha. De kwaliteit van het grasland bij deze bedrijven is voor het overgrote deel natuurlijk grasland wat een lage voerproductie en voerkwaliteit voor de dieren betekent. Bijvoederen is dan nodig, maar dat leidt tot extra kosten bij de vaak al marginale bedrijfsvoering.

In de afgelopen vijftig jaar is het aantal veebedrijven drastisch afgenomen, meer dan 70% van het aantal bedrijven verdween. Bij varkensbedrijven is slechts 15% van het aantal in 1959 overgebleven. Veel van de huidige bedrijven hebben deze periode overleefd maar hebben hun areaal niet (sterk) uitgebreid om de productie efficiënter te kunnen voortzetten. In de afgelopen periode is er ook geen beleid geweest om kleine bedrijven in staat te stellen en te stimuleren tot groei om tot een meer rendabele opzet van het veebedrijf te komen.

Slachtveeproductie is gemiddeld weinig productief, maar aangezien de prijzen op een relatief hoog niveau zijn blijven kleine bedrijven in stand. Goed fok- en vermeerderingsmateriaal, vroeger van de SEL bedrijven afkomstig, is sinds twee decennia minder beschikbaar. Productie en karkaskwaliteit zijn laag en beide behoeven verbetering voor zowel de lokale als de regionale markt. De laatste jaren is er weer sprake van **inslacting** van de nationale kudde, meer vrouwelijk dan mannelijk vee wordt geslacht en er is een trend van afname van het gemiddeld karkasgewicht.

Bij varkensteelt is het aantal bedrijven in de laatste decennia sterk afgenomen. De huidige groep streeft naar kwaliteitsverbetering en verhoging van de productie efficiency en is daar gezien de gemiddelde output per bedrijf in geslaagd. De hoge voerprijzen vormen vooral voor de kleine bedrijven een probleem.

De kippensector is relatief goed georganiseerd maar heeft onderling en naar de overheid nog een betere communicatie. De hoge inputprijzen, met name voer, de hoge voerconversie, overwegend kleine bedrijven en de fiscale achterstelling t.o.v. importproducten zorgen voor kostprijzen die nog te weinig concurrerend zijn met de import kip en zeker met de gedumpte kipdelen. Ondersteuning van de nationale kipsector is op zijn plaats, waarbij eenvoudige maatregelen een eerste stap zijn. Strenger toezicht op de import kan al veel betekenen. Uniforme eisen aan etiketten (Nederlandse taal, gewicht in kg, houdbaarheid zes maanden vanaf **slachtdatum**, etc.) en goede handhaving van de eis zou de lokale sector al meer lucht geven naast doorvoering van fiscale voorzieningen voor importtarieven op input en vrijstelling van omzetbelasting binnen de keten.

De kleine herkauwers krijgen nu meer gerichte aandacht, wat nodig is voor de doorbraak van deze op zich veelbelovende subsector. Rasverbetering en goed management kunnen de productie snel doen stijgen, waarbij ordening van de subsector en meer specialistische verdeling tussen de bedrijven de output van de groep bedrijven verder kan versterken.

Om de eerder genoemde belemmeringen aan te pakken wordt een aantal activiteiten ondernomen. Allereerst zijn enige randvoorwaarden van de veeteeltproductie erg belangrijk:

- lokaal goedkoop produceren van goede **basis voercomponenten** voor de subsectoren. Direct bij pluimvee, varkens en melkvee maar ook bij slachtvee en kleine herkauwers zijn de voerkosten belangrijk. Dure grondstoffen, mede door hoge transport- en bijkomende kosten, kunnen door lokale productie van grondstoffen worden vervangen met veel andere economische voordelen.
- het volgens **OIE standaarden** functioneren van de veterinaire dienst en overige diensten. De veterinaire inspectie moet omgevormd worden tot het kwaliteitsbewakend orgaan op het gebied van dierziekte monitoring en –bewaking, mede ondersteund door de bedrijvenregistratie en het dieridentificatie en -registratie systeem voor landbouwhuisdieren. Op deze wijze kan een gezonde en levensvatbare ontwikkeling van de veehouderij behaald worden welke voor voedselzekerheid en voedselveiligheid zorgt alsook een voorwaarde is voor de export van vlees en dierlijke producten.
- aanpassing van **wet- en regelgeving** voor de veehouderij en gerelateerde bedrijvigheid. De huidige wetten zijn oud en ontoereikend voor de gewenste ontwikkeling van de veeteelt en verdere verwerking van haar producten. Overzicht van deze aanpassingen staat in Bijlage 2.

Graslandverbetering is essentieel voor groei van melk- en slachtveebedrijvigheid, wat alleen bereikt kan worden door een goede waterbeheersing in de productiegebieden. Een dergelijke situatie is alleen haalbaar als er **functionerende waterschappen** in deze gebieden zijn. Ook hiertoe is goede wet- en regelgeving nodig voor de instelling en handhaving van het gezag voor goed waterbeheer.

Gelet op die conclusies zijn bij de veeteeltproductie zelf de volgende beleidspunten belangrijk:

- **verlaging van de kosten** van input door fiscale maatregelen, meer efficiency in aanvoer, etc.
- **beter bedrijfsmanagement** voor meer efficiency en hogere productkwaliteit, hiervoor zijn vervolg en uitbreiding van GAP trainingen in alle subsectoren, alsook specifieke trainingen, van belang
- **kwaliteitscontrole op voercomponenten en – producten**, waarbij ook toeleveringsbedrijven worden betrokken en betere beschikbaarheid van goede componenten wordt gestimuleerd
- **kredietfaciliteiten** beter afstemmen op de kenmerken van de subsector
- (stimuleren van) **betere samenwerking & communicatie** in de ketens en met de overheid, waarbij private organisaties worden opgezet die toezien op productie en kwaliteit
- **rampenplannen** per dierziekte ontwikkelen alsook compensatieregelingen en –fondsen opzetten
- binnen **bestemmingsplannen** moeten productiegebieden voor veeteelt worden aangewezen. Overheid en (organisaties van) subsectoren moeten samenwerken om criteria voor specifieke teelten op te stellen alsook mogelijke steun voor het verhuizen van bestaande bedrijven en vormen van ruilverkaveling in bestaande productiegebieden te bezien

5.4 Gezichtspunten van NGO's en stakeholders

Bij de workshops zijn de subsectoren ingelicht over het voorgenomen beleid en de ideeën hoe dat te realiseren. De workshop van slacht- en melkvee was gecombineerd en door de grote opkomst onder minder ideale omstandigheden geacommodeerd. De gezichtspunten van alle mensen van die grote groep belanghebbenden zijn wellicht niet altijd goed naar voren gekomen, maar er waren duidelijke algemene aandacht- en zorgpunten. Voor de pluimvee- en varkens- subsectoren zijn later aparte workshops georganiseerd, waarbij de sector beter haar inzichten naar voren kon brengen.

Algemeen

Traditioneel verwachten onze burgers veel van de overheid. Ook de agrarische sector, hier de veeteeltsector, heeft vaak hoge verwachtingen van de overheid op enige deelgebieden.

Men wil vooral duidelijkheid bij het voorgenomen beleid. In het verleden zijn allerlei zaken aangekondigd, niet uitgevoerd en de boeren konden vervolgens geen uitleg krijgen van hoe en waarom het niet doorging bleek te gaan. Aanspreekpunten moeten aangewezen worden.

Rundveeteelt

De gesignaleerde inslacting baart zorgen, voor het drachtigheidonderzoek wordt het ressort aanbevolen als plaats van onderzoek en eventueel voor het verstrekken van slachtvergunningen voor vrouwelijk vee. Om tot een betere productie te komen worden o.a. genoemd:

- Rasverbetering van runderen, slacht- en melkvee, door KI en import van kwaliteit fokvee.
- Graslandverbetering stimuleren en opzet van modelbedrijven voor melk- en slachtvee
- Betere kredietmogelijkheden voor veeboeren met langere aflossingsvrije perioden
- Dierziektebewaking systeem verbeteren en compensatieregelingen instellen
- Trainingen voor beter grasland- & bedrijfsmanagement en GAP certificatie

Import van slachtvee in combinatie met slachtverbod voor koeien wordt afgeraden, er zou een nationale kudde van afnemende kwaliteit gaan ontstaan. Voorstel is kwaliteit melkvee te importeren en het slecht producerend melkvee te slachten om het aanbod aan slachtvee te verruimen.

Er is de nodige scepsis over uitbreidingsplannen. Gewezen wordt op vroegere projecten (Stalweide I en II, Babunhol, Reeberg) die verdwenen zouden zijn. Evaluatie is nodig van die eerdere projecten. Vraag is ook wie, wat, waar en hoe gaat uitvoeren.

Pluimveeteelt

Men klaagt over de huidige importen en lange wachten op acties van regeringen. De *Bound rate* verhogen duurt al acht jaar, men wil nu actie. De regering moet gebruik maken van *non tariff barriers*, bijvoorbeeld door de bewaartijd van Surinaamse kip (6 maanden) en van buitenlandse kip (1 jaar) gelijk te trekken.

Bij import van kip moet jaarlijks een inspectiebezoek aan de producent door de Veterinaire Dienst op kosten van de importeur worden geëist, op verpakking moet in Nederlands gestelde informatie staan en geen datum van verpakking, zoals in sommige gevallen, maar de datum van het slachten.

Belangrijk is ook standaarden voor kippenvlees, -producten en tafeleieren in te voeren, incl. de nodige wetgeving. Vergunningen verlenen voor kippenbedrijven & slachterijen vinden de meeste aanwezigen wel belangrijk, uitvoering lijkt echter moeilijk, maar ook wie gaat wat uitvoeren: LVV Veterinaire Dienst, BOG, SBS ?

Rond kredieten vindt men dat de Landbouwbank niet moet fuseren met de Nationale Ontwikkelingsbank (NOB), landbouw moet volop aandacht krijgen! De AKF bedragen moeten worden aangepast aan eisen van de veeteeltsector zo ook is een langere aflossingsvrije periode nodig. Mogelijkheid van zich kunnen verzekeren bij leningen onderzoeken, teeltrisico's zijn hoog.

Rond de voersituatie zijn er ook veel opmerkingen. Voermengers moeten vergunningen hebben. Inefficiëntie in haven maakt bulkgrondstoffen extra duur. Onze kleine hoeveelheden, mede vanwege het opslagprobleem in ons warm & vochtig klimaat, verhogen de voerkosten, etc. Rijsthandelaren proberen vaak oude, niet meer voor menselijk gebruik geschikte, rijst te slijten aan de voersector.

Varkensteelt

Bij het punt van dure input werd gesteld dat de overheid de totale fiscale organisatie & controle moet verbeteren om o.a. manipulaties met opkooprijzen te voorkomen. Vroeger was er betere regulering van de varkenshandel door regelmatig overleg tussen Nacovar en de slaggers.

Trainingen over voersamenstelling en bedrijfsmanagement (GAP) moeten alle boeren, klein en groot, bereiken. Meer wet- en regelgeving is nodig voor voer, zgn. zelfmengers moeten aan kwaliteitsnormen voldoen. Meer samenwerking is nodig in agrarisch sector, oude rijst leveren aan veevoerbedrijven en padie exporteren zijn slecht voor beide sectoren. Het voorstel is om alle vrijkomende grondstoffen via een centraal orgaan te leiden dat o.a. kwaliteitscontroles en analyses uitvoert voor een betere en gezondere sector.

Samenvattingen van de workshops zijn opgenomen in Bijlage 3.

6. Gebieden voor internationale samenwerking

Er zijn verschillende onderwerpen waar de aanwezige kennis in ons land aangevuld zou kunnen worden. Met name bij het brede item *voer en voerverwerking* kan door (intensieve) samenwerking van onze instituten met buitenlandse organisaties en instituten nieuwe kennis en inzichten worden verkregen.

Op het gebied van verbeterde grasrassen is er de laatste decennia nauwelijks nieuw plantmateriaal ons land binnengekomen, terwijl voor deze belangrijke voerbron voor de herkauwers zeker nieuwe rassen ontwikkeld zullen zijn. Ook vanuit de stakeholders is aangedrongen op samenwerking met onze zuiderbuur Brazilië, waar veeteeltgebieden met redelijk vergelijkbare omstandigheden verder worden ontwikkeld. EMBRAPA is een voor de hand liggende organisatie, waar ook al andere uitwisselingen mee gaande zijn. Grasrassen en graslandmanagement zijn belangrijke onderwerpen.

Naast grasland zijn ook voergewassen een belangrijk item bij het verder ontwikkelen van onze veeteeltsector. Met o.a. onze zuiderbuur zijn in het verleden samenwerkingsverbanden geweest waarbij ondermeer het gewas soja is opgenomen. Het verder optrekken van de landbouw in het Amazone gebied is mede gebaseerd op nieuw ontwikkelde rassen / variëteiten, welke in het humide klimaat en op de (sterk) verweerde bodems goed blijken te produceren. Ook in dit geval lijkt EMBRAPA een aangewezen partner bij de zoektocht naar goede variëteiten en teeltwijzen.

Speciale aandacht vergt ook cassave, welk gewas in meerdere landen goed gemechaniseerd is en daardoor een vergrote bijdrage levert aan zowel de menselijke als de diervoeding. Ons westelijk buurland Guyana is al enige jaren bezig met cassave experimenten voor de veevoeder industrie. Dit gebeurt in samenwerking met CLAYUCA, een samenwerkingsverband van een aantal Caribische en Latijns Amerikaanse landen. Naast het zoeken naar geschikte variëteiten en teeltwijzen is ook het efficiënt drogen van de wortelknollen een belangrijk voorwaarde om te komen tot een goed alternatief voor de huidige geïmporteerde voercomponenten.

Naast CLAYUCA zal ook bij EMBRAPA en andere instituten samenwerking kunnen worden gezocht op dit gebied.

Uit verschillende landen wordt al genetisch materiaal betrokken om onze groepen van landbouwhuisdieren beter te laten produceren. Ook op dit gebied is een continue uitwisseling van ervaringen en kennis belangrijk voor onze subsectoren.

In onze regio en deels onder vergelijkbare klimaatsomstandigheden maakt buurland Brazilië op economisch gebied de laatste jaren een snelle vooruitgang mee. Deze brede sociaal economische ontwikkeling wordt in belangrijke mate gevoed door het succes op agrarisch gebied dat weer steunt op goede organisatie, veel landbouwkundig onderzoek en de goede verspreiding daarvan. Landbouw of beter de agrarische sector kan hier als de motor van de economie worden beschouwd.

7. Acties

7.1. Activiteiten overzicht naar beleidsdoel

Activiteitenmatrix voor OD Veeteelt Algemeen doel : duurzame bijdrage van de veeteelt subsectoren aan de nationale economie			
Subdoel	Maatregelen	Indicatoren	Ministerie / instantie
1. Realiseren & waarborgen van voedselzekerheid voor de totale Surinaamse bevolking	1. Ombuigen van huidige inslacting van kudde runderen naar groei: a. Tijdelijke import slachtdieren b. Import van slachtvee fokdieren c. Verbod op slachten van vrouwelijke dieren d. Inrichting van veeopvang bedrijf 2. Graslandverbetering door voorlichting, trainingen en onderzoek 3. Stimuleren van rasverbetering en vermeerdering van productievere veetypen bij de subsectoren	1. toename van nationale kudde en na 3 jaar voldoende lokale slachtdieren (12.000 / jaar) zonder afname van de nationale kudde 1d functionerend veeopvang bedrijf met jaarlijks levering van 1600 fokdieren totaal 2. 10 % meer cultuurgrasland per jaar bij kleine bedrijven 3. gemiddeld 5% betere karkaskwaliteit bij varkens en herkauwers per jaar	LVV / SEL / stichting / particulieren
2. Waarborgen v. agrarische gezondheid & voedselveiligheid (1-6 Omvorming Veterinaire Dienst naar OIE normen)	1. Herbouw & operationaliseren van veterinaire laboratorium binnen het geïntegreerd LVV voedselveiligheid laboratorium 2. Aanpassen wet- en regelgeving voor veehouderij 3. Opleiding van minimaal 26 Animal Health Assistants voor veld- & keuringswerkzaamheden 4. Afronden van bedrijven- en dierenregistratie en -identificatie. 5. Afronden dierziektesurvey voor opzet dierziektebewakingssysteem 6. Opstellen rampenplannen voor dierziekten en overeenkomen van compensatieregelingen bij ruiming met organisaties/boeren 7. Verbeteren rauwe melkkwaliteit door GAP trainingen en certificering van melkveebedrijven 8. Trainingen in GAP management en certificeren van alle typen veebedrijven 9. Realisatie van bouw van nieuw slachthuis in Nieuw Nickerie	Veterinair Laboratorium is gecertificeerd, passieve survey slachtdieren werkt Wet- en regelgeving aangepast volgens OIE standaarden Minimaal 26 AHA's opgeleid en ingezet als keurmeesters en paraveterinair Van commerciële bedrijven is 100% geregistreerd en hun I&R is voltooid in 2015. <i>Survey uitgevoerd in 4 zones, aanvraag dierziektevrij status (eind 2012)</i> Disease preparedness plannen zijn up to date. Compensatieregeling+ fonds voeding <i>in place</i> (eind 2012) Jaarlijks 50 producenten getraind en 5 bedrijven gecertificeerd Jaarlijks 50 producenten getraind en 5 bedrijven gecertificeerd Slachthuis Nickerie gerealiseerd in 2013	LVV / J & P / MINOV / VG / bedrijfsleven /

-- vervolg activiteitenmatrix veeteelt--

3. Het ontwikkelen van een duurzame agrarische sector	<ol style="list-style-type: none"> 1. Invoeren maatregelen rapport <i>Fiscale voorzieningen agr. sector</i> 2. Stimuleren van organisaties voor ordening van subsectoren, studie & toepassen van ketenbenadering 3. Uitwerken van regelgeving voor veevoer: classificatie, analyse eisen, opkoopmechanismen, etc. 4. Update melkcollectie studie en bouw pilot melk collectie station. 5. Afronden opzet Staatsboerderij tot trainingscentrum voor veeteelt 	<p>Uitvoering rapport in 2012</p> <p>Opstart van één productschap per jaar</p> <p>Na aanpassen wetgeving is controle veevoer in 2013 gerealiseerd</p> <p>Realisatie van 1 melkcollectie station per jaar</p> <p>Afronding eind 2014</p>	LVV / FIN / HI / SBS /
4. Ontwikkelen van sector tot voedselproducent en voedselleverancier voor het Caribische gebied	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uitvoering haalbaarheidsstudies voor grootschalige slachtvee- en melkproductie. 2. Studie gebruik oude mijngebieden voor rundveeproductie 	<p>Studies uitgevoerd ultimo 2013</p> <p>Studie uitgevoerd ultimo 2013</p>	LVV / NH / RGB / FIN / BIS / Suralco / ADEK / consultants
5. Vergroten bijdrage van agrarische sector aan de nationale economie	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stimuleren van verdere verwerking van diverse vleessoorten (importvervanging) 2. Ontwikkelen van voermengsels met meer lokale componenten. 	<p>Marketingstudie afgerond in 2012</p> <p>Onderzoek afgerond in 2015</p>	LVV / HI / ADEK / consultant
6. Scheppen van ruimtelijke voorwaarden voor duurzame ontwikkeling	1. Evaluatie v. eerder uitgevoerde veeteeltprojecten en opstellen van eisen voor opzet van nieuwe productiegebieden van de vijf subsectoren binnen op te stellen bestemmingsplannen. Hervestiging van veebedrijven uit verkavelde gebieden vergt extra aandacht.	Evaluatie afgerond in 2012	LVV / RGB / FIN / RO / NH / consultant
7. Managen van randvoorwaarden en risico's bij uitvoering beleid	<ol style="list-style-type: none"> 1. Praktijkstudie voor grootschalige gemechaniseerde lokale teelt van voercomponenten. 2. Verbetering van waterbeheersing in productiegebieden door instelling & doen functioneren waterschappen 3. Verbeteren van kredietfaciliteiten voor veeteeltsector (hoogte krediet, <i>grace period</i>) 	<p>Afgerond in 2015</p> <p>Realisatie in 2012</p>	LVV / AdeKUS / CELOS / ADRON / RO / OW / LB / Bedrijfsleven

Een meer uitgebreide vorm van deze matrix is in Bijlage 4 opgenomen.

7.2. Nadere omschrijving van activiteiten naar beleidsdoel

Doel 1. Realiseren & waarborgen van voedselzekerheid voor de totale Surinaamse bevolking

1. Ombuiging voortgaande inslaching van kudde runderen naar groei van het aantal dieren:

Ter verduidelijking van de voorgestelde maatregelen voor instandhouding en groei van de slachtveekudde, t.w.

1. *Import slachtdieren*
2. *Import slachtvee fokdieren*
3. *Verscherping en strikte handhaving van verbod op slachten van vrouwelijke dieren*
4. *Inrichting veeopvang bedrijf*

de volgende informatie:

1. Ter ontlasting van de druk op de nationale kudde wordt voorgesteld om tijdelijk per maand 250 dieren te importeren met een gemiddeld geslachtgewicht van 220 kg. Dit is het vleesequivalent van 350 dieren met het gemiddeld geslachtgewicht van 2010 (161 kg). De 350 dieren die hiervoor niet uit de nationale kudde hoeven te worden geslacht moeten uiteraard vrouwelijke dieren zijn. Deze groep vrouwelijke dieren (per jaar max. 4.200 stuks) hebben de potentie om per jaar max. 2900 kalveren te produceren, waarvan 1450 vrouwelijke kalveren dienen ter versterking van de nationale kudde.

2. Import van fokdieren voor slachtvee ter grootte van 1500 dieren over 1 jaar geeft per jaar 1050 kalveren waarvan 525 vrouwelijke dieren, die dienen ter versterking van de nationale kudde.

3. Verbod is duidelijk, alleen koeien die zich niet meer kunnen voortplanten of die hun kalveren niet groot kunnen brengen mogen worden geslacht. M.a.w. alleen op aanwijsbare veterinaire gronden.

4. Indien producenten vrouwelijke runderen te koop aanbieden vanwege o.a. bedrijfsbeëindiging moet een ingestelde veeopvang deze dieren opkopen van de producent en wederom in productie brengen. Het voortplantingspotentieel van de nationale kudde wordt zo optimaal ingezet.

Deze groep maatregelen geeft de volgende effecten (projectie over tijd):

rekenend over een tijdsspanne van 3 jaren zal het vrouwelijke deel van de slachtveekudde groeien met ongeveer 5.900 dieren.

Uitgaande van de Agrarische Census is dit 35% van het in 2008 aanwezige aantal vrouwelijke dieren van de slachtvee kudde. De potentiële productie van (extra) 5.900 vrouwelijke dieren is 4.100 stuks runderen dat met een gemiddeld geslacht gewicht van 160 kg in totaal 660.000 kg karkasgewicht oplevert. Hiermee zou, op basis van de slacht- en consumptiegegevens van 2010, de import van slachtdieren na drie jaren kunnen stoppen vanwege genoeg aanwas van de eigen kudde.

De voorgestelde acties zijn:

- a. Het opzetten van een vermeerderingsbedrijf en de import van slachtvee fokdieren
- b. Het instellen van een slachtverbod van gezond vrouwelijk vee
- c. De import van slachtdieren

Ad a.) Het opzetten van een vermeerderingsbedrijf

Doel van het vermeerderingstation is om de producenten van slachtvee te voorzien van kwalitatief hoogwaardig vermeerderingsmateriaal. Daarnaast worden onder meer ter slachting aangeboden lokaal vrouwelijk vee opgevangen voor gerichte vermeerdering of om af te mesten (de **veeopvang**).

Dit bedrijf kan ook voorzien in dieren die gericht afgemest zijn tot verbeterd slachtdier. Hiermee wordt beoogd dat karkasgewicht en -kwaliteit sterk verhoogd worden, waardoor een betere prijs wordt verkregen. Karkassen van goed gewicht en goede kwaliteit zijn nodig om de lokale markt beter te voorzien en dit geeft in de toekomst eveneens een opening tot export naar de regio.

Prestatie indicatoren van acties

Productie van 1600 stuks vermeerderingsdieren per jaar (korte termijn)

Financieringsmogelijkheden

In juni 2010 is een projectdossier geschreven dat bovenstaande activiteiten omvat. Dit project dossier is in oktober 2010 via de Venezolaanse Ambassade ter financiering aangeboden aan de ALBA Bank of Venezuela.

Risico's

De financiële afhankelijkheid van de overheidsbegroting en de comptabele wetgeving vormen een groot risico bij continuering van het project. Voorwaarde voor succes is een privaatrechtelijk orgaan te maken dan wel een bestaand orgaan te gebruiken waardoor de eigen inkomsten terugvloeien in het bedrijf.

Ad b.) Het instellen van een slachtverbod van vrouwelijk vee

Er is sprake van een inslaching van de productiepotentie bij het rundvee, het eerste halfjaar van 2011 was **56%** van de geslachte dieren koeien. Met het verbod op het slachten van (gezond en goed) vrouwelijk vee krijgt de nationale veestapel kans om te groeien. Een producent kan deze dieren indien gewenst aan bovengenoemd vermeerderingsbedrijf c.q. opvangbedrijf verkopen.

Prestatie indicatoren

Alleen via veeopvang 5000 vermeerderingsdieren per jaar .

Financieringsmogelijkheden

Op jaarbasis worden er gemiddeld 5000 koeien (ca. 6000 geslacht in 2010) opgekocht met een gemiddelde waarde van SRD 2000,- wat neerkomt op een totaal bedrag van SRD 10.000.000,-. Financieringsbron idem als bij vermeerderingsbedrijf.

Risico's

Een belangrijk risico is het ontbreken van relevante wetgeving. Mede hierdoor is blijvende medewerking van veebedrijven een voorwaarde.

Ad c.) de import van slachtdieren

Tijdelijke import van slachtdieren om de druk op de lokale kudde te verlagen, waarbij circa 50% van de vraag wordt binnengehaald. De dieren worden opgevangen op een quarantaine bedrijf.

Prestatie indicatoren

Import per maand van 250 slachtdieren met een gemiddeld slachtgewicht van 220 kg gedurende drie jaren

Financieringsmogelijkheden

Import en opvang zal door particulieren geschieden.

Risico's

Behalve bekende risico's voor import van besmettelijke dierziekten bij de import van dieren uit het buitenland zijn hierbij weinig risico's te noemen. De geïmporteerde dieren worden in quarantaine gehouden en binnen drie maanden geslacht met regelrecht 'verzegeld' transport naar het slachthuis. Alleen karkassen worden verkocht aan derden (slagers). De noodzaak kan bestaan de dieren snel te slachten en vervolgens het karkas te bevriezen. De reactie van de slagers c.q. de consumenten op dit type vlees is onbekend. De aanvoer van goed beveleesd slachtvee bergt het risico in zich, dat veehouders pogingen ondernemen toch goedgebouwde stieren te verkrijgen ter versterking van hun eigen veestapel. Op importeur en de betrokken overheidsdiensten rust de taak dit te voorkomen.

2. Intensieve voorlichting t.a.v. graslandbeheer en introductie nieuwe rassen

Om het gemiddelde karkasgewicht en -kwaliteit c.q. de melkhoeveelheid en -kwaliteit te verhogen tot internationale standaarden opdat exportmogelijkheden ontstaan zal er een intensieve training voor graslandaanleg en -beheer worden uitgevoerd. Nadruk is daarbij op bedrijven in gebieden met een verbeterde infrastructuur. Gelijkwaardige initiatieven worden bij de kleine herkauwers ondernomen in het kader van een reeds lopende activiteit .

Prestatie indicatoren

Voorlichting en training verzorgd aan 100 rundveeproducenten per jaar. Jaarlijks 10% meer cultuurgrasland bij kleine bedrijven.

Financieringsmogelijkheden

De kosten van deze activiteit kunnen uit de reguliere begroting van het Ministerie van LVV worden opgebracht.

Risico's

Bereidheid tot samenwerking van de relevante stakeholders. Investeren in graslandverbetering is vaak pas zinvol indien de waterbeheersing in het gebied in orde is.

3. Stimuleren van rasverbetering en vermeerdering van productievere veetypen bij de subsectoren

Om de gemiddelde productie en kwaliteit te verhogen tot internationale standaarden zal er een intensieve training en een gericht fokbeleid worden uitgevoerd bij de subsectoren slachtvee, melkvee, varkens en kleine herkauwers. KI ondersteuning is reeds beschikbaar bij runderen en varkens en komt met de nodige training beschikbaar bij de kleine herkauwers.

Prestatie indicatoren

Voorlichting en training verzorgd aan 100 producenten per jaar. Gemiddeld 5% betere karkaskwaliteit bij betrokken diertypen.

Financieringsmogelijkheden

De kosten van deze activiteit kunnen uit de reguliere begroting van het Ministerie van LVV worden opgebracht.

Risico's

Bereidheid tot samenwerking van de relevante stakeholders. Brede overeenstemming over de gewenste genetische eigenschappen en daarmee de rassen welke bij dit beleid worden ingezet.

**Doel 2. Waarborgen van agrarische gezondheid & voedselveiligheid
(1-6 Omvorming Veterinaire Dienst naar OIE normen)**

- 1. Herbouw & operationaliseren van veterinair laboratorium** binnen het geïntegreerd LVV voedselveiligheid laboratorium
- 2. Aanpassen wet- en regelgeving voor veehouderij**
- 3. Opleiding van minimaal 26 Animal Health Assistants** voor veld- & keuringswerkzaamheden
- 4. Afronden van bedrijven- en dierregistratie en -identificatiesysteem.**
- 5. Afronden van dierziektesurvey voor opzet van landelijk dierziektebewakingssysteem**
- 6. Opstellen van rampenplannen voor dierziekten** en overeenkomen van **compensatieregelingen** bij ruiming met organisaties/boeren

*Deze zes activiteiten vormen onderdeel van het eerder gestarte project **Veehouderij ontwikkeling in Suriname (ASP)** dat de veterinaire dienst omvormt naar een modern dierziektebewakingssysteem volgens OIE normen. Veel van de activiteiten zijn reeds gaande en moeten afgerond worden. In Bijlage 1 wordt meer achtergrond informatie gegeven. Bijzondere aandacht behoeft punt 3: de opleiding van 26 Animal Health Assistants, welke **dringend** zijn beslag moet krijgen. De huidige te kleine groep AHA's vergrijsst en het nieuwe apparaat vergt jonge krachten die het liefst enkele jaren meelopen met de ervaren 'senioren'.*

7. Verbeteren rauwe melkwaliteit door GAP trainingen en certificering van melkveebedrijven

Deel 1. Continuering GAP management programma. Training van veehouders en andere stakeholders op het gebied van management zal steeds worden gegeven ter upgrading van het bedrijfsmanagement. Doel is een efficiëntere bedrijfsvoering die aansluit op nieuwe eisen.

Prestatie indicatoren

Toename melkproductie met 10% per jaar. Per jaar 50 producenten getraind in GAP voor melkveebedrijven.

Financieringsmogelijkheden

De kosten van deze activiteiten worden opgebracht uit de reguliere begroting van het ministerie.

Deel 2. Uitvoering certificeringprogramma's voor melkveebedrijven. De training aan veehouders zal gekoppeld worden aan begeleiding bij de GAP certificering van het bedrijf.

Prestatie indicatoren

Per jaar vijf bedrijven begeleid bij de certificering

Financieringsmogelijkheden

Het Agrarisch Kredietfonds biedt hierbij de mogelijkheid om kleine bedrijfsinvesteringen te plegen.

Risico's

Voor beide delen van deze activiteit kunnen geen risico's worden onderkend.

8. Trainingen in GAP management en certificeren van alle typen veebedrijven

Training van veehouders en andere stakeholders op het gebied van management zal steeds worden gegeven ter upgradering van het bedrijf. Hiermee wordt gestreefd naar een efficiëntere bedrijfsvoering. Deze training aan veehouders is gekoppeld aan GAP certificering van het bedrijf.

Prestatie indicatoren

Per jaar o.a. 40 varkenshouders getraind in management

Per jaar o.a. 10 varkensbedrijven gecertificeerd

Financieringsmogelijkheden

De kosten van deze activiteiten worden opgebracht uit de reguliere begroting van het ministerie. Voor de bedrijven zijn er mogelijkheden kleine verbeteringen binnen het bedrijf met AKF leningen te verwezenlijken.

9. Realisatie van bouw van nieuw slachthuis in Nieuw Nickerie

De activiteiten rond de bouw van het nieuwe openbaar slachthuis Nickerie hebben in het jaar 2010 veel vertragingen ondervonden. Ondanks dat de bouw van de fundering en grondwerken (fase 1) voorspoedig is verlopen, heeft de uitvoering van fase 2, de staalconstructie veel vertraging opgelopen. De oorzaak is dat de aanbesteding van de staalconstructie op 11 september 2009 heeft plaatsgevonden met het oog op besteding via sectorfondsen. Dit is niet meer mogelijk gebleken en de uitvoering is ten laste gebracht van de nationale begroting van het ministerie van LVV voor het begrotingsjaar 2010. De constructie is inmiddels ter plaatse opgezet (juli 2011).

Prestatie indicatoren

Nieuwbouw slachthuis Nickerie in 2013 afgerond

Financieringsmogelijkheden

Opgebracht op de Nationale Begroting 2011 en 2012 als beleidsmaatregel.

Risico's

De financiële afhankelijkheid van de overheidsbegroting vormt een groot risico voor continuïteit van het project.

Doel 3. Het ontwikkelen van een duurzame agrarische sector

1. Uitvoering geven aan het rapport *Fiscale voorzieningen voor de agrarische sector*, waarin voorstellen voor vrijstelling van OB op lokaal gefabriceerd voer en input invoerrechtsvrij en omzetbelastingvrij te importeren. De huidige situatie benadeelt lokale producenten t.o.v. import producten. Uitvoering van de maatregelen zal de kostprijs van de producent verlagen en daarmee zijn concurrentiepositie verbeteren. Voor de veeteelt leveren de voorgestelde maatregelen voordelen op alsook is voor het overheidsbudget een positief saldo berekend.

2. Stimuleren van organisaties voor ordening subsectoren & mogelijk toepassen ketenbenadering. Het Onderdirectoraat stimuleert belanghebbenden in de subsectoren om (weer) te komen tot een actieve organisatie die werken aan de ordening van betrokken subsector. De taak van de overheid is om regelmatig te duwen, niet 'om de kar te trekken' waar velen uit de sector van uit gaan. Deze initiatieven zijn belangrijk en de beperkte benodigde middelen kunnen uit de begroting komen.

3. Uitwerken van regelgeving voor veevoer: classificatie, analyse eisen, opkoopmechanismen, etc.

In samenwerking met SBS wordt al gewerkt aan standaarden voor pluimveeproducten en regels voor voerstandaarden zijn in voorbereiding. Met deze standaarden kan verder gewerkt worden aan ordening en certificering van deze belangrijke leveranciers voor de veeteelt subsectoren.

Bovenstaande activiteiten zijn reeds in voorbereiding c.q. in uitvoering. Hun financieringsbehoefte is gering. De maatregel Fiscale voorzieningen brengt voor de overheid netto middelen op.

4. Update melkcollectie studie en bouw pilot melk collectie station.

Als bederfelijk en kwetsbaar product stelt rauwe melk hoge eisen aan hygiëne, opslag en transport. Verslechtering van de kwaliteit van de geleverde melk kan liggen aan de mate van hygiëne tijdens en rondom de productie en koeling tot levering aan de fabriek. Een aantal melkveebedrijven ontbeert elektriciteit en beschikt niet over koelfaciliteiten. In dit kader wil men in productiegebieden enkele collectiecentra voor melk opzetten. Aan dergelijke centra kunnen de boeren twee keer per dag hun melk leveren, ook op zon- en feestdagen. Vanuit zo'n centrum wordt de rauwe melk met speciale tankwagens enige keren per week, naar gelang het aanbod, naar melkverwerkers getransporteerd. Een eerdere studie moet bijgewerkt worden en een pilot station moet worden opgezet.

Prestatie indicatoren

Na de update van de studie bouw en inrichting van melkcollectie station bij het trainingscentrum. Daarna bij gebleken geschiktheid jaarlijks één station opleveren in de productiegebieden.

Financieringsmogelijkheden

De kredietlijn met India kan in dit verband worden aangesproken. Hiertoe zijn reeds oriënterende gesprekken gevoerd in het kader van het project *Opzet steriele lijn* bij de Melkcentrale NV.

Risico's

Dergelijke stations brengen weinig risico's met zich mee. Relatief veel middelen zitten in een *stand by* stroomvoorziening, welke optie door goedkopere alternatieven lijkt te kunnen worden ingevuld.

5. Afronden opzet Staatsboerderij tot trainingscentrum voor veeteelt

Voor het reeds ingezette traject van het verzelfstandigen van de Staatsboerderij tot een veeteelt trainingscentrum zijn nog een groot aantal zaken te verwezenlijken. Voor de verbetering van de fysieke infrastructuur zijn, mede door haar voorbeeldfunctie, veel investeringen in bio-veiligheid, huisvesting, opvang van cursisten alsook in renovatie van bestaande voorzieningen nodig. Totaal SRD 9.5 miljoen welke activiteiten noodgedwongen gefaseerd zullen worden uitgevoerd. Voor 2012 is voor enkele technische zaken, bewoning en kantoor SRD 3 miljoen nodig. Afronding van deze activiteiten in 2014 bij de oplevering van het fysieke deel.

Doel 4. Ontwikkelen van veeteeltsector tot voedselproducent en -leverancier voor het Caribische gebied

1. Uitvoering haalbaarheidstudies voor ontwikkeling grootschalige melk- c.q. slachtveeproductie

De studies moeten aangeven waar en op welke wijze melkvee- c.q. slachtveeproductie op grote schaal plaats kunnen vinden. Verder moeten duurzaamheidsfactoren aantonen of dergelijke projecten ondermeer financieel en economisch haalbaar zijn en of dergelijke ondernemingen voldoen aan ondermeer milieu beoordelingscriteria.

Prestatie indicatoren

Uitvoeringsdocumenten *grootschalige melkvee- c.q. slachtveeproductie* gereed in 2013.

Financieringsmogelijkheden

LVV begroting

Risico's

Bij deze activiteit wordt geen risico onderkend

2. Studie gebruik oude mijngebieden voor rundveeproductie

De studie moet aangeven of en hoe veeteelt productie op deze gedegradeerde bodems kan worden opgezet. Grasland kan een goede bodemhersteller vormen voor deze gedegenereerde gronden. Op proefarealen lijken bepaalde grassoorten op deze uitgemijnde terreinen goed aan te slaan en de bodem te herstellen. Duurzaamheidsfactoren moeten aantonen of dergelijke projecten ondermeer financieel en economisch haalbaar zijn. Voldoen aan milieubeoordelingscriteria lijkt in dit geval geen probleem te vormen.

Prestatie indicatoren

Uitvoeringsdocumenten *veeproductie in oude mijngebieden* gereed in 2013.

Financieringsmogelijkheden

Gelet op de (morele) verplichting van de twee internationale mijnbedrijven, eerder actief in deze gebieden, om de arealen in een 'redelijke staat' over te dragen aan de overheid lijkt de financiering van een dergelijke studie door de mijnbedrijven geen onmogelijkheid.

Risico's

Bij deze activiteit wordt geen risico onderkend

Doel 5. Vergroten bijdrage van agrarische sector aan de nationale economie**1. Stimuleren van verdere verwerking van diverse vleessoorten.**

Gelet op de grote bedragen die jaarlijks besteed worden om een scala aan verwerkte vleesproducten te importeren is verdere verwerking van vlees een aantrekkelijk initiatief. Deze vorm van importvervanging kan verder uitgroeien tot export van dergelijke producten. De rol van de overheid is het stimuleren en ondersteunen van dergelijke bedrijvigheid. Het uitvoeren van een marketingstudie kan de sector stimuleren om meer bedrijvigheid rond de verwerking te starten.

2. Ontwikkelen van voermengsels met meer lokale componenten.

Aan voercomponenten uit het buitenland worden jaarlijks grote bedragen besteed. Onderzoek naar bruikbare lokale materialen is gewenst naast de voorgestelde praktijkstudie om reguliere voergewassen lokaal te telen. De rol van de overheid is het stimuleren en ondersteunen van onderzoek op een of door een samenwerking van haar instituten / afdelingen. Met de resultaten van dit onderzoek kunnen de betrokken partijen hun producten c.q. mengsels beter aanpassen aan de lokale mogelijkheden.

Doel 6. *Scheppen van ruimtelijke voorwaarden voor duurzame ontwikkeling*

1. **Evaluatie van eerder uitgevoerde veeteeltprojecten en opstellen van eisen** voor opzet van nieuwe productiegebieden voor de vijf subsectoren binnen op te stellen bestemmingsplannen. Hervestiging van veebedrijven uit inmiddels verkavelde gebieden vergt daarbij extra aandacht. Het vastleggen van de *lessons learnt* en het uitwerken van de te stellen eisen bij de aanvang van het ontwerp van nieuwe veeteeltinitiatieven lijkt een goede oefening om het onderdirectoraat veeteelt voor te bereiden op de komende vooral adviserende taak.

Doel 7. *Managen van randvoorwaarden en risico's bij de uitvoering van beleid***1. Praktijkstudie voor grootschalige gemechaniseerde lokale teelt van voercomponenten.**

Een groot deel van de voercomponenten voor onze veeteelt wordt geïmporteerd en vormen een grote deviezencomponent in de kostprijstructuur van met name pluimvee en varkens. Lokale gemechaniseerde teelt van dergelijke voergewassen zou dit kunnen verminderen alsook meer hoogwaardige werkgelegenheid en differentiatie in de economie teweeg kunnen brengen. Al tientallen jaren worden op verschillende fora dergelijke initiatieven bepleit maar niet of voor korte tijd deels uitgevoerd. CELOS heeft op redelijke schaal proeven gedaan waar indertijd (1978-1983) rendabele teeltmogelijkheden op savannegronden uit naar voren kwamen. Gezien het grote belang voor een meer stabiele en concurrerende veeteelt bedrijvigheid lijkt dit een belangrijk initiatief voor de gehele sector.

2. Verbetering van waterbeheersing in productiegebieden door de instelling en het doen functioneren van waterschappen.

Het verband tussen hoog productief cultuurgrasland en goede waterbeheersing is evident. Cultuurgrasland arealen met een goede waterbeheersing zijn nu alleen bij grote ondernemingen aanwezig, waar het bedrijf alles zelf beheert en onderhoudt. De grote groep kleine boeren is veel meer afhankelijk van de situatie in een gebied, waar een waterschap of andere functionerende organisatie veelal ontbreekt. Het instellen en doen functioneren van waterschappen is een belangrijke voorwaarde voor het succesvol kunnen aanleggen van meer arealen cultuurgrasland en daarmee voor het in stand houden van beter producerende groepen herkauwers in een gebied.

3. Verbeteren van kredietfaciliteiten voor veeteeltsector (hoogte krediet, *grace period*)

Krediet voor veeteeltactiviteiten is reeds toegankelijk gezien de uitgezette leningen bij het AKF. Opzet of uitbreiding van een bedrijf, verhuizen en andere ingrijpende zaken zijn gezien de grootte van de lening niet haalbaar. Ook vanwege de beperkte aflossingsvrije periode is het AKF voor veeteeltactiviteiten minder geschikt. Veeteelt heeft o.a. meer tijd nodig om te kunnen starten met aflossen. Een ander belangrijk punt is het risico van de veeteelt activiteiten. Het mogelijk maken van een vorm van verzekeren van (een deel van) het risico bij deze teelten is een manier om meer activiteiten in de sector te krijgen.

8. Financiering

Veel van de activiteiten vallen binnen de (voorlichting)werkzaamheden van het onderdirectoraat veeteelt. Een aantal acties behoeft meer middelen en wordt onderstaand verder aangeduid.

De **tijdelijke import van slachtdieren** wordt door een particulier of groep particulieren uitgevoerd, de overheid zal moeten toezien op het goed verloop van de import tot en met de verkoop in het slachthuis. Veterinair toezicht is cruciaal bij deze activiteiten daar import van dieren uit een ander land met de nodige voorzorg moet worden uitgevoerd.

De opzet van een **veeopvang bedrijf** samen met de **import van fokdieren** vergt initieel veel geld welke deels weer kan worden terugverdiend met de verkopen van fokmateriaal en vetgemest vee. Zulks op voorwaarde dat deze activiteiten in een aparte entiteit worden georganiseerd, daar anders de comptabele regels de opbrengsten naar het ministerie van Financiën sluisen. Bedoelde veeopvang is als projectvoorstel ingediend bij de ALBA Bank van Venezuela. In totaal is opgebracht USD 1.200.000, waarvan USD 1 miljoen in het 1^e jaar en in het 2e en 3e jaar elk USD 100.000.

Voor de tweede fase van het project **Kleine herkauwers** is in totaal SRD 850.000 nodig. Dit is voor financiering ondergebracht bij de begroting van LVV, wat risico van vertraging inhoudt. Een donor zou de geplande uitvoering met meer zekerheid kunnen doen geschieden.

De herbouw en inrichting van het **Veterinair laboratorium** is SRD 2 miljoen opgebracht voor de begroting van 2012. Voor de inrichting is een mogelijke financiering met FOSCAP middelen voorgesteld bij snelle oplevering van de herbouw. Realisatie van deze mogelijkheid onzeker.

Aanpassing van de **wet- en regelgeving** is begroot op USD 140.000 / SRD 469.000. Toezegging van FAO middelen voor drie onderdelen, zijnde USD 60.000, is binnen. Andere mogelijkheden voor financiering nog niet geïdentificeerd.

De **opleiding** van de groep **nieuwe AHA's** is opgebracht bij de begroting maar een werkbaar model is nog niet ontwikkeld. Eerdere pogingen met een opleiding bij o.a. het PTC zijn niet gelukt. De invulling van deze dringende activiteit is nog onzeker.

De bouw van de melk collectiestations is hier op de begroting opgebracht, de inrichting is ter sprake gekomen bij de kredietlijn met India. Daadwerkelijke realisatie via deze weg is nog onzeker.

De studies zijn vooralsnog opgebracht bij de begroting, voor een deel kan mogelijk een donor gevonden worden. Gelet op het belang voor de daadwerkelijke aanpak van de sector is snelle uitvoering van de studies en onderzoeken gewenst.

Naast de opgebrachte activiteiten zijn voor het veterinair laboratorium onder andere *consumables*, trainingen en middelen voor de confirmatie in buitenlandse laboratoria nodig. Dit bedrag is voor 2012 begroot op SRD 292.000.

Subdoel en maatregel	Middelen	Financiering	Opmerkingen
1. Voedselzekerheid			
1.1. Ombuigen inslaching van nationale kudde naar groei:			Deze maatregel vereist een samenhangende aanpak.
1.1. a import slachtdieren	USD ? / jaar	Door particuliere partijen	Er worden hiertoe reeds voorbereidingen getroffen.
1.1. b import fokdieren	1 ^e jaar USD 1 miljoen, USD 100.000 in jaar 2, USD 100.000 in jaar 3	Aanvraag ALBA / Venezuela	Ingediend in 2010, geen reactie bekend
1.1. c veeopvang bedrijf			
1.1. d slachtverbod koeien	---	---	Veeopvang is voorwaarde voor effectiviteit maatregel
2. Voedselveiligheid			
2.1. Herbouw en inrichting van Veterinair Laboratorium	SRD 600.000 in 2012, SRD 300.000 in 2013	Begroting LVV	Mede afhankelijk van financiering uit Foscap
2.2. Wet- & regelgeving	USD 140.000 in 2012	Aanvraag bij FAO	FAO aanvraag betreft drie van de 7 wetten.
2.3. Opleiding AHA's	SRD 150.000 in 2012, SRD 50.000 in 2013	Begroting LVV	Welke partij dit uitvoert is nog onduidelijk.
2.4. Registratie bedrijven + Identificatie&Registratie vee	SRD 10.000 in 2012	Begroting LVV	Aankoop van materialen in komende jaren nodig.
2.5. Dierziektesurvey	SRD 25.000 in 2011, SRD 50.000 in 2012	Begroting LVV	
2.6. Rampenplannen en compensatieregelingen	SRD 25.000 in 2011, SRD 10.000 in 2012	Begroting LVV	
2.7. GAP training melkvee	SRD 10.000	Begroting LVV	
2.8. GAP training overige veebedrijven	SRD 10.000	Begroting LVV	
2.9. Afbouw slachthuis NN	SRD 350.000 in 2011, SRD 500.000 in 2012	Begroting LVV	
3. Ontwikkelen van een duurzame agrarische sector			
3.1. Fiscale voorzieningen	---		In voorstel is het effect voor de begroting positief
3.2. Stimuleren organisaties	SRD 15.000 in 2012, SRD 15.000 in 2013	Begroting LVV	
3.3. Regelgeving veevoer	SRD 10.000 in 2013	Begroting LVV	
3.4. Melkcollectie	SRD 350.000 in 2012, SRD 350.000 in 2013	Begroting LVV en kredietlijn India	
3.5 Opzet trainingscentrum op Staatsboerderij	SRD 3.000.000 in 2012	Begroting LVV	
4. Voedselproducent en voedselleverancier van het Caribische gebied			
4.1. Haalbaarheidstudies	SRD 50.000 in 2012, SRD 50.000 in 2013	LVV begroting	
4.2. Studie oude mijngebieden	SRD 50.000 in 2012	Deels LVV begroting	Financiering v. Suralco/BHP Billiton lijkt op zijn plaats.
5. Vergroten bijdrage veeteeltsector aan de nationale economie			
5.1. Verdere verwerking van diverse vleessoorten	SRD 30.000 in 2012	LVV begroting	
5.2. Ontwikkelen van meer lokale voermengsels	SRD 20.000 in 2012, SRD 20.000 in 2013	LVV begroting	
6. Scheppen van ruimtelijke voorwaarden voor duurzame ontwikkeling			
6.1. Evaluatie oude projecten + opstellen eisen v. nieuwe proj.	SRD 100.000 in 2012	LVV begroting	
7. Managen van randvoorwaarden en risico's bij uitvoering beleid			
7.1. Praktijkproef lokale teelt voedercomponenten	SRD 80.000 in 2012, SRD 80.000 in 2013	LVV begroting	
7.2. Waterbeheersing verbeteren (waterschappen)	SRD 10.000 in 2012, SRD 10.000 in 2013	LVV begroting	Voorbereiding, uitvoering door meerdere ministeries
7.3. Verbeteren kredietfonds	---		

9. Duurzaamheid aspecten

9.1. Milieu

De huidige veeteeltactiviteiten zijn meest weinig intensief en vormen geen hoge belasting voor het milieu. Uitzondering is de varkensteelt waar de mestverwerking vaak inadequaat is. Naast overlast voor omwonenden kan dit ook voor het oppervlaktewater gevolgen hebben. Hierover is weinig bekend, er is geen sprake van veel klachten van andere watergebruikers in deze gebieden. Behalve bij het voorgestelde onderzoek naar adequate vormen van mestverwerking zal ook bij het in te zetten proces van bestemmingsplannen opzetten aan deze aspecten veel aandacht besteed moeten worden. De opzet van geïntegreerde bedrijven waar de mest wordt gebruikt voor o.a. energieopwekking en bemesting van voergewassen is interessant en in andere landen al beproefd. Kippenteelt heeft minder problemen, maar ook hier speelt het aanvoeren van veel grondstoffen over grote afstanden. Het lokaal telen van voercomponenten zou een meer geïntegreerde aanpak mogelijk kunnen maken.

Bij de haalbaarheidsstudie voor grootschalige veeteelt zullen milieu aspecten een belangrijke rol kunnen spelen, afhankelijk van het beleid van de beoogde investeerder. De kustvlakte biedt nog mogelijkheden op verlaten plantages zonder dat het maagdelijk regenwoud direct massaal zou moeten worden omgezet. Ook het ontsloten deel van het Brokopondo gebied is veelal al intensief geëxploiteerd door houtbedrijven, waardoor de kwaliteit van het bos achteruit is gegaan. Voordeel van de kustvlakte is dat de bodemtypen in de kustvlakte meer geschikt zijn voor veel teelten. De arme verweerde bodems vragen een veel uitgekiender bemestingsbeleid bij intensieve teelten.

9.2. Gender

Bij de kleine familiebedrijven zijn veel vrouwen ingeschakeld, waarbij de vrouwen activiteiten rond de verzorging van het vee uitvoeren. Ook de financiële zaken worden in de praktijk vaak door de vrouw gedaan. Het betreffende perceel en het bedrijf staat echter bijna altijd op naam van de man. In de veeteelt is de geslachtverhouding tussen de veetelers gemiddeld ruim 85% man en nog geen 15% vrouw, met iets meer vrouwen bij melkvee, varkens en huiskippen.

Bij trainingen voor kleinschalige pluimveehouderij wisselt de deelname van vrouwen van laag (12% in Kwatta) en redelijk (25% in Commewijne) tot goed in Houttuin (40%), Para (41%) en Nickerie (44%). De leeftijdsgroep 25-50 jaar was goed vertegenwoordigd, jeugdigen waren niet aanwezig. Bij de trainingen voor varkenshouders was ruim een kwart van de aanwezigen vrouw.

Varkensbedrijven zijn in Coronie vaak veel van vrouwen, verder is het overwegend een mannenzaak. Bij het management van de grote en middelgrote varkensbedrijven zijn vrouwen relatief goed vertegenwoordigd. Bij de broederijen en verwerking van pluimvee zijn al lang relatief veel vrouwen ingeschakeld. De veeteelt initiatieven in het binnenland worden vaak door vrouwen of vrouwengroepen beheerd, mede omdat vrouwen daar vaak oververtegenwoordigd zijn in de groep actieve bewoners (20-50 jaar).

Bij de opzet van een bedrijf zal een vrouw vaker een nadelige positie hebben daar mannen vaak de titels op de grond hebben en daarmee eenvoudiger kredieten kunnen verkrijgen.

Bij de medewerkers van het onderdirectoraat Veeteelt is opvallend dat de nieuwe en komende lichten dierenartsen alleen uit vrouwen bestaat. De algemene trend van steeds meer vrouwelijke academici en andere hoogopgeleide medewerkers manifesteert zich in dit onderdirectoraat sterk.

9.3. Armoedebestrijding

De cijfers van de grootte van de bedrijven en de omvang van het aantal dieren per bedrijf indiceren dat de veehouderij in veel gevallen als bijverdienste een belangrijke rol spelen bij de armoedebestrijding op het platteland. De voorstellen ondersteunen de kleine veeboer met het geven van o.a. trainingen voor het beter beheer van deze bedrijven. Ook de verbetering van de genetische samenstelling van de dieren werkt kwaliteitsverbetering van de output en daarmee inkomsten in de hand. Het gesignaleerde vrijblijvende karakter van deze activiteit zal meer en meer moeten worden verlaten om te overleven in de subsector. Meer samenwerking om te komen tot actieve belangenbehartiging en ordening is vereist.

Verlaging van de kostprijs is een voorwaarde om concurrerend te worden in de steeds meer opengaande markt. Het pakket aan maatregelen biedt mogelijkheden om professioneel te (gaan) opereren. De realiteit van o.a. de relatief hoge leeftijd van veel bedrijfsleiders en de afgenomen animo bij jongeren zal de trend van afname van het aantal veeteelt bedrijven niet direct veranderen.

10. Aanbevelingen

Algemeen

Het gebrek aan betrouwbare data vormt voor overheid en bedrijfsleven een serieus probleem bij planning en beleidsformulering. Het **Surinaams Agrarisch Informatiesysteem (SAIS)** is bedoeld om dergelijke problemen te voorkomen. SAIS is in de plaats gekomen van de dure methode om regelmatig (om de tien jaar) een landelijke census voor de agrarische sectoren te organiseren (Wiltracon, 2007). De beoogde werkwijze van constante kleine gerichte surveys is tot op heden nog onvoldoende gerealiseerd. Bij een dergelijke survey worden bij een veebedrijf de dieren door de SAIS medewerkers daadwerkelijk geteld en wordt niet uitgegaan van een opgave van een bedrijfsleider. Met deze werkwijze komen regelmatig betrouwbare data beschikbaar zodat uitgangsposities en effecten van maatregelen goed gemeten en beoordeeld kunnen worden. Bij de veeteeltsector is het afronden van de bedrijvenregistratie en het dieridentificatie en – registratiesysteem (I&R) een voorwaarde om deze onderzoeken onderbouwd en gericht te kunnen uitvoeren. Gelet op de ervaring van de 5^e LT moet deze aanpak over de hele sector alle aandacht en inzet krijgen.

De overheid zal het ingezette traject van de **modernisering van de veterinaire dienst** alle aandacht moeten blijven geven en dit instituut adequaat faciliteren. Prioriteit daarbij zijn drie onderdelen:

- . **Aanpassing van de wetgeving** opdat noodzakelijke verbeteringen een wettelijke basis krijgen
- . **Kwalitatieve verbetering** van het apparaat, met name de opleiding van **Animal Health Assistants**
- . Bouw en inrichting van het **veterinair laboratorium** voor het kwaliteitsbewakend orgaan.

Deze drie onderdelen moeten op korte termijn daadwerkelijk worden aangepakt c.q. afgerond. Het ontbreken van adequate wet- en regelgeving, een goed opgeleide groep paraveterinair voor het veldwerk en een onderzoekcentrum waar testen en survey-monsters kunnen worden verwerkt en geanalyseerd houden elke vooruitgang op nationaal en regionaal niveau tegen.

Het vraagstuk van de **voervoorziening** voor alle veeteelt activiteiten moet veel meer aandacht krijgen. De huidige grote afhankelijkheid van importen heeft veel invloed op de kostprijs van de veeteelt producten en daarmee uiteindelijk op de levensvatbaarheid van deze activiteiten. Er is mondiaal een trend naar meer geïntegreerde productiesystemen waarbij ook onze producenten voordelen kunnen behalen. Afstemming binnen de gehele agrarische sector moet deze bedrijvigheid als geheel voordelen kunnen geven waardoor het beoogde doel van voedselleverancier voor de regio daadwerkelijk wordt bereikt. Hierbij moeten onze voordelen van o.a. veel arealen / ruimte, veel zoetwatervoorraden, het ontbreken van allerlei dierziekten, een gelijkmatig warm klimaat en geen natuurrampen beter worden benut.

Het doorvoeren van maatregelen om de veeteelt productie te verbeteren moet geleidelijk aan geschieden met bepaalde maatregelen, waarbij uiteindelijk boetes kunnen worden opgelegd alsook voordelen gaan gelden voor bedrijven die snel maatregelen nemen.

Bij de opzet van bestemmingsplannen moet veel aandacht besteed worden aan de bio-veiligheid aspecten voor veebedrijven. Tot op heden is ons land bespaard gebleven van dierziekte uitbraken mede omdat de meeste bedrijven goed verspreid over de kustvlakte liggen. Concentreren van een type veeteeltbedrijf in een smalle strook kan deze situatie dramatisch veranderen. Pluimvee is een bekend voorbeeld waarbij trekvogels snel besmettingen kunnen overbrengen, waardoor uiteindelijk grootschalige ruiming nodig kunnen zijn. Eerder is al gewezen op de noodzaak fondsen hiervoor te vormen opdat een subsector een dergelijke calamiteit te boven kan komen.

Bij alle subsectoren dient men door te gaan met overleg om problemen aan te pakken en middels afspraken te komen meer ordening en meer productiviteit. Het bijverdienste karakter van veel bedrijfsactiviteiten is vaak niet bevorderlijk voor de betrokkenheid van deze bedrijfsleiders terwijl dit wel vereist is voor een verbeterde aanpak van een subsector. Hier zal men toch moeten zoeken naar een mix van ondersteuning en dwang om tot meer efficiënte bedrijfsvoering te komen. De eerder gesignaleerde stille sanering in alle groepen veebedrijven moet aangegrepen worden om deze modernisering te versnellen.

Runderen

Met het importeren van grote aantallen vee per boot is geen recente ervaring. Het effect op de (kwaliteit van de) dieren is niet bekend, maar rekening moet worden gehouden met o.a. uitval en gewichtsvermindering. Bij de voorgenomen import uit Brazilië zal de boottocht zelf door ervaren Braziliaanse reders worden verzorgd, wat uitzicht zou moeten bieden op een redelijk adequate behandeling. Na de tocht van 7-10 dagen zullen de dieren gestrest zijn en niet meteen overgaan tot de orde van de dag. Van het aangeboden grasland dan wel gesneden gras zal niet direct worden gegeten. Het dier zal in gewicht kunnen afnemen. Dit gewichtverlies kan enigszins beperkt worden door snel slachten en vervolgens invriezen en verpakken van de karkassen. Ook deze aanpak geeft gewicht- en kwaliteitsvermindering. Beide methoden zullen leiden tot hogere kosten van het product in de winkels. In de loop van het proces zullen deze verhoogde kosten door extra maatregelen enigszins kunnen worden beperkt.

Deze importmaatregel geeft de sector een kans een eenvoudig classificatiesysteem voor karkassen te introduceren met een bijbehorende prijsdifferentiatie. Dit moet ook leiden tot regulering van de opkopers binnen de sector, het deel waar nu nog veel wordt gebeunhaasd. Van de groep van circa 80 opkopers is 56 geregistreerd. De concurrentie is groot waarbij de verkopers in de districten vaak een zwakke positie innemen. De omstandigheid dat er bij de tijdelijke import 40 tot 50% van het benodigde vlees gereguleerd binnenkomt gaat de ruimte voor deze opkopers sterk beperken. Hun ruimte is de laatste jaren al minder door de opkomst van grotere bedrijven die hun eigen verkoopkanalen hebben. Introductie van een classificatiesysteem moet meer openheid en duidelijkheid bij de prijsvorming geven en zo inefficiënties in de keten sterk verminderen. Een goede timing en afstemming van de maatregelen, ondersteund door heldere mediacampagnes, moet manipulatie en paniekverkoop voorkomen. De rol van classificeerder moet voorlopig bij de overheid worden ondergebracht en kan door de keurmeesters na hun keuringswerk worden gedaan.

Het slachtverbod voor gezond vrouwelijk vee kan als ministerieel besluit worden genomen en moet simultaan met de import van slachtvee worden uitgevaardigd. De procedures hoe te komen tot ontheffingen voor dit verbod en andere voorwaarden moeten helder zijn en per ressort verstrekt.

Het ondersteunen van particuliere groenvoerinitiatieven om de rundveeproducenten van goed voer te voorzien is dringend gewenst. Het gebrek aan voer speelt met name bij de kleine bedrijven in de randdistricten. Een efficiënte bedrijfsopzet moet het (dagelijks) distribueren van gesneden grassen al of niet gemengd met andere voerproducten voor beide partijen interessant kunnen maken en de productie van deze bedrijven significant verbeteren. Meerdere particuliere partijen hebben projectideeën tot uitgewerkte plannen om dergelijke bedrijven op te zetten. Op korte termijn zal er verder gesproken moeten worden en medewerking bij de opzet worden gegeven.

Het traject om van de oude staatboerderij een trainingscentrum voor de veeteelt te maken moet verder worden doorgevoerd. De behoefte aan een dergelijk centrum is ook door de stakeholders op de bijeenkomsten benadrukt. Gezien de kosten zal dit gefaseerd moeten worden uitgevoerd.

Pluimvee

Voor de telers, de gehele agrarische sector en ook voor de consumenten is het van belang dat er een aantal ondersteunende maatregelen worden genomen om de kippensector weer te laten groeien. Een maatregel die snel meer lucht voor de sector creëert is het invoeren c.q. handhaven van een aantal **non tariff barriers** zoals

- Het vermelden van **metrieke** gewichten* op de verpakking
- Het vermelden van informatie in de **Nederlandse taal**** op de verpakking
- Het vermelden van de **slachtdatum** op de verpakking, (i.p.v. verpakkingsdatum)
- Het **gelijkstellen** van de eisen / voorschriften voor de maximale bewaarperiode van nationale en geïmporteerde kip(producten) op zes maanden dan wel een jaar.
- Eisen dat de veterinaire dienst bij ieder product jaarlijks in de gelegenheid gesteld wordt de productie-, slacht- en verpakkingfaciliteiten te **inspecteren** op kosten van de importeur alvorens toestemming kan worden verleend voor de import van specifieke items.
- Eisen dat de gebruikte voersoorten in het buitenland voldoen aan de **voorschriften hier ten lande**, met name de eis dat geen eiwitten van dierlijke oorsprong in het voer verwerkt zijn.

Het verdient aanbeveling dat de sector met de overheid bepaalde cruciale onderwerpen van de teelt nader bekijkt om te komen tot een betere performance van onze bedrijven. De voederconversie zal omlaag gebracht moeten worden om tot redelijke kostprijzen te komen bij pluimvee. Knelpunten om verbeteringen door te voeren moeten worden aangepakt, waarbij beide partijen zich vastleggen op een overeengekomen traject hiertoe. Investerings in o.a. moderne huisvesting moeten worden gestimuleerd en opzet van verouderde productielijnen ontmoedigd.

Soortgelijke maatregelen zijn ook in de andere subsectoren gewenst, bij kip is het effect echter het grootst.

Varkens

Vooraf voor deze subsector moet op korte termijn gekeken worden naar de mogelijkheden om de mestverwerking op de bedrijven te verbeteren. De huidige situatie is dat de verwerking van de mest inadequaat is. Dit geeft meermalen aanleiding voor spanningen tussen de reeds lang bestaande bedrijven in een gebied en bewoners van later opgezette verkavelingsprojecten. Bij de te ontwerpen bestemmingsplannen dient veel aandacht aan deze subsector gegeven te worden opdat bedrijven eventueel verhuisopties aangeboden kunnen worden met steun van de overheid. Onderzoek moet worden opgezet om de mestverwerking beter aan te pakken, waarbij het gebruik als meststof, na een eerste behandeling, te prefereren is. Vooral bij de grotere bedrijven is daaruit voordeel te halen.

Kleine herkauwers

Om de potenties van deze subsector te benutten moet het ingezette project Kleine herkauwers worden voortgezet (fase 2) waarbij het vermeerderingsbedrijf te Tibiti wordt gebruikt om verbeterde rassen en kruisingen op de bedrijven te brengen. Het training- en begeleidingsdeel werkt aan verbeterd management op de bedrijven alsook ordening van de subsector, waarbij zich een specialisatie moet ontwikkelen bij de bedrijven. Deze aanpak zal zorgen voor schaalvergroting bij de bedrijven waardoor o.a. de productie ook kwalitatief stijgt en de kostprijs daalt .

* in lijn met de HI campagne om aanduidingen in alleen lbs te verbieden

** gelijk de succesvolle maatregel bij de import van bestrijdingsmiddelen

Verwerking

De verdere verwerking van een deel van de vleesproductie moet gestimuleerd worden gezien de huidige grote import van deze producten alsook de algemene trend naar meer verwerkte producten. Deze verwerking creëert meer toegevoegde waarde en zal daarmee de gehele keten versterken. De rol van de overheid is meer het ondersteunen van initiatieven van de sector middels o.a. heffingen en belastingvoordelen alsook bij specifieke kennis binnenhalen. Gezien de grote hoeveelheid deviezen die hier jaarlijks mee gemoeid gaat dient hier serieus aandacht aan te worden besteed. Verwerking biedt ook meer mogelijkheden onevenwichtigheden in de vraag op te vangen.

Institutioneel

De producenten in de subsectoren zullen meer moeten samenwerken en daar voordelen mee creëren bij hun bedrijvigheid. Met de toenemende openstelling van de grenzen en de wens van meerdere bedrijven op de regionale markt te treden is professionalisering en bundeling gewenst. De overheid moet regulier overleg opzetten met de subsectoren en hun stimuleren tot meer samenwerking. Het versterken van de subsector kan uitmonden in de opzet van een (vorm van een) productschap waarbij de overheid stimuleert en ondersteunt. Samenwerken met regionale organisaties zoals APSS is dan een volgende stap in het versterken van de eigen positie.

De invulling van de opzet van een Caribische voedselveiligheidsorganisatie moet verder worden uitgevoerd. De bouw en inrichting van het veterinaire laboratorium als een vitaal onderdeel daarvan moet snel worden opgepakt en afgerond in zowel het nationaal belang als voor de Caribische regio.

N.B. In Bijlage 5 is additioneel opgenomen een 'aanzet tot een logical framework'. Na het schrijven van het rapport kwam een verzoek daartoe, reden waarom het niet een geïntegreerd deel is van het rapport.

Beschikbare informatie

- Caribbean Poultry Association, 2001. Competitiveness, Trade Policy and Development Strategies. Kingston, Jamaica.
- Kalloe Consultancy & Agrotec N.V. (2009). Feasibility studie Melk Collectie Centra. Paramaribo.
- LVV, 1994. Verslag van het seminar *Veeteelt in het jaar 2000*. Paramaribo.
- LVV, 2004. Agrarisch Sector Plan. Paramaribo.
- LVV, 2008. Landbouw & Ontwikkeling Binnenland. ASP vervolg document. Paramaribo.
- LVV, 2008. Plan van aanpak voor de uitvoering van het project Veehouderij Ontwikkeling in Suriname. ASP vervolg document. Paramaribo.
- LVV, 2010. Jaarverslag 2004 - 2009. Paramaribo.
- LVV, 2011. Beleidsnota LVV 2010 – 2015. Beleidsstrategie voor de agrarische sector. Paramaribo.
- LVV, 2011. Plan van aanpak beleidswitboeken. Paramaribo.
- LVV, OD Veeteelt, - 2011. Jaarverslagen tot 2010. Afdeling Statistiek. Paramaribo.
- OIE, 2007. Terrestrial Animal Health Code, 16^e edition. Paris.
- Proplan N.V., 2009. Marketingstudie voor schapen- en geitenvlees op de Surinaamse en Caribische markt. Paramaribo.
- RDP International B.V., 2003. Veehouderijontwikkeling in Suriname. Deelstudie ASP. Paramaribo.
- Veehoudersbond Suriname, 1995. Veeteeltgids voor Suriname. Herkauwers. Leo Victor, Paramaribo.
- Veehoudersbond Suriname, 1996. Veeteeltgids voor Suriname. Pluimvee & varkens. Leo Victor, Paramaribo.
- Wereldbank, 2011. Vulnerability to Food Price Increases in LAC, 2011. A Preliminary Assessment. Washington
- Wiltracon N.V., 2007. Plan van aanpak voor het opzetten van een Surinaams Agrarisch Informatiesysteem SAIS. Paramaribo.

Bijlage 1. De veterinaire dienst en de OIE

In elk land was de veterinaire dienst vanaf de opzet gericht op het eigen grondgebied, de belangrijke taak was toezicht houden bij de grenzen opdat dierziekten een land niet binnenkwamen. Meer recent hebben we globaal een ontwikkeling gezien naar meer samenwerking en (handels)overeenkomsten tussen landen en groepen landen zoals Caricom, CSME, OAS, IICA, EU – ACP naast de mandaten van vele VN organisaties (FAO, WHO / PAHO, UNDP).

Binnen dat veld is de OIE sinds 1924 het internationale forum met nu 167 leden, waar op voorstel van gespecialiseerde commissies afspraken en standaarden op het gebied van diergezondheid worden gemaakt. Deze standaarden, richtlijnen en aanbevelingen zijn door de *WTO/SPS Agreement* als de internationale standaarden voor diergezondheid en zoonosen aangewezen. De laatste jaren wijst de OIE op het toenemende belang van goed functionerende veterinaire diensten. De nationale veterinaire diensten worden beschouwd als te zijn van internationaal maatschappelijk belang. In dat verband zijn richtlijnen voor evaluatie van veterinaire diensten opgesteld, zie *Terrestrial Code 1.3.4*.

Op basis hiervan is een speciaal evaluatieset voor het functioneren van Veterinaire Diensten ontwikkeld. Deze biedt de mogelijkheid om prestaties van nationale veterinaire diensten vast te stellen en ook tekorten en zwakke punten aan te duiden. Met de uitkomsten van zo'n evaluatie wordt getracht nationale diensten te stimuleren om inspanningen te doen om aan de internationale OIE standaarden te voldoen. Samen met belanghebbenden (diensten, organisaties en bedrijven) kan een visie worden ontwikkeld, prioriteiten worden vastgesteld en initiatieven worden genomen.

In dit verband wordt slechts gewezen op de voor de (wereld)gemeenschap belangrijke punten en waar we in deze zijn. Bij de beoordeling van een veterinaire dienst wordt op vier belangrijke beleidsonderdelen gelet

1. **Middelen** – de beschikbaarheid van middelen, zowel personeel, materieel als financieel, om o.a. fondsen en goed opgeleide mensen aan te trekken en te behouden
2. **Autoriteit** – het gezag en de bekwaamheid om wetenschappelijk onderbouwde sanitaire maatregelen te ontwikkelen en toe te passen
3. **Dialoog** – voortdurend in dialoog zijn met belanghebbenden om het juiste beleid uit te stippelen en gezamenlijk programma's en diensten uit te voeren
4. **Toegang** – de mogelijkheid van toegang tot markten te creëren door in overeenstemming met bestaande standaarden te werken en harmonisatie van standaarden tussen landen te realiseren.

Voor elk van deze vier onderwerpen zijn enkele belangrijke punten voor ons land onder vermeld:

Middelen (personeel, materieel en financieel)

De veterinaire dienst, 'de dienst', beschikt over gekwalificeerd veterinair en ander academisch personeel, echter in onvoldoende mate om alle (veld)posten professioneel te bemensen c.q. alle taken / activiteiten naar behoren uit te kunnen voeren. Bij de overheid werken momenteel zes dierenartsen, de meest ervaren heeft veel managementtaken binnen het ministerie. Buiten de overheid werken zes dierenartsen in hun particuliere praktijken. De dierenartsen zijn in Paramaribo en Wanica werkzaam, één overheidsdierenarts is in Nieuw Nickerie geplaatst. De functie van hoofd van veterinair laboratorium is nu ingevuld, evenals enkele andere functies zoals analisten bij het laboratorium. Het aantal paraveterinaren is beperkt, voor het gehele scala aan werkzaamheden bij het veterinair toezicht zijn er momenteel tien AHA's waarvan twee in de particuliere sector werken.

Het merendeel zit bij de (semi-)overheid, waarvan acht bij het onderdirectoraat veeteelt. Deze groep binnen LVV werkt redelijk verdeeld over de kustvlakte districten, in op twee na alle ressorten zijn ze werkzaam. Tot de paraveterinair behoren ook negen overheidskeurmeesters.

De werkzaamheden van de overheidsdierenartsen beperken zich nu voornamelijk tot keuringen. Faciliteiten om andere werkzaamheden te doen ontbreken, mede daardoor worden bijvoorbeeld autopsies zelden gedaan. Bij de paraveterinair is enige specialisatie ontwikkeld en men werkt op een goed niveau. AHA's zijn laag ingeschaald, wat soms aanleiding kan zijn voor minder gemotiveerde inzet. Bij beide groepen zijn er beperkte mogelijkheden om bij te blijven met de ontwikkelingen in het vakgebied. Vakinhoudelijke beslissingen van de veterinaire dienst zijn noodgedwongen in beperkte mate gebaseerd op wetenschappelijk bewijs. Structuur en bemensing van de veterinaire dienst zijn weinig gevoelig voor politieke veranderingen, evenals het meerjarig beleid van de dienst. Haar bevoegdheden zijn duidelijk, de naleving in het land lijkt redelijk tot goed voor het kustgebied waar meer dan 95% van het veebestand aanwezig is.

Materiële middelen zijn matig tot redelijk beschikbaar, vervanging gebeurt niet regelmatig. Middelen voor nieuwe of uitbreidingsactiviteiten komen incidenteel beschikbaar, zoals in de afgelopen jaren. Er is een inhaalslag geweest en de dienst is beter toegerust voor haar taken. Transport, communicatie en hulpmiddelen zijn verbeterd waardoor de dienst beter in staat is op te treden indien dit nodig mocht zijn bij uitbraken van ziekten. Er zijn geen fondsen of regelingen voor fondsvorming voor onvoorziene gebeurtenissen / rampen noch adequate compensatieregelingen voor geruimde bedrijven. De overheid heeft het particulier bedrijfsleven gevraagd met modellen te komen voor compensatieregelingen en is overleg hierover begonnen. Voor verbetering van velddiensten komen zo nu en dan fondsen beschikbaar via de landsbegroting dan wel via donoren, waarbij bestedingen aan allerlei beperkingen gebonden zijn.

Autoriteit en bekwaamheid

De veterinaire dienst heeft na de brand in het nieuwe laboratorium in 2010 geen adequaat laboratorium waar diagnoses van enkele belangrijke ziekten kunnen worden gesteld. Voor zowel de traditionele ziekten als voor opkomende nieuwe ziekten kan een beroep worden gedaan op internationale laboratoria voor een correcte diagnose. Laboratoria zijn in ons land meest nog niet gecertificeerd. Systematische en wetenschappelijke beoordeling van veterinaire risico's is niet mogelijk op basis van bijvoorbeeld uitgebreide databestanden. Voor issues als quarantaine en grensbewaking zijn initiatieven gaande voor het aanpassen c.q. invoeren van regels en afspraken.

Met AHA's in de ressorten is er een netwerk in het veld om snel ziekten te signaleren, transport en menskracht is in veel gebieden verbeterd om bedrijvenbezoek weer goed aan te pakken. Wet- en regelgeving en faciliteiten ontbreken om diergeneesmiddelen en residuentesten adequaat te kunnen uitvoeren. De dienst heeft beperkte mogelijkheden zich van de laatste ontwikkelingen op de hoogte houden en in overeenstemming met OIE standaarden te handelen.

Dialoog met belanghebbenden

De veterinaire dienst heeft vooral informeel communicatie en consultatie met de stakeholders. Subsectoren zijn vaak minder goed georganiseerd, soms verdeeld, waardoor de mogelijkheden van de dienst beperkt zijn om hen te betrekken bij programma's en initiatieven. Formeel komen er meer activiteiten, over bepaalde onderwerpen zijn goedbezochte workshops / trainingen georganiseerd. Representatie op regionale en internationale bijeenkomsten is redelijk, participatie en bijdragen leveren aan congressen zijn nog geen regel.

Regelingen voor accreditatie, autorisatie van en delegatie naar de private sector van onderdelen van het werk zijn niet aanwezig, deze voorzieningen moeten nog worden getroffen. Een onafhankelijk veterinair lichaam welke de beroepsuitoefening van dierenartsen en paraveterinaren reguleert ontbreekt. Participatie van de sector in veterinaire programma's is bij de beter georganiseerde (delen van) subsectoren gaande, waar enige vorderingen zijn behaald. Vanuit enkele bedrijven is er zeker belangstelling voor ontwikkelingen op dit gebied, men wil met name de Caribische markt op en heeft daarvoor certificeringen op bedrijfsniveau vanwege de overheid nodig. De veterinaire dienst zal zelf hiervoor ook beoordelingen moeten doorlopen. Contacten met progressieve boeren lijken op een laag niveau te zijn, terwijl bedrijven en overheid beide kunnen winnen bij de vaak vernieuwende inspanningen van deze ondernemers.

Toegang tot markten

Bij dit onderdeel wordt vooral gekeken naar gezag en vermogen van de veterinaire dienst om toegang en posities op de internationale markt voor dieren en dierlijke producten van het land c.q. van geselecteerde bedrijven te verkrijgen dan wel te vergroten.

De dienst heeft het gezag en de capaciteiten om te participeren bij de formulering van wet- en regelgeving op het gebied van diergezondheid en voedselveiligheid en deze regels in te voeren. Ook bij de naleving van wet- en regelgeving bij bedrijven kan de dienst zijn gezag laten gelden. Binnen de dienst is men zich bewust van de vereiste aanpassingen van de nationale wet- en regelgeving, mede gelet op internationale standaarden. Door haar ingezette acties zijn nog niet afgerond, voorstellen voor versnelling van deze acties zijn gedaan. Bijgevolg kunnen dieren en dierlijke producten nog niet worden gecertificeerd volgens internationale standaarden. *Tracing* lijkt binnenkort bij enkele bedrijven mogelijk. Reguliere rapportage over onze veterinaire situatie aan de OIE en jaarlijks de OIE vergadering bijwonen zijn nog niet bereikt.

Samenvattend is duidelijk dat, gelet op de vele aspecten bij het evalueren van een dienst, de huidige stand van zaken bij onze dienst niet rooskleurig is. Tegelijkertijd zijn er ontwikkelingen gaande, die de situatie relatief snel ten goede kunnen doen keren. Op alle vier evaluatie aspecten zijn er activiteiten gaande.

Voor ons land, een half miljoen inwoners op een uitgestrekt grondgebied en een kleine, nog op zelfvoorziening gerichte, veeteeltsector, is het een uitdaging om te voldoen aan de toenemende OIE eisen. Deze standaarden, in gezamenlijk overleg van de internationale gemeenschap vastgesteld, zijn hoog. Gezien de afwezigheid van belangrijke veeziekten in ons land en onze potentie op het gebied van landbouw en veeteelt en de wil en ook toenemende druk van het bedrijfsleven om vooral regionale markten te bedienen is een snelle verbetering van de huidige situatie mogelijk. Een dergelijke ontwikkeling zal voordelig zijn voor de sector maar ook voor onze gehele gemeenschap. Samenwerking met de OIE en regionale verbanden kan ons hierbij ondersteunen de gestelde doelen sneller te bereiken.

(Bewerking van bijlage uit het Plan van Aanpak voor de uitvoering van het (ASP) project Veehouderijontwikkeling in Suriname, LVV, oktober 2008).

Bijlage 2. Aan te passen / te ontwerpen wetgevingsproducten

Globaal overzicht van wetgevingsproducten die moeten worden aangepast dan wel opgemaakt bij de invoering van systemen voor dierziekte-monitoring, veebedrijvenregistratie en dieridentificatie.

1. **Wet bestrijding dierziekten** (daterend van 3 april 1954)

- Aanpassen lijst van ziekten voor de aangifteplicht
- Bij uitbraak toepassing van preparedness plan
- Verdeling land in zones
- Transportregeling binnen de zones en tussen de zones
- Invoer en uitvoer
- Certificering van bedrijven; idem van zones
- Bemonstering
- Destructie van besmettelijk materiaal
- Rapportages van ziekte voorkomens
- Desinfectie maatregelen bij uitbraak

2. **Wet registratie van bedrijven en dieren alsook identificatie van dieren**

- Verplichting van registratie van bedrijven
- Omschrijving van een bedrijf
- Verplichte opgave van geboorte en afvoer van en aanvoer naar een bedrijf
- Verplichte identificatie:
 - a. Runderen en paarden individueel
 - b. Varkens fokdieren individueel; slachtvarkens per koppel bij het verlaten van het bedrijf
 - c. Schapen en geiten in ieder geval individueel bij het verlaten van het bedrijf
 - d. Pluimvee per afvoer van een koppel of partij broedeieren
- Merksystemen en plaats van aanbrengen per diersoort

3. **Vleeskeuringwet** (daterend van 25 maart 1961)

- Toevoegen pluimvee als slachtdier
- Eisen aan slachthuizen en vleeswinkels
- Eisen aan vleestransport
- Aangepaste eisen bij slachten van dieren die niet gemerkt zijn
- Rapportage van de slachtingen met oornummers, koppelnummers
- Rapportage afkeuringen
- Afvalverwijdering
- Import / export
- Vleeswinkel keuringen
- Keuringsregulatief
- HACCP in vleeswinkels en slachthuizen
- Opleidingseisen voor het exploiteren van een vleeswinkel

4. Wet uitoefening diergeneeskunst en paraveterinaire beroepen

- Hierin dient te worden opgenomen een rapportageplicht van ziekten
- Voorzieningen voor de opzet van een onafhankelijk veterinair lichaam, waar regels i.v.m. de praktijkoefening van alle veterinaire beroepsgroepen.

5. Wet diergeneesmiddelen

- Gebruik van diergeneesmiddelen
- Invoer en handel
- Vergunningseisen bij invoer

6. Wet diervoeding

- Vleesverwerking in voer i.v.m. BSE
- Vermenging van antibiotica in voer
- Minimale vereiste samenstelling
- Gebruik etiket dat de samenstelling weergeeft
- Vermelding houdbaarheidsdatum

Hiernaast moeten ook de daarbij behorende uitvoeringsbesluiten van bovengenoemde wetgeving worden aangepast c.q. gemaakt.

Andere wetgeving die dient te worden geformuleerd is de **Wet Dierenwelzijn** en **Regelgeving voor Peshops**.

Onderzocht dient te worden of er adequate strafbepalingen zijn bij misbruik / corruptie door certificerende functionarissen. Dit moet in eerste instantie door de Veterinaire Inspectie kunnen worden afgehandeld. Indien nodig moet dit door het openbaar ministerie kunnen worden opgepakt.

(Bewerking van Bijlage 3 uit Plan van Aanpak voor de uitvoering van het (ASP) project Veehouderijontwikkeling in Suriname, LVV, oktober 2008).

Bijlage 3. Samenvatting van discussies op drie veeteeltworkshops

Bij eerste workshop op 23 mei 2011 in het SAIS gebouw werd een presentatie gehouden met recente cijfers van de veeteelt subsectoren. Hierna werden het huidige beleid en ideeën voor het nieuwe beleid voor **slacht- en melkvee** doorgenomen. Na enige verduidelijkende opmerkingen begon de discussie.

Aankondiging van import van 400 runderen per maand en slachtverbod van vrouwelijk vee (i.v.m. inslaching) verontrust met name Armand van Alen. Hij ziet als resultaat een nationale veestapel van slechte kwaliteit. Later in de discussie komt hij nog met de aanbeveling om deze actie om te zetten in een gelijktijdige aanpak van de melkveekudde door de import van hoge kwaliteit **melkvee** en slecht producerend melkvee als slachtdieren te gebruiken. *Twee vliegen in een klap*.

In de loop van de discussie komt vaker de lage kwaliteit van de veestapel terug met vragen over KI, embryo transplant en de import van kwaliteit fokvee ter verbetering van de nationale kudde. De lage kwaliteit van de rauwe melk, de import van melkpoeder en de ongelijke positie van de verwerkers komen ter sprake. Vervolg van de huidige GAP trainingen voor melkveehouders zijn gewenst.

Het slachten van veel te veel vrouwelijk vee, met als gevolg inslaching, wordt vaker aangehaald. Advies is in de rassen drachtigheidsonderzoek te doen en daar slachtvergunningen te verstrekken. *Emergency preparedness plannen* per ziekte alsook compensatieregelingen en fondsen zijn nodig. Filemon (Rudisa) mist bij de voorgenomen import van slachtdieren een analyse van wie in Suriname welke typen vlees gebruikt. Met name de Brazilianen gebruiken veel rundvlees. Is er een studie gemaakt welke etnische groep welk type vlees en hoeveel vlees gebruikt?

Holband (LNB): mooie uitbreidingsplannen voor veestapel & grasland, maar waar gaat het gebeuren? Wijst op 'verdwenen' eerdere projecten zoals de twee Stalweides, Babunhol, Reeberg. Aangegeven wordt dat er eerst haalbaarheidsstudies gedaan zullen worden. Toch blijven de vragen gesteld worden hoe, waar gaat dat allemaal gebeuren en door wie? Sleur (Rudisa) wijst er op dat het bedrijf nu al melk exporteert en vraagt naar cijfers ter onderbouwing van de verwachte stijging van de rauwe melkproductie.

Van Alen (VCM) wijst op het belang van goede kwaliteit grasland en de vele voordelen van goed graslandmanagement met omweidingsystemen, welke nu weinig worden toegepast. Vraagt ook om een project via bijv. IDB om de inzet van EMBRAPA deskundigen voor aanpak graslandverbetering c.q. nieuwe grasrassen. Modelbedrijven zouden ook voor slachtvee opgezet moeten worden. Het is een probleem **arbeiders** voor de sector te vinden en vast te houden, dit wordt steeds groter. Dit wordt door veel ondernemers onderschreven. Het aantrekkelijk maken van de sector voor lokale jonge mensen is de eerste stap. Mocht dit niet lukken dan zal men buitenlandse veldwerkers moeten aantrekken, anders komen huidige activiteiten in problemen, laat staan realiseren van uitbreidingen.

Problematiek van gronduitgifte voor boeren is aangehaald, in gebieden met agrarische bestemming krijgen toch veel 'politieke figuren' gronden toegewezen. Wet om toezicht te houden op handhaving van de bestemming is nodig (bestemmingsplannen), evenals de aanleg van vereiste infrastructuur. Het Agrarisch Kredietfonds (AKF) is voor veel veeboeren ongeschikt: het bedrag is te laag (tot 200K) en bij veeteelt kan men niet snel beginnen af te lossen, een langere *grace period* is nodig. Grotere bedragen zijn nodig om een bedrijf op te zetten, wat niet bij de handelsbanken geleend kan worden. Het belang van betere organisatie en meer samenwerking wordt meerdere keren genoemd.

Aanwezig op de workshop **rundvee** waren 19 participanten van buiten LVV, waaronder (vertegenwoordigers van) veehouders, melkverwerkers, slachthuizen / slagerijen, leveranciers, veehouderbonden / coöperaties, AdeKUS en organisaties.

Samenvatting workshop varkens**03 juni 2011 / onderdirectoraat Veeteelt.**

Aanwezig waren vier kwekers*, twee van de andere uitgenodigde belanghebbenden hadden afgezegd. De stakeholders betreurden dat er slechts vier mensen uit de sector aanwezig waren, er werd bij LVV op aangedrongen zorgvuldiger uit te nodigen. In deze werd vrijdag als ongeschikte dag voor een bijeenkomst ervaren, daar de boeren dan veel zaken regelen. Bij eenmansbedrijven zijn er al weinig mogelijkheden een vergadering te bezoeken. LVV zou meer energie moeten steken in de sector om met name de kleine boeren er bij te betrekken. Binnen de sector is er momenteel onderling wantrouwen vooral bij de kleine kwekers naar de andere partijen. Later werd ook gesteld dat **LVV als neutrale partij** een belangrijke rol heeft om de subsector te helpen organiseren.

Nadat dhr. Fleurkens de stand van zaken in de veeteeltsector cijfermatig had weergegeven werd aan de hand van een matrix gekeken welke belemmeringen, uitdagingen bestaan en acties nodig zijn

Ten aanzien van de input wordt ook genoemd de noodzaak de totale fiscale organisatie en controle te verbeteren om manipulaties te voorkomen. Momenteel zakken de opkooopprijzen, terwijl de prijzen van o.a. rijst en de prijzen in alle winkel stijgen, hoe kan dat??

Vroeger was er betere regulering markt door regelmatig overleg tussen Nacovar en de slaggers. Voor huidige en komende (GAP) trainingen moeten alle kwekers bereikt worden, groot en klein.

Voersituatie vraagt ook aandacht, meer wet- en regelgeving is nodig. De zgn. zelfmengers dienen binnen bepaalde afspraken te werken en aan kwaliteitnormen te voldoen. Ook rijstsector moet belang sector beter bedienen, een derde van rijsttoegst gaat naar de veeteelt. Huidige praktijken van dumpen van (te) oude partijen als veevoer en exporteren van padie zijn voor beide sectoren slecht. Voorstel is alle vrijkomende partijen grondstoffen van rijst tot fruitverwerking resten via een centraal orgaan te geleiden met o.a. kwaliteitscontrole en analyse door een onafhankelijk lab.

Men dringt aan op **duidelijkheid** bij het voorgenomen beleid, vooral ook wie gaat het een en ander volgen, in het verleden zijn zaken aangekondigd, niet uitgevoerd zonder dat aanspreekpunten aangewezen waren waar de boeren nadere uitleg konden vragen.

Onderzoek op praktijkniveau is nodig en voorlopig nog een overheidstaak, welke bij betere samenwerking binnen de keten (deels) kan worden gedaan door de eigen organisatie. Bij het punt van bestemmingsplannen is men voorstander voor het aanwijzen van gebieden voor in deze varkensteelt. Men wil aandacht voor bestaande bedrijven, vaak tientallen jaren geleden opgezet in landelijke gebieden en nu meer en meer omringd door woongebieden. Betrokken bedrijven hebben zware investeringen gedaan. Verplaatsing van bedrijfsactiviteiten is alleen mogelijk als zij daar voor worden gecompenseerd. Mechanismen als bij ruilverkavelingen dienen worden ingezet om deze bedrijven op andere locaties hun activiteiten te kunnen laten voortzetten.

Zorg werd uitgesproken over de algehele situatie in de sector. Aangegeven werd de sluiting van alle grote varkensbedrijven in Guyana, die de concurrentie met buitenlandse (meest dump-)producten niet meer kunnen bolwerken. In plaats van een gezonde sector met alle toeleveringsbedrijven van bouwbedrijven, technici tot voerfabrieken en slachterijen wordt dan het aandeel in de economie beperkt tot de inzet van een aantal dozenschuivers in de distributieketen vanaf de haven.

Voor voorlichting moet LVV meer gebruik maken van kantoren van veevoerfabrikanten, ook voor de promotie van de komende Landbouwconferentie.

* **Aanwezig:** J. Soerdien (kweker), A. de Bye (Varross / Suriname Pig Farms), R. Brunings en V. Budhulall (beide van Gembeco / 99 Quality / Vitalo) en LVV Veeteelt medewerkers

Samenvatting workshop pluimvee**02 juni 2011 / onderdirectoraat veeteelt**

Sector* klaagt over huidige **importen** en lange wachten op acties van regeringen: al 8 jaar is men bezig met verhoging *bound rate*. Alle Caribische landen beschermen hun sector met veel *hogere rates*, verhoging nu uitvoeren. Men verwacht geen actie door WTO. Ook dient men meer gebruik te maken van *non tariff barriers*: er worden enkele mogelijkheden opgenoemd:

- 1) SME stelt dat producten 6 maanden max. in vriezer bewaard mogen worden, zelfde dienst keurt goed dat kippen uit het buitenland 12 maanden bewaard mogen worden. (*boodschap: rechtzetten*)
- 2) Voor nieuwe import: eis dat vet. dienst ter plaatse het bedrijf bezoekt en productie & verwerking onderzoekt, zulks op kosten van importeur, ieder jaar herhalen. Bij nieuw product bij dezelfde importeur, opnieuw eis: weer een inspectiebezoek.
- 3) Op enkele verpakkingen staat *datum van verpakken*. Dit zegt niks, *slachtdatum* moet er op.
- 4) Op alle producten moet een in Nederlandse taal gesteld informatief label staan en er moet controle op de juistheid van de geboden informatie zijn

Voer: Voermengers moeten vergunningen hebben. Vaak teeltproblemen met mensen die 'meeliften', half goed voer en zelf bijmengen. Als het mis gaat klaagt men over het voer. Ook vervuild water geven en bij ziekte de voerproducent beschuldigen. Eveneens het bijmengen van allerlei antibiotica. **Issue:** Surinaams voer mag geen antibiotica en dierlijke eiwitten bevatten, bepaalde typen importvoer bevat dit wel en worden toegelaten ??

Inefficiëntie in haven maakt bulkgrondstoffen 8% duurder vanwege ontbreken voorzieningen voor lossen bulkclading, douaneproblemen (meer dan uur tussen shift, werk ligt dan stil en langer verblijf in haven kost geld). In buitenland worden 3-5 duizend ton boten moeilijk toegelaten tot haven, etc.

Opslag van grondstoffen moeilijk in ons klimaat door hoge temperatuur & vochtigheid, max. drie maanden opslaan, anders wordt het ranzig -> kleine bestellingen / importen, inefficiënt en duur.

Rijsthandelaren leveren vaak oude rijst, als het niet meer goed is voor menselijke consumptie, dan maar naar voersector, vaak verschillende eiwitgehalten, veel variatie, ook al blijf je bij dezelfde verkoper maar hij levert van verschillende bedrijven / oorsprong.

Over **vergunningen** verlenen voor kippenbedrijven, slachterijen bestaat enige onenigheid, meeste aanwezigen willen het wel aanpakken hoewel de uitvoering problemen zal geven. Verder duidelijk maken wie het gaat uitvoeren: LVV Vet Dienst, BOG of SBS???

Kredieten: Landbouwbank niet met NOB fuseren, landbouw moet aandacht krijgen, deze bank moet versterkt worden, AKF leningbedragen hoger, aanpassen aan veeteelt eisen, langere grace periode. In deze ook mogelijkheid bekijken of verzekeringen mogelijk zijn, de risico's zijn hoog.

Actiepunten APSS lid:

- WTO aanvechten met huidige *bound rate* ("laat ze komen!")
- Standaarden met vlees, vleesproducten en tafeleieren invoeren, ook wetgeving nodig.
- Bescherming, meer werken met *non-tariff barriers*, zoals bedrijfsbezoeken, 1x per jaar

We moeten kijken naar de gebruiken / dieet / eetgewoonten in landen van herkomst, in VSA eet men vooral borstfilet, rest wordt geëxporteerd (gedumpt). Deze filet is veilig, binnen de normen, maar hoe staat het met bouten? Laat staan levers, die sommige bevolkingsgroepen veel eten!

Gesignaleerde problemen bij aanschaf input: kwekers moeten planmatig werken, niet 1000 kuikens eisen en dan klagen dat het niet meteen geleverd kan worden. Planning in hele sector is nodig.

Weinig geloof in succes van pluimveeteeltstimulering in **binnenland**. Gewezen wordt op probleem van aanvoer voer uit kustvlakte (eenmalige aanvoer kippenvlees veel goedkoper) en beperkte markt aldaar. Alleen met goede lokale voederbron en mestgebruik bij groenteteelt aldaar kans op succes.

Onduidelijkheid over mogelijkheid van export nu, **dierziektebewaking & -monitoring** nodig, sectorspecialist denkt dat er wel openingen zijn.

Bestemmingsplannen: algemene opmerking dat nu goede landbouwgronden worden verkaveld, straks landbouw op arme zanderijgronden. Instemming met aanwijzen van gebieden voor landbouw activiteiten. Mede om conflicten te voorkomen zoals varkensbedrijf naast kippenteelt, of al dertig jaar varkens telen op een locatie , ineens gaan burens protesteren, etc.

Issue bij import: geen vrijstelling voor broederij equipment, *brood* in instructies niet goed vertaald

* **Aanwezig:** tien belanghebbenden van buiten LVV, waaronder vertegenwoordigers van kwekers van kippen / doksen, voerfabrikanten, APSS, slachters, distributie & verkoop, leveranciers en AdeKUS

Bijlage 4. Activiteitenmatrix met kosten per jaar.

<i>Doelen</i>	<i>Activiteit</i>	<i>Indicatoren</i>	<i>Actoren</i>	<i>Kosten 2011</i>	<i>Kosten 2012</i>	<i>Kosten 2013</i>	<i>Kosten 2014</i>						
1. Realiseren & waarborgen van voedselzekerheid voor de totale Surinaamse bevolking	1. Ombuigen van huidige inslaching van kudde runderen naar groei:	Toename van nationale kudde, na drie jaar voldoende (12000) lokale slachtdieren/jaar zonder afname van nationale kudde											
	a. Tijdelijke import slachtdieren							Particulier	-	-	-	-	
	b. Import van slachtvee () fokdieren (Dom. Rep.) () ()							Functionerende veeopvang-bedrijven (2-3) met jaarlijks elk een output van 800	LVV / Stichting / Particulier	-	US\$ 1.000.000	US\$ 100.000	US\$ 100.000
	c. Inrichting van veeopvang) bedrijf)							vermeerderingsdieren					
	d. Verbod op slachten van vrouwelijke dieren												
	2. Stimuleren graslandverbetering door voorlichting, trainingen en onderzoek	Jaarlijks 10% meer cultuurgrasland bij kleine bedrijven (> 10 ha)	LVV	10.000	10.000	10.000	10.000						
	3. Stimuleren van rasverbetering en vermeerdering van productievere veetypen bij grote herkauwers	Gemiddeld 5% betere karkaskwaliteit bij varkens en grote herkauwers per jaar	LVV / Stichting / Particulier	10.000	10.000	10.000	10.000						
	4. Stimuleren van rasverbetering en vermeerdering van productievere veetypen bij kleine herkauwers	Gemiddeld 5% betere karkaskwaliteit bij kleine herkauwers per jaar	LVV / Stichting	100.000	550.000	200.000							

2. Waarborgen van agrarische gezondheid & voedselveiligheid (1-6 Omvorming Veterinaire Dienst naar OIE normen)	1. Herbouw & operationaliseren van veterinaire laboratorium binnen het geïntegreerd LVV voedselveiligheid laboratorium	Vet Lab is gecertificeerd, passieve survey slachtdieren werkt.	LVV / VG / certificeringinstantie	-	600.000	300.000	
	2. Aanpassen wet- en regelgeving voor veehouderij	Wet- en regelgeving aangepast volgens OIE standaarden	LVV / J&P / FAO		USD 140.000		
	3. Opleiding van minimaal 26 Animal Health Assistants voor veld- & keuringswerkzaamheden	Minimaal 26 AHA's opgeleid en als paraveterinair en keurmeesters werkzaam	LVV / MINOV /		150.000	50.000	
	4. Afronden van bedrijven- en dierenregistratie en -identificatie.	Van commerciële bedrijven 100% geregistreerd, hun dierregistratie & -identificatie is voltooid (2015)	LVV / ondernemers				
	5. Afronden dierziektesurvey voor opzet dierziektebewakingsstelsel	Survey uitgevoerd in 4 zones, disease preparedness plannen zijn up to date (eind 2012).	LVV	25.000	50.000		
	6. Opstellen rampenplannen voor dierziekten en overeenkomen van compensatieregelingen bij ruiming met organisaties/boeren	Compensatieregeling en voeding van fondsen overeengekomen (2012).	LVV / sector organisaties				
	7. Verbeteren rauwe melkwaliteit door GAP trainingen en certificering van melkveebedrijven	50 producenten per jaar getraind en 5 bedrijven per jaar gecertificeerd	LVV / certificeringinstantie	10.000	10.000	10.000	10.000
	8. Trainingen in GAP management en certificeren van alle typen veebedrijven	Per jaar 50 producenten per jaar getraind en 5 bedrijven gecertificeerd	LVV / certificeringinstantie	10.000	10.000	10.000	10.000

Vervolg voedselveiligheid	9. Realisatie van bouw van nieuw slachthuis in Nieuw Nickerie	Slachthuis Nickerie gerealiseerd 2013	LVV	350.000	500.000		
3. Het ontwikkelen van een duurzame agrarische sector	1. Afronden & invoeren maatregelen rapport <i>Fiscale voorzieningen agrarische sector</i>	Uitvoering rapport 2012	LVV/MinFin	-	-	-	-
	2. Stimuleren van organisaties voor ordening van subsectoren & toepassen ketenbenadering (incl. onderzoek)	Opstart 1 productschap per jaar	LVV/Productschappen	10.000	100.000	100.000	100.000
	3. Uitwerken van regelgeving voor veevoer: classificatie, analyse eisen, opkoopmechanismen, etc.	Na wetgeving, controle veevoer gerealiseerd in 2013	LVV/Productschappen			10.000	
	4. Update melkcollectie studie en bouw pilot melk collectie station.	Realisatie van 1 melkcollector station per jaar	LVV/OW	350.000	350.000	350.000	350.000
	5. Opzet trainingscentrum op Staatsboerderij	Realisatie in 2014	LVV / OW		3.000.000	3.000.000	3.500.000
4. Ontwikkelen van sector tot voedselproducent en voedselleverancier voor het Caribische gebied	1. Uitvoering haalbaarheidsstudies voor grootschalige slachtvee- en melkproductie.	Studies uitgevoerd ultimo 2013	LVV/Consultants/ADEK		50.000	50.000	
	2. Studie gebruik oude mijengebieden voor rundveeproductie		LVV / NH / RGB / BIS / Suralco / consultants		50.000		

5. Vergroten bijdrage van agrarische sector aan de nationale economie -	1. Stimuleren van verdere verwerking van diverse vleessoorten (importvervanging)	Marketing studie afgerond 2012	LVV / HI / consultant		30.000		
	2. Ontwikkelen van voermengsels met meer lokale componenten.	Onderzoek afgerond 2015	LVV / ADEK / consultant		20.000	20.000	20.000
6. Scheppen van ruimtelijke voorwaarden voor duurzame ontwikkeling	1. Evaluatie van eerder uitgevoerde veeteelt-projecten. Opstellen van eisen voor opzet van nieuwe productiegebieden van vijf subsectoren binnen op te stellen bestemmingsplan / plannen. Hervestiging van veebedrijven uit verkavelde gebieden vergt extra aandacht.	Evaluatie afgerond 2012	LVV / RGB / FIN / RO / NH/consultant		100.000		
7. Managen van randvoorwaarden en risico's bij uitvoering beleid	1. Praktijkstudie voor grootschalige gemechaniseerde lokale teelt van voercomponenten.	Afgerond 2015	LVV / AdeKUS / CELOS / ADRON / RO / OW / LB / Bedrijfsleven		80.000	80.000	80.000
	2. Verbetering van waterbeheersing in productiegebieden door instelling & doen functioneren waterschappen		LVV / RO / OW		10.000	10.000	10.000
	3. Verbeteren van kredietfaciliteiten voor veeteeltsector (hoogte krediet, <i>grace period</i>)	Realisatie 2012	LVV / Banken				

Bijlage 5. Logical framework veeteeltontwikkeling (situatie medio 2011) *

<i>Objectives</i>	Objectively Verifiable Indicators	Sources of Verification	Randvoorwaarden / aannames
Algemeen doel: Productie van veehouderij in Suriname kwalitatief en kwantitatief verbeteren waardoor de voedselzekerheid en -veiligheid, alsook de bijdrage aan de nationale economie en exportmogelijkheden, met name naar de regio, toenemen.	Toename van populaties landbouwhuisdieren, verbetering van hun gezondheidssituatie, bijdrage veeteelt aan BBP, export- en importcijfers van voedingsmiddelen	LVV-statistieken, verslagen veterinaire dienst, BOG data, verslagen ABS	<i>Politieke keuze voor behoud en verder ontwikkelen van nationale productie, waarvoor import minimaal evenveel wordt belast als het eigen product</i>
Projectdoel: Verhoging van de veeteeltproductie tegen een lagere kostprijs door versterking van veterinaire en begeleidende diensten, onderzoek, betere wetgeving, meer ordening alsook meer ruimte voor duurzame veeteeltproductie te creëren	Statistieken van LVV en ABS, uitslagen passieve dierziekten survey, instelling van nieuwe veeteelt arealen in bestemmingsplannen, publicatie van nieuwe veehouderij wetgeving,	ABS en LVV rapporten, verslagen veterinaire dienst, projectverslagen	<i>Politieke wil tot kwaliteitsverbetering veehouderij wordt uitgesproken en financiële vertaling hiervan duurt langer dan één regeerperiode.</i>
<p>Resultaten:</p> <p>1. Tijdelijke import van slachtvee en fokdieren, slachtverbod voor koeien en instelling van veeopvang Na drie jaar is er weer voldoende eigen rundvleesproductie zonder risico van inslacting van de nationale kudde, welke dan meer productieve vleesrassen en kruisingen omvat.</p> <p>2. Versterkte veterinaire en ondersteunende veeteeltdiensten die landelijk een uitgebreid dierziekte bewakingsysteem en programma's voor training en begeleiding van bedrijven met melkvee, slachtvee, varkens, pluimvee en /of kleine herkauwers uitvoeren.</p> <p>3. Veebedrijven, waarvan een toenemend aantal gecertificeerd, leveren efficiënter producten van goede kwaliteit tegen concurrerende prijzen, waarnaast secundaire verwerking van de productie is toegenomen.</p> <p>4. Verbeterde infrastructuur in het geschikte deel van de bestaande productiegebieden (o.a. waterbeheersing, nutsvoorzieningen, wegen). Op termijn inrichting van nieuwe veeteeltarealen met goede productie infrastructuur en uitgifte aan technisch gescreende kandidaten/bedrijven</p> <p>5. Op basis van studies zijn o.a. criteria beschikbaar voor de aanleg van nieuwe veeteeltarealen. Haalbaarheid van grootschalige projecten voor veeteelt en gemechaniseerde teelt voercomponenten aangetoond alsook verbeterde lokale voermengsels voor de veeteelt.</p>	<p>1. omvang nationale kudde, jaarlijkse aanvoer in slachthuizen, import van slachtdieren gedurende drie jaren, afkondiging slachtverbod vrouwelijk vee, functioneren van veeopvang, import van fokvee</p> <p>2. functionerend veterinair laboratorium, min. 26 AHA's opgeleid, afgeronde landelijke dierziekten survey en aanvraag dierziektevrij status ingediend bij OIE, moderne wet- en regelgeving voor veeteelt afgekondigd.</p> <p>3. certificeringen veebedrijven, diverse kostprijsberekeningen veeteeltproducten, productiecijfers verwerkte vleesproducten,</p> <p>4. oprichting waterschappen, uitbreiding van netwerken nutsbedrijven, uitbreiding van arealen cultuurgraslanden in bestaande productiegebieden, uitgifte nieuwe bedrijfsarealen voor veeteelt</p> <p>5. eindrapporten diverse studies</p>	<p>LVV statistieken en verslagen, Douane verslagen,</p> <p>LVV verslagen, veterinaire dienst rapportage naar OIE, DNA verslagen</p> <p>Certificering rapporten, LVV verslagen en statistieken</p> <p>Rapportage RO, DW en EBS, LVV statistieken, rapportage RGB</p> <p>studierapporten</p>	<p><i>Wet- & regelgeving op tijd en afdoende aangepast, vastgelegd in wetten en besluiten.</i></p> <p><i>Voldoende gekwalificeerd personeel is aangetrokken en /of in opleiding.</i></p> <p><i>Besluitvorming bij herbouw van veterinair laboratorium loopt snel, opdat eind 2012 dit lab functioneert</i></p> <p><i>Blijvende medewerking van bedrijven bij o.a. dierziektebewaking, dierregistratie- & identificatiesysteem.</i></p> <p><i>Caricom faciliteert in de praktijk markttoegang van dierlijke producten uit ons land.</i></p>

Activiteiten:	Middelen:	Kosten:	
<p>1.1 tijdelijke import van slachtdieren om 50% van de behoefte aan vers rundvlees te dekken gedurende 3 jaar, tot productie lokale kudde hersteld is</p> <p>1.2 import van fokdieren van vleesrassen om genetische samenstelling en productiecapaciteit van de nationale kudde te verbeteren</p> <p>1.3 opzet van veeopvang capaciteit voor het houden van geschikt vrouwelijk vee, dat niet meer geslacht mag worden en ingezet wordt voor vermeerdering</p> <p>1.4 uitvaardigen van slachtverbod voor gezond vrouwelijk vee ter voorkoming van inslaching van nationale kudde, zo nodig aankoop door veeopvang bedrijf</p> <p>2.1 Herbouw en weer laten functioneren van het veterinaire laboratorium</p> <p>2.2 Moderne en uitgebreide wet- en regelgeving voor de veeteeltketen opstellen en goedkeuren, opdat o.a. veiligheid voor mens en dier gewaarborgd wordt</p> <p>2.3 Opleiden / trainen van personeel, opleiding van minimaal 26 AHA's en keurmeesters heeft prioriteit. Verder nodig dierenartsen en veeteeltdeskundigen</p> <p>2.4 Afronden van landelijke registratie van veebedrijven alsook van identificatie en registratie van landbouwhuisdieren op de bedrijven</p> <p>2.5 Afronden van landelijke dierziekten survey voor alle typen (pluim)vee. Na afronden monsternamen & verwerking analyse van data en rapportage naar OIE</p> <p>2.6 Stimuleren van samenwerking en ordening / productschappen per subsector</p> <p>2.7 Opstellen van rampenplannen en compensatieregelingen met de sector</p> <p>2.8 Afbouw en in gebruik nemen van nieuw slachthuis in Nieuw Nickerie</p> <p>3.1 GAP trainingen voor alle typen veebedrijven en begeleiding bij de certificering van de bedrijven</p> <p>3.2 Trainingen en voorlichting over graslandverbetering, voersamenstelling, rasverbetering /productievere rassen, efficiënte teeltmethoden voor subsectoren</p> <p>3.3 afronden opzet trainingcentrum voor veeteelt op Staatsboerderij</p> <p>3.4 doorvoeren maatregelen rapport Fiscale voorzieningen agrarische sector</p> <p>3.5 verruimen van mogelijkheden Agrarisch Krediet Fonds voor veebedrijven</p> <p>3.6 uitwerken van regelgeving voor veevoer met belanghebbenden</p> <p>3.7 update van melkcollectie studie. Bouw en inrichting melkcollectie stations</p> <p>4.1 voorbereidingen voor 1)instellen waterschappen 2)vervolgactiviteiten</p> <p>4.2 voorbereidingen bestemmingsplannen met uitkomsten studies en hearings</p> <p>5. ToR voor studies ontwikkelen, consultants selecteren en eerdere rapporten en studies inventariseren. Begeleiding van geselecteerde consultants en toezien op correcte en tijdige uitvoering van studies. Vervolgacties initiëren.</p>	<p><i>(middelen & kosten zijn door de aard van dit programma van activiteiten en de beslissing achteraf het op deze wijze te presenteren niet goed weer te geven. Veel zaken worden uit de begroting gefinancierd, vanouds dan wel sinds de ASP middelen zijn opgebouwd te bestaan. Hier worden enkele grotere posten aangegeven).</i></p> <p>1.1 import van slachtdieren, equivalent van 50% vers rundvleesconsumptie in 2010, dit is 660 ton geslacht gewicht / jaar. Financiering: particulieren</p> <p>1.2 & 1.3 opzet veeopvang en import fokvee, kosten over drie jaar.</p> <p>2.1 herbouw veterinaire laboratorium (2012)</p> <p>2.2 aanpassen wet- & regelgeving (4 wetten)</p> <p>2.3 onderdeel opleiding 26 AHA's</p> <p>2.8 afbouw en inrichting slachthuis NN</p> <p>3.3 trainingscentrum /SRD 3.5 miljoen in 2012</p> <p>3.7 melkcollectie stations / jaarlijks 1 station</p> <p>5. studies</p>	<p>--</p> <p>SRD 4.000.000</p> <p>SRD 900.000</p> <p>SRD 469.000</p> <p>SRD 200.000</p> <p>SRD 500.000</p> <p>SRD 9.500.000</p> <p>SRD 350.000</p> <p>SRD 480.000</p>	<p><i>Voor verbetering van infrastructuur is medewerking nodig van RO (met name organisatorisch), NH (elektriciteit en water) en OW (weg- en waterbouw). Bij nieuwe arealen komt, naast deze ministeries, ook RGB in beeld voor ruimtelijke ordening en de toewijzing van gronden.</i></p> <p><i>Bij de studies zal waar mogelijk ook gebruik gemaakt worden van AdeKUS, CELOS en ADRON.</i></p> <p><i>Uitvoering van praktijkproeven voor voedergerwassen zal binnen LVV door ODL en ODLOAV moeten worden gecoördineerd.</i></p>